

HETS AURELIÁN OSB¹ NAPLÓJA,
1939–1942

Közreadja: Somorjai Ádám OSB

Hets Aurelián pannonhalmi bencés (Dör 1913 – São Paulo 1985)² Pannonhalmán Vanyó Tihamér OSB, majd Szegeden, Erdélyi László OSB-nél doktorált. 1939-től a braziliai São Paulóban élt, naplójának írását a kiutazásáról vett döntéssel megkezdte és 1945-ig vezette. A kézirat őrzési helye a São Pauló-i Szent Gellért bencés apátság levéltára.

A napló rögzíti a São Paulo- és környékbeli magyar lelkipásztorkodás és a braziliai élet hétköznapijait, a budapesti rádió, a brazil sajtó és a Times nyomán a II. világháború eseményeit. Szerző történész érdeklődéssel fordult minden általa megtapasztalt élmény felé, olvasása rendkívül hasznos lehet, informatív és horizont-tágító egyszerre. Információi nem mindig naprakészek a világháború egyes csatái vagy eseményei kapcsán, de eligazító erejük, minden frontra figyelnek és alapvető összefüggéseket tárnak fel. Pl. tudatosítják, hogy az Egyesült Államok ösztönzésére, a szövetségesek oldalán az összes Latin-Amerika-i állam belépett a háborúba, és hogy a hadüzenetet követően (1942) betiltották a magyar nyelv használatát, mivel – a németéhez hasonlóan – ellenséges ország nyelve, és ez is egy fordulópont az ott élő mintegy 25 ezres magyarság életében.

A következőkben előbb közöljük Kögl Szeverin OSB méltatását, majd a napló első részét, amely 1939–1942 között keletkezett.

1 OSB: Ordo Sancti Benedicti, Szent Benedek-rendi szerzetes, bencés.

2 1913-ban született Dörben (Sopron vármegye), 1932-től bencés, 1938-tól pap, Kelemen Krizosztom főapát diszpozíciójára Jordán Emillel együtt utazott ki São Paulóba, ahol előbb segédlelkész, 1951-től gimnáziumi tanár és 1962–1968 között alperjel, 1963–1966 között magiszter, 1968–1971 között ház-gondnok, 1972–1975 között anasztási lelkész és hittanár, 1975–1983 között szemináriumi tanár, 1975–1978 között magiszter, 1977–1985 között a magyar kolónia főlelkésze. 1985-ban halt meg São Paulóban. – *A Pannonhalmi Szent Benedek-rend Névtára 1802–1986*, szerk. Berkó Pál és Legányi Norbert, Győr 1987. 202. old. 1532. sz.; *Magyar Katolikus Lexikon*, IV. kötet, Budapest 1998. 803. – Folyóiratunkban jelent meg a são paulói magyar bencés alapítás története, lásd: Tóth Veremund: *A Szent Gellért kolostor Brazíliában*, in: MEV 8 (1996/1–2), 149–190. Ugyanígy: Pongrácz Attila: *Egy magyar alapítású bencés iskola Brazíliában. A Szent Imre Iskola múltja és jelene*, in: MEV 17 (2005/3–4) 101–119; uő: *Magyar egyházi élet Brazíliában. A São Pauló-i magyar egyházak 1945–1990*, in: MEV 20 (2008/3–4) 103–116; uő: *A São Pauló-i magyarság 1945–1990*. Szeged, doktori PhD értekezés, kézirat - Szegedi Tudományegyetem. Interneten: http://doktori.bibl.u-szeged.hu/1211/1/Pongracz_Atila_Disszert%C3%A1ci%C3%B3.pdf
A nyugati magyar bencésekre lásd: Somorjai Ádám OSB: *Magyar bencések Nyugaton, 1931–1992. Rend-és jogtörténeti vázlat*, in: *Collectanea Sancti Martini. A Pannonhalmi Főapátság Gyűjteményeinek Értesítője I. Pannonhalma 2013.* 325–352.

Kögl Szeverin:³ P. Dr. Hets János Aurelián O.S.B.
(1913. május 11. – 1985. augusztus 12.)

Nehéz elbúcsúzni egy személytől, akivel az ember évtizedeken át élt szeretetben. 1927-ben ismertem meg Hets Auréliánt, akkor még mint „Höcs Jancsit”, a pápai bencés gimnáziumban. Apró, fűrge gyerek volt. Még látom, amint ürgeként, szalad a pápai vásártéren a foci után. Esze járása is fűrge volt. Így nem okozott nehézséget felvétele Pannonhalmán. Hatodik gimnáziumból jelentkezett bencésnek. Évfolyama volt az utolsó, amelynek tagjai még mint gimnázisták öltötték magukra a bencés szerzetesi ruhát és mint VII. illetőleg VIII. osztályú magántanulók vizsgáztak a győri, vagy a pápai gimnáziumban, aszerint, hogy görögöt, vagy franciát tanultak a felső osztályokban. Pannonhalmán akkor még nem volt gimnázium. Mosolyogva és talán kissé irigykedve is csodáltuk a kis „csikó”, bencéseket, amikor június végén megjelentek vizsgára. Utánuk mi már csak érettségivel „léptünk a Rendbe”, Pannonhalmán sok izgalmas órát és kellemes napot töltöttünk együtt. Több teológiai tantárgyat együtt hallgattunk. Buzgó szeminarista volt. [...] Tanulmányait kitűnően fejezte be. [...] Latin-történelmi szakvizsgái után, 1939-ben, mint gyakorló tanár jelentkezett Dr. Erdélyi László bencés, szegedi egyetemi tanárnál, doktorátusra. Erdélyi László, Hóman Bálint történész megállapítása szerint, abban az időben Magyarország legnagyobb tudású történésze volt. Ugyanakkor szentéletű pap és aranyszívű rendtárs. [...] Aurélián nem a protekció miatt ment Szegedre, hanem Laci Bácsi pannonhalmi látogatása alkalmával kötött, „bátya-öcskösi” szimpátia miatt. Protekciót Erdélyi professzor nem ismert. Aurélián a vizsgák alatt vendége volt. Minden nap együtt mentek gyalog az egyetemre. Az úton vizsgáztatta a „kis testvért”. Aurélián nagyot csalódott, amikor a vizsgán teljesen más anyag után érdeklődött. Így is kitűnőt kapott. A pannonhalmi tanárképző főiskolán történelmi katedrát jósolták neki. A Sors azonban másképp intézkedett. Szíve a braziliai magyarok után vágyódott. Még ugyanabban az évben, gyakorló évének befejezése után azonnal, elindult Brazíliába. Augusztus 19-én, Szent István vigiliáján érkezett São Paulóba, hogy ott egész életét feláldozza Egyházának és a magyarságnak. A braziliai magyarság mindene lett. Lángoló szívvel szerette a magyarokat. A tűzbe ment értük. Senki sem ismerte jobban a braziliai magyarokat, mint ő. Fáradtságot nem ismerve járta az „interiori”⁴ magyar telepeket és a são paulói magyar városrészeket. Ízig-vérig lelkipásztor volt. Nemcsak a templomban, hanem a hétköznapi érintkezésben is. Örömmel és szeretettel látogatta a magyar családokat. Ilyenkor kérdezett és csipkelődött. A magyar betegeket és öregeket minden első pénteken meglátogatta. Évtizedeken át minden vasárnap misézett a magyaroknak. Minden magyar megmozduláson cselekvőleg résztvett. Szívügye volt a Magyar Segélyegylet és a Magyar Szeretetház. A szegény, öreg elhagyatott magyarok komoly lelkiismereti problémát okoztak neki. Rendtársai hiába próbálták vizagstálni és lelkiismeretfurdalásait enyhíteni. Töprengései hozzájárultak végzetéhez.

Hosszú éveken át a Délamerikai Magyar Hírlap és a D.M.H. évkönyveinek a kiadója volt. Mint ilyen, a braziliai magyarokon kívül összeköttetésbe került a viágon szétszórt sok magyarral. Ezekkel lelkiismeretesen tartotta a baráti kapcsolatot. Magáncímára több száz magyar pontos címét és születési dátumát tartalmazza. Születésük napján sokaknak írt, a são paulóiakat személyesen vagy telefonon köszöntötte. Az úttörő Szelec Arnold után három évig volt Anastácio⁵ plébánosa. Akkor zárta szívébe végleg Anastációt. A plébánia feladása lesújtotta. Kétségtelen, hogy ez is, mint egy „infarktus” érte beteges szívét. A szétágazó magyar lelkipásztori munka mellett, sohasem maradt

3 Kögl János Szeverin OSB (Mosonszentpéter 1914–1994 São Paulo), pannonhalmi bencés, 1949-től São Paulóban, a monostor építésén fáradozott, majd felépítette Nova Santa Rosán (Brazília déli területén, Paraná államban) a kisszeminariumot. Életrajzára lásd: Magyar Katolikus Lexikon, VII. Budapest 2002. 321–322. – A közölt szöveg eredetijét őrzi a São Paulo Szent Gellért Bencés Apátság levéltára.

4 Interior: brazil (portugál) kifejezés Brazília nem partvidéki, hanem belső, főként erdős területeire.

5 Szelec Ferenc Arnold pannonhalmi bencés (1900–1972) az első magyar bencés São Paulóban, 1931-ben utazott ki a misszióba és ott maradt haláláig. A Villa Anastácioi – sokáig magyar – plébánia szervezője és a Szent István templom építője, ahol a lelkipásztori szolgálatot rendtársaival együtt végezte.

hűtlen kedvenc szaktárgyához, a történelemhez. Ezért örömmel vállalta és 15 éven át lelkiismeretesen tanította a történelmet a Colégio Santo Américóban.⁶ Ugyanakkor sok történelmi tanulmányt írt a D.M.H. évkönyveiben és önálló kiadványokban.

A Magyar Kolónia és tanítványainak iránta való szeretete megnyilvánult temetésén. Nemcsak magyar, de brazil előkelőségek temetésén is ritkán lehet látni ekkora gyászoló közönséget. A são paulói magyar kolónia, a református és evangélikus lelkészekkel, a magyar egyesületek vezetőivel az élén, tömegesen vett részt temetésén. A temetési szertartást az éppen São Paulóban tartózkodó Dr. Békés Gellért kurzustársa végezte.⁷ Dr. Troykó György, a são paulói Magyar Egyházközség elnöke búcsúztatta megható szavakkal a Magyar Katolikus Kolónia főlelkészét. Az egyházkerület püspöke, Dom Fernando, az összes kerületi papokkal concelebrált szentmisét lelke üdvéért.

Sok munkája, eredménye, sikerei és elismerése ellenére Aurelián mindig alázatos szerzetes maradt.

Szerkesztői megjegyzések: Az esetek többségében megtartottuk az eredeti írásmódot, főleg, hogy a kézirat nehezen olvasható. Feloldottuk a T. N. Tarnóczy nővérek rövidítést, nem oldottuk fel a Sz. (Szelecz Arnold OSB), E. (Jordán Emil OSB), A. vagy H. A. (Horváth Anzelm OSB) rövidítést. Mivel itt rendtársairól ír szubjektíven és negatívan, akikkel egy háztartásban és egy munka- és imaközösségben élt, helyesebbnek tartottuk, ha megtartva az ő stílusát, nem oldjuk fel a kezdőbetűt. H. pl. a megfelelő szövegösszefüggésben Hitler-nek olvasandó.

Számos más személy, főleg magánszemélyek, hívei nevét szintén kezdőbetűvel jelzi, ezeket szintén megtartottuk, az esetek nagy részében nem tudván, kikre vonatkoznak. Az esetek egy részében pedig az összefüggésből kiviláglik, de nem nagy horderejű az utókor számára, ezért talán helyesebb itt is a privacy tiszteletben tartása.

HETS AURELIÁN NAPLÓJA

1939. augusztus 6. – 1942. május 10.

I.

*In nomine Domini.*⁸

1939. aug. 6. 17^h.

*Alles ist anders als ich dachte.*⁹

Most tettem le azt a könyvet, mely ezekkel a szavakkal kezdi délamerikai útjának leírását.

Ez a könyv is ösztönzés számomra – bár még nem olvastam el, hogy néhány vonást én is lejegyezsek magamnak arról az utról, hol minden más, mint én gondoltam.

⁶ A magyar bencések által São Paulóban alapított általános iskolában és gimnáziumban.

⁷ Békés Gellért pannonhalmi bencés (1915–1999) ez idő szerint a Szent Anzelm Pápai Egyetem professzora Rómában, a nyugati magyar bencések legfőbb előjárója, éppen vizitációra érkezett. Személyére és hivatalára vonatkozóan lásd: Somorjai Ádám OSB: Békés Gellért OSB, a nyugati magyar bencések előjárója, in: Litterarum radices amarae, fructus dulces sunt. Tanulmányok Adriányi Gábor 80. születésnapjára, Szerk. Klestenitz Tibor–Zombori István, Budapest 2015. 373–386.

⁸ Az Úr nevében. (latin)

⁹ Minden más, mint gondoltam. (német)

Az ember elgondol magának sok mindent és csak később veszi észre, hogy a dolgok egészen mások, mint ahogyan gondolta. Viszont gondolatai folyton változnak, ez is biztat kissé talán még lesz idő, mikor „invat meminisse praeteritorum laborum.”¹⁰

Néhány óra mulva már egy teljes hete lesz, hogy hajónk a General Artigas, Boulogne sur Mer-ben¹¹ ringató hátára vett bennünket.¹² És mily hosszú volt az utunk addig is, és bár elhatároztam még otthon, hogy mostani utunkról nem mulasztom el főbb benyomásaimat lejegyezni, mind ez ideig nem jutottam hozzá, nem volt időm, helyesebben nem volt kedvem és gyakorlatom.

Ma végre Urunk Színe változásának ünnepén beöltözésem hetedik évfordulóján Isten nevében elkezdem írásomat, mely talán napló lesz, vagy befejezetlen töredék, mindkét esetben.

teljesen egyéni használatra.

Nagyon messziről kezdhetném, de ide más nem kerül be, mint az ami utammal összefügg. Mert egyedül ez az út az oka írásomnak.

Hogy hogyan is kezdődött, nem igen tudnám leírni. Akkor még nem gondoltam gondolataim lejegyzésére. A Lóránt¹³ félhivatalos, akkor még meg nem értett, de később világossá vált levele és az Emil inspirálására létrejött válasz lehetett a legközelebbi megindítója vállalkozásunknak. Nevem aláírását már el is felejtettem, mikor egy alkalommal a Főapát Úr¹⁴ a pesti székház folyosóján minden bevezetés nélkül úgy szólított meg: „Köszönöm, fiam!” Először nem is értettem, miről van szó, arra? gondoltam, hogy a Mintagimnáziumban elért szép és sikeres eredményért akar megdicsérni bennünket. Csak lassan kezdtem kapcsolni, hogy mit is gondol Ónagyméltósága.

Emiltől – aki társam lett, vagy akinek társa lettem – tudtam meg, hogy már egész konkrété megtörtént in petto Archiabbatis¹⁵ a döntés, hogy ketten az Emillel a nyáron Brazíliába megyünk az odaszakadt magyarok lelkipásztori gondozására. Emil azt is megmondta, hogy a Főapát Urral beszélt és ő volt az első jelölt és akkor ő kérte, hogy a szobakerülő jelentkezők közül engem adjanak melléje. Adja a jó Isten, hogy eddig és ezután is meg ne bánja legyen, hogy ott ahol oly kevesen vagyunk pont én vagyok mellette. Én erőm szerint azon leszek, hogy ezt ne kelljen tennie – De elég lesz-e erre erőm! Nem tudom, nem legjobb akaratommal teszem-e magamat nehezzé számára. Igaz egyszer nekem a Főapát Ur azt mondta, hogy őt vigasztalóul adta mellém, hogy könnyebb legyen nekem. Hát bizony még rettenetesebb lenne itt teljesen egyedül. Persze szó volt arról is, hogy csak egyikünk jön ki, még hozzá nem sokkal indulásunk előtt. Mert ez igen jellemző. A végső pontig teljes volt a bizonytalanság. Én még a fentemlített folyosói találkozáson és néhány megjegyzésen kívül semmit sem tudtam a dolgról, Főapát Úr jobbra-balra dicsekedett velünk, s viszont nekünk semmi foghatót és elindítót nem mondott. Karácsony-

10 Valaki megemlékezik az elődök munkájáról. (latin)

11 Értsd: a hajó neve General Artigas. A kikötő neve: Boulogne sur Mer.

12 A többes számot indokolja Jordán Emil bencés rendtárs jelenléte.

13 Dezsényi Lóránt OSB. – Itt és a következőkben nem adunk életrajzot, mert az megtalálható a következő kiadványban: *A Pannonhalmi Szent Benedek-rend névtára 1802–1986*, összeállították: Berkó Pál és Legányi Norbert OSB, Győr 1987.

14 Kelemen Krizosztom pannonhalmi főapát.

15 A főapát szívében. (latin és olasz). Latin használata elterjedtebb: In pectore. A pápák olykor nem hirdetik ki egy általuk kinevezett (kreált) bíboros nevét, ilyenkor használt kifejezés: in petto. Archiabbatis: Archiabbas, főapát (latin) birtokos esete.

kor tett olyan megjegyzéseket, amelyek arra készítették, hogy most már magam is számot vessek a vállalkozással. És ez könnyen ment. Azt hittem mindent el tudok képzelni. És elképzeltem és elképzelésem után a vállalkozásunk elég könnyűnek látszott.

Húsvétra annyira jutott a dolog, hogy az Otthoniakat is előkészítettem várható dispozióimra.¹⁶ Szegények ők már akkor megérezték mit jelent ilyen dologra feltenni a szavamat. Igyekeztek lebeszélni, én már előbb egy levéllel – így könnyebb mint élőszóval – előkészítettem őket, majd személyesen is hazamentem. Főapáti engedéllyel, mit külön ezen a címen kaptam. Jó Édesapám azt mondta, hát csak csináld, ahogy legjobban gondold. Te intézd a sorsodat. Nem olyan sokat beszélünk a dologról. Ő kezdte: Csak olyan messze el ne mennél. Más menne inkább. Én akkor úgy éreztem, hogy az áldozat meghozatalától nem szabad visszariadnom! Többször hivatkoztam rá, hogy a jó Istenért, az ő dicsőségéért teszem. Oh Istenem add, hogy csakugyan egyedül a Te dicsőségédért és a Te dicsőségedre tegyem és engedd meg azt, hogy azokat, akik kívülem a legnagyobb áldozatot hozták Édesapámat, Annust és anyámat visszatérve egészségben találjam.

Ezért miséztem, imádkoztam elutazásom napján a korai misén, ahol a ministránsomon – Barna Pista – kívül Édesapám és az Annus volt jelen – és még a Jakab Imre. Az ő jelenlétük meghatott, az Imrét meglepett. Másokról jobban elképzelhettem volna, jobban közelebb engedtem magamhoz. Imre gyerekkori társam volt, de sohasem voltunk sokat együtt. Ő még sértve is érezhette volna magát újmisémet óta, amikor őt kifelejtettem, de ezt ők nem adták még tudtomra. Ellenkezőleg az annyi jóbarát, ismerős és rokon közül egyedül ő volt ott. Ezt nem panasz képen mondom, nem is lett volna jó, ha eljöttek volna, erre most önkénytelenül emlékszem és az Imre javára írom.

Búcsúzást és búcsúztatást – hála Isten – sehol sem kellett átélnünk. Magunk voltunk mindenütt ellene. Még élénken élt emlékezetemben a János búcsúztatása,ilyent nem akartam. Semilyent sem. Csendben eljönni és Isten segítségével csendben, szegyen nélkül visszatérni.

Egy helyen mégis elbúcsúztattak bennünket, ott, ahol nem is gondoltuk: a pesti házban a Tasziló Ur¹⁷ a Henrik névnapjának előestéjén, Szt. Benedek ünnepének oktavájában. Kedves volt, mert váratlan volt és remélem őszinte. Bár abban a szellemben járnék, amit feltételezett rólkunk.

Pannonhalmára is elutaztam azért, hogy egyenkint elbúcsúzzak, s talán itt is sikerült a szerénység megóvásával és mégis illőképen elbúcsúznom. Azok akiktől bármily mértékben nehezebb lett volna a búcsúzás, éppen nem voltak ott. Ilyenek kurzustársaim között akadtak volna és egy-kettő még a klerikusok között. De mi fűzött ezekhez? – Tanáraink közül a Lajos¹⁸ dicsérte szavakkal vállalkozásomat: ha végeredményben meggondoljuk... Ernö úr¹⁹ azt mondta: könnyelmű, meggondolatlan fiatalember.

Maradjon meg bennem sokáig a Tihamér úr²⁰ hosszas intésének emléke, talán tud egy kis erőt kölcsönözni. Csak azért is, megmutatom. És ennek még akkor is lesz jelentősége, ha visszatérek az elhagyott földre. Őneki jól kell ismernie, évekig lelkiatyám, tanárom és munkám figyelője volt. És mikor megtudta, hogy – vállalkoztam a braziliai útra, azt mondta: „Végtelenül rosszul tette.” És mondott igen sokat még, azt célozva, hogy le-

16 Dispozició: főapáti (rendi) rendelkezés, értsd: munkabeosztás.

17 Szegedi Tasziló OSB. Ruzicska Henrik OSB, névnapja július 14-én van.

18 Csóka J. Lajos OSB.

19 Mihályi Ernő OSB.

20 Ványó Tihamér OSB.

beszéljen, mondta, hogy menjek le a Főapához és vonjam vissza szavamat, az nem férfiatlanság. A Rend érdeke, a magam érdeke, jövőm ezt kívánja. Szerinte azon kevesek közé tartozom a Rendben, akik tudományos munkálkodásra hivatottak. Tudásom, kritikám, eddigi dolgom azt mutatják, hogy tehetségem van, szorgalmam is van, kitartást és lemondást is fedezett fel bennem, úgy mutattam eddig, hogy kedvem is van és nem hagyom abba, mint annyian. Mi történt velem, elment az eszem, vagy a pesti egy év okozta ezt a nagy változást? Mikor végre valahára én is szólhattam egy-két szót, ezekbe a töredékekbe belesűrítettem indítóókaimat. Az ember, aki szerzetes lesz, elsősorban saját lelkének üdvéért köteles dolgozni, azután másokén. Ő is segítette kifejteni, hogyan érheti el a kettőt az ember speciel a Rendben: mindenbe teljesíti azt amire hivatva van. Igen. No már most az én esetemben: arra neveltek az ember legyen mindenre készséges. Én is a felszólításra vállalkoztam, kifejeztem ezzel, hogy a nehezebb munkától sem irtózom, az áldozatra is kész vagyok a lelkek üdvé érdekében és azt is kifejeztem, hogy nem válogatok a munkakörökben. Ajánlkoztam, már most az előljáró dolga eldönteni, alkalmas leszek-e. Ez az én felfogásom egész kiküldetésemről: én nem vonom ki magamat ez alól a munkakör alól sem, sok motívum: tökéletesülésem, egyszerű emberek közötti jótékonyág, látóköri táguulás, nyelvtanulási lehetőség, világlátás és ezek mellett is önzetlen munkálkodás Krisztus országáért és a szegény hazáért az elhagyott magyarok között – mindezek vonzóvá tették előttem Brazíliát s ezért ajánlkoztam, döntsön az előljáró: alkalmasnak ítélt-e. Én külön nem mertem volna kérni, nem akartam felválni. Utána még jó tanárom kifejtette, milyen kár, hogy a Rendben nem oda teszik az embereket, ahová valók. A Markos János²¹ helyén más is kiabálhatna stb. Mire visszakerülök elparlagiasodom, kifáradtan kerülök vissza, talán csalódottan, kedvemet veszítve, soha komoly munkát várni tőlem nem lehet. Mi lesz legközelebbi dispozióim? Ő majd megérti, ha ilyen leszek, olyan leszek.

És én éppen azt akarom megcáfolni. A munkát nem fogom abbahagyni. Nem szabad, hogy eredmény és gyarapodás nélkül múltjék el ez a három év.

A Tihamér úr szidalma buzdítson állandóan a munkára!

Még egy ember volt, aki kifejezetten rosszalotta lépésemet: plébánosom. Mástól hallottam, hogy azért is neheztel, hogy nem kérdeztem meg előre. Erre igazán nem voltam kötelezve. És az ő rosszalásába egy kis önzés is vegyülhetett.

A búcsúzás nem volt nehéz. Előtte való nap még egyáltalán nem éreztem, hogy olyan út előtt állok, melynek másik vége az új világba ér el és amelyről nem tudhatom mikor lesz és lesz-e egyáltalán visszatérés. Még csak annyira sem éreztem meghatottnak magamat, mint a régebbi bucsuzásokkor.

Nehéz csak az otthontól volt elválni. Éreztem, mennyire szenvednek. Egy álmom is fokozta félelmemet. Édesapámat láttam a kis kert ajtó előtt csapzott, vizes hajjal állni és láttam szenvedett. Egyéb álmaim is aggasztottak. Szent misém alatt és különösen utána nagyon meghatódtam. Kissé kisírtam magamat a templomban, de a reggelihez belépve a szobába nem tudtam elfojtani sirásomat. Ők már máskor is sírtak, de én addig mindig palástolni tudtam érzelmeimet.

Oh Istenem add meg a boldog viszontlátást!

Édesapám most először jött ki a vasutra, az Annus jött ki velem. Utánam integettek az ablakból az ébredő emberek. Mikor látom őket viszont?

21 Markos János OSB, aki 1937–1939 között volt São Paulóban.

A vonatban az Itineráriummal²² kezdtem utamat. Éreztem és jó Isten előtt nagyon ki akartam fejezni, hogy egyedül az ő segítségével bizom.

Győřött az Erik²³ és a Szabolcs²⁴ voltak mindenáron azon, hogy utolsó óráimat ne töltssem egyedül.

Emil testvérei,²⁵ az előbbiek és a Cirjék úr²⁶ tették hangulatossá az indulás előtti percekét. Talán azt hitték, nagyon rászorulunk, pedig akkor már egész hétköznapinak éreztem a pillanatot. Már én elhagytam azokat, kik számomra a megszokottnál többet jelentettek.

Életem legnagyobb utját kezdtem meg a kora délelőtti pesti gyors másodosztályán.

Julius 18, keddi nap volt. A bencés szentek ünnepe, átérzéssel és erős applikációval mondtam breviáriumomat, misém az aznapi szent szintén applikálható miséje volt.

A januári olaszországi két hetes utat kivéve még nem voltam külföldön és ez az út hosszúnak ígérkezett. Julius 18 augusztus 18-ig nem lesz állandó lakhelyem.

Egy hónapos út, mennyi mindent láthat az ember alatta. Írja le, mert elfelejti.

Csak a külsőt, mert a belsőt nem láthatja. Figyeltem a mezőt, a környéket. Arattak mindenütt. Otthon is, mikor eljöttem. De milyen mások a szokások. És arra gondoltam, ezt megjegyzem, ha hazakerülök, elmondom. Az osztrákoknál kupacokba rakják a gabonát, a hegyeken asszonyok is kaszáltak, igaz sehol olyan rettenetes iramban mint a mi szegény népiünk, mely agyon töri magát. Ezek kényelmesen nézegettek és lézengtek nagy kalapjaik alatt.

El is vannak maradva. Igaz, hogy ebben az éghajlatuk az ok. Nálunk már mindent éretten hagyunk el, és egész utunkon még egy héttel később is a francia határban éretlen gabonákat találtunk.

Az is érdekes ahogy a takarmányt szárogatják. Karókra teregetik fel, vagy úgy tűzködik fel a hegyes, nedves vidéken ez természetesnek látszott, de nekem új volt.

Németországban nem szálltunk ki. Bécsben is csak pályaudvarról mentünk át közvetlen párizsi kocsin a másikra. Nem sokat láttunk Bécsből, csak az embereket figyeltük. Mennyivel mások ezek, mint a magyarok, hamarosan pedig a franciákat hasonlítottuk hozzájuk.

1939. aug. 10. General Artigas 8° fokkal az egyenlítő fölött.

Már négy napja nem írtam semmit az alig megkezdett naplómba, pedig ugyancsak el vagyok maradva utijegyzeteimmel. Ma megint van annyi lelkerőm, hogy újra írhatok.

Az elhagyott szép német vidék hegyes tája nagyon tetszett, többször felébredt bennem a vágy, hogy valamikor szeretném közelebbről is megismerni.

Bécs után Salzburgra emlékszem, mint nagyobb helyre és közben néhány bencés kolostorra. Melket sohasem láttam életemben, de amint kitekintve a vonat ablakán megpillantottam, elkiáltottam magamat: ni Melk. Büszkén magaslik ki a Duna fölött és jó sokáig elkísért bennünket képekről már régebben jólismert barokk homlokzatával – Istenem – gondoltam – hányan lakják most ezt a hatalmas kolostort. Később egy másik

22 Úton lévők imája. (latin)

23 Rozmán Erik OSB.

24 Vida Szabolcs OSB.

25 Jordán Emil OSB családja győri.

26 Maros Cirjék OSB.

bencés kolostor elhagyott külseje ébresztette fel részvételemet és gondolatomat jövőjük sorsa felett. Talán Admont vagy mi lehetett – most nem jut eszembe a neve.²⁷ Ez is magasan trónolt valamikor folyton növekedő hatalommal, amit az egymásra épített és toldott szárnyak sejtetnek. Most elárvult várnak tűnik fel, mintha új rendeltetésre várna. Könnyű volt ezután minden hegytetőn egy-egy ősi tornyos épületet felfedezni s én mindegyikről azt hittem, hogy kolostor.

Salzburgot szerettem volna látni, honnan valamikor annyi levelet kaptam, s hova tőlem is nem egy levél érkezett. Ez is rég volt, mikor A.²⁸ a lelkek havasai közül oly nagy buzgalommal küldözgette gonddal vizszozott hosszú leveleit. Rágondoltam Gulácsi Irén szavaira, amelyet egyszer idézhettem neki: „Mindig egyedül” – ezt kattogják a gyorsvonat kerekei ő viszont úgy hallotta ugyanennek a gyorsnak a kerékkattogását: „Veled együtt.” Én is figyeltem a vonat kerekeit és valahogy ehhez az utóbbihoz hasonló ritmust lehetett kiolvasni belőlük, de mit változtat ez a tényeken. Mikor ő erre utazott, én szerény pannonhalmi keretek közt róttam szerzetes életem boldog napjait, s most mikor én robogok erre ő már még messzebbről Londonból, Párisból jön vissza, hogy még nagyobb karriert fusson – Valamikor félig viccesen, félig meggyőződéssel azt írtam válaszul a salzburgi főapáttal történt találkozásáról szóló levelére, hogy mégiscsak főapát lesz belőle. Erre ő megsértődött, kezdődött az amit nem vártam...

Közben eszébe jut az embernek a mult, s jó hogy a jelennek is vannak követeléseai s feledtetik a múltat. Az étkező kocsiban enyhítettük az idő folytán fellépett természeti követelést. Nagy luxus volt, utána meg is bőjtöltük, hetekig nem étkezünk rendes körülmények között.

Visszafelé menve hirtelen nagyon megijedtem, mert közben kocsinkat a vonat végére kapcsolták, s nem találtuk a helyén. Az volt az érzésem, más irányban utazunk, mint csomagjaink.

Salzburg után pihenőre tértünk. Én nem is panaszkodhatom, elég kényelmet és nyugodalmat találtam másodosztályú fiülkénk plüssülésein. Csak német kalauzunk német alapossága mutatkozott be nem várt vendégként, mikor minden nagyobb állomás után jegyünk után érdeklődött. Münchent nem láttam az éjtszakában és mivel aludtam.

Reggelre érkezünk a francia határra. Kehl mint rideg határállomás búcsúzott tőlünk az ébredő hajnalban s a Rajna hídjának másik végén francia katona állta az őrt. S vajjon melyik parton áll erősebben az őr?

Strassburg barátságosan intett felém szép gót tornyaival, de ezen a reggel nem mehettem templomba, gyors restis reggeli után tovább Páris felé most már szerényebben III. osztályon, hogy minél többet utazhassunk.

Először vagyok francia földön franciák között. Megnyerő táj, megnyerő emberek. Nem olyan hivatalosak, kimértek, mint a németek. Igazolványunkat rossz helyen pecsételik le, Emil jegyét nem is kezelik, a német alaposság mellett ez nem történhetik meg.

Nézem ismét a tájat. Még itt sem aratnak. Az elmaradt. Nyugat. De csak ebben, mert egyébként mindenben látszik a kultúra és jólét.

A vasutat végig kíséri a legfinomabb autóút tele forgalommal és ami még a német viszonyoktól is megkülönböztette, végig láthattuk a fejlett ipari csatornákat. Mindenütt hajóvontatás.

27 Admont nem a Bécs-Salzburgi fővonal mellett, hanem bent a stájer hegyek völgyében van.

28 A-val São Pauló-i elődjét és társát, Horváth Anzelm OSB-t rövidíteni a későbbiekben.

A táj hegyes és erdős. Mennyien vonulhattak erre. Chalon sur Marne-nál Attilára gondoltunk, Nantesnál a nantesi edictumot emlegettem s közben figyeltem a mindig élénkülő forgalmat, mindig több és több utas. Itt nincs nép? Most még van. De lesz-e?

Igyekszem minél előbb megérkezni Párisba, mert közben már Délamerikába is meg kell érkezniünk, igaz még sajnos egy hét van előttünk s mikorra múlik el az az egy hét, hányszor megszámolom még a napokat és éjszakákat.

Párisba délben érkeztünk. Nagy csomagjainkkal a Gare de l'Estről leendő lakásunkra a Place du Card. Amette 1.-re hajtottunk, közben kíváncsian nézegettem ki a taxi ablakán, hogy egy pillanatot se veszítsek el ennek a híres városnak nézésében. És később mennyit elvesztettem.

Lakásunk jó magasan a negyedik emeleten volt. Valahogy felcipelődtünk, Emil magyarázata szerint akkor, mikor már azt hisszük semmi sincs hátra, mindennek vége van, még egy elrejtett ajtón egy emeletet kell menni, hogy feljussunk az agglegény otthonba, hol a magyar bencések néhány év óta párisi tartózkodásuk alatt robinsoni életet élnek.

Mi is ezt élünk a Miska irányítása mellett magunk főztünk, sütöttünk, de leginkább és legtöbbször mosogattunk. De jó élet volt az. Azóta sem ettem olyan ízleteset, mióta elhagytam ízletes kakaós bögréit.

Két nagy vendégséget is tartottunk, egyiken a Központi Szemináriumból jól ismert Dödi,²⁹ Cseh Matyi és Mester Pista és egy francia fiatalember vettek részt, a másikon a magyar kolónia kedves lelkésze a Kozma Feri és egy Győr egyházmegyei pap: Molnár Tóni.

1939. aug. 15. Magyarok Nagyasszonya.

Abban maradt utam beszámolója, majd talán később folytathatom. Keserves tengeri betegségem elvette minden erőmet, de ma Nagyboldogasszony mégis megengedte, hogy néhány sort írjak legalább a mai napról.

Eddig d. u. $\frac{3}{4}$ 6-ig az eddigiekhez képest hála Isten elég jól éreztem magam. Nem volt az a hihetetlenül kellemetlen állandó szédelés, émelygés. Hányás sem volt eddig. Igaz reggel az egyik kedves utitársunk Zrysekné jóságából és könyörülő figyelméből egy új orvosságot vettem be. Misézni már csak e miatt sem lehetett, mert felkelés előtt kellett bevennem. Kellemetlen, de úgy látszik használt. Emil miséje alatt könny szökött a szemembe – hányadszor tengeri utunk alatt! – könnycseppek az Océánban. De így is boldog voltam ma!

Elgondoltam tavaly ilyenkor Bakonybélben assistáltunk és az Arnulf³⁰ urat ünnepeltük – ezért már 5-én Madeirából írtam is neki, a Kovács Pistának is – tavaly előtt pedig odahaza prédikáltam.

Délelőtt breviúriumozgattam, utána körülnéztük a hajót. Hatalmas konyhát, hentesraktárát, cukrászdáját, a portugál konyhát, a portugálok ebédjét: hús és krumpli, de melléje mindenütt vörösbor és zenekíséret. Tegnap ezért vitték le – már másodszor látom – a hajó faráról a sok zsák krumplit. És a hús milyen vadító, de kiadós. Szakácsuk mindegyik tálat jól nyakon öntötte zsírral. Szemben velünk éppen akkor jött be az állandóan inspekciózó – azért németek – tisztikar. Egymásután szedték le büszkén viselt H S D J jelzésű sipkáikat, még mielőtt a terembe beléptek volna. Ezek a portugálok csak nyári

²⁹ Dödi: Demel (Dér) Iván beceneve.

³⁰ Saly Arnulf OSB.

munkára jönnek át Brazíliába, télre visszatérnek. Itt a hajón úgy látszik államot alkotnak az államban. A 3 osztályú utasok úgy láttam külön, később érkeznek. Szentmiséinken megjelenő portugálok nagyon buzgók.

Utánuk a hatalmas kormányt mozgó gépezet, a hatalmas gépházat, mosodát, vasaló helyiséget néztük meg. Legalább van valami fogalmam erről az állandóan ingó kis csónakocskáról. Ebédre a péntek óta állandó Hafenschleimet³¹ kértem s még egy csöpp spagettit és egy almát és ez az eddigiekhez viszonyítva fejedelmi étkezés volt, bizhattam megfogyatkozott erőm fennmaradásában. Délután majdnem az egész Prohászkat átvettem, pedig már reggel elmélkedtem belőle, de egyik argentinai útitársunk a szüleivel utazó Martzik leány megkért, hogy írjak be emlékkönyvébe valamit. A magam fáradt fejéből most semmi sem került volna ki, ezért folyamodtam valamilyen szép német, vagy latin mondásért nagy püspökünk hagyatékához. És ez kellemesen és felemelően hatott rám, míg nem a sok kincs közül végre választani tudtam. Az adományozóról szóló kis német versikét írtam be neki, nem elég odaadni valamit, meg kell osztani.

Leírom még mit csináltam utána, hogy legalább egy napirendem legyen egykoron. Emillel jellemeztük utitársaink egy részét. Bárcsak tudnám hamar lejegyezni, kik és mik utitársaink de most nem lehet.

Rövid breviáriumosítás után, a napi titkokat imádkoztam és eldudoltam valamennyi hazafias Mária énekiünket. Itt a tengeren mennyivel könnyebben tud az ember hazájáért és övéért könyörögni Boldogasszony Anyánkhoz, Magyar Szűzanyánkhoz. Éreztem szemedből egy sugár, ha fájdalminakra száll, megszünnék bús kedvünk keservei. Lourdes-i könyörgésünkre is gondoltam.

És ekkor jött kedvem újra írni. És ma már este hat van, egész sötét, otthon pedig már tíz óra felé jár az idő. Erre is hányszor gondolok. Ébresztő órám a hazai idő szerint jár, csak karórát igazítom. Lefekvéskor, felkeléskor mindig gondolok arra, otthon most ennyi és ennyi idő van. Ma mikor 7–1/4 8-kor felkeltem, azzal a gondolattal keltem fel, otthon most imádkozhatnak értem és az imáikba ajánlottam magamat. Az első padtól az utolsóig. Mikor mi lefekszünk, otthon már mindig elmúlt éjfél. Aludni – hála Isten – jól tudok, csak hihetetlenül sokat és változatosakat álmodok. A Szentatyáról, Oltáriszentségről, Szentmiséimről, Annusról, Anyámról, édesapámról. Ma anyám megvert a Kaszás Pista miatt.

Körülöttem a legkülönbélebb játékokkal próbálják az utasok unalmukat elűzni és sokaknak sikerül is. Sokan még szívesen maradnának, és én alig várom a kiszállást. Hát aki nem érzi a mozgást és nem hajlja valamilyen sürgős dolog, annak nem is lehet itt rossz dolga. A koszt is legtöbb embert kielégíti, sőt számukra várakozáson felüli, csak számomra idegen. – Szórakozási lehetőség pedig annyiféle, hogy a szárazföldön sincs több.

Most meg éppen az ünnepi játékok hetében vagyunk, a mai Abschiedessennel és Abschiedsbállal³² fejeződik be. Az egyenlítői ünnepek sorozata ez. Szombaton aug. 12-én reggel hét óra után 10–15 perccel léptük át az egyenlítőt, de sejtelmünk sem volt róla. Mi 8-ra vártuk és ha már nem látható, előkészített bennünket jó Cassadó barátunk, hogy lőnek, szirénáznak, szóval mindenki tudhatja, hol az egyenlítő. De semmi sem történt. 1/2 9-kor tudtuk meg, hogy már másfélórája elhagytuk. (Körülbelül ugyanígy történt a Cap. Arconával való találkozásunk tegnap hétfőn is.)

31 Zabkásalevest. (német)

32 Búcsúétkezés, búcsúbál. (német)

De azért az egyenlítői nap nem múlt el esemény nélkül. Egész délelőtt folytak több-kevesebb szerencsével a keresztelők. Volt aki egész kanna vizet kapott, a jó Schlesinger-lány még örült is neki. Estére megvolt már a díszes keresztlevél is. Elégge sikertelen profanáció különösen azoknál, kiket eddig még nem ért keresztvíz, vagy akik szívesen lemosnák magukról.

Pénteken 11-én a gyermekek kedves játékaik indítottak mindenkit kacagásra. Virslievés, szembekötés. Aranyosak ezek a gyerekek: a két eleven argentin – kapitány leány: Gelidia, a kis kékszemű, félénk Mauzi, hihetetlenül önző és zsarnok barátnőjével a Zrischl-lánnyal, Renée a cseh emigráns és a kis belga Paul.

1939. aug. 17. Rio de Janeiro.

Isten nevében ma délután megérkeztünk a brazil földre. Keresztet vetve léptem ki a szárazra, mint valamikor az első hódítók keresztet tűztek ki és így kezdték itteni hódításukat. De én csak kis keresztimmal utánoztam őket, úgy hiszem senki sem vette észre, hódításukat legfeljebb a lelkek birodalmában szeretném utánozni.

Végre tehát legalább Rióba megérkeztünk. Már messziről figyeltük a várost, örültem, hogy Krisztus áldó alakját majdnem mindenek előtt sikerült meglátnom.

Útközben még minden megállás nélkül, vagy rövid kiszállás után szívesen tovább mentem volna, hogy csak minél előbb megérkezzünk, de most már szívesen maradok. Már láttunk valamit a városból, szépségéből és a szépség fogva tart.

Először rövid tisztelgésen voltunk a követnél. Itt megkaptuk a finom figyelmeztetést, amit már annyiszor hallottunk, ne keressük a harcot, csak a magyarság a fontos. Mi vár még ránk?

Utána a Zuckerhutra³³ mentünk fel. Már a követség utcája elragadó; Pedro császár Indiából hozatta pálmáit. De ez csak egy utca, ha mindjárt a legszebbnek mondják is, de amit az ember a São de Assucarról lát, az már a természeti szépségek halmaza. Szemben a Corcovado Redemptor szobrával és esti pírjával, utána a kivilágítás. Alig pár óra néhány tekintet és mintha csak kicseréltek volna.

Oda a fáradtság, a villamos üdit, hogyne mikor fizetési komplikáltságáról fogalmam sincs. Vacsora alatt majdnem mindenki engem néz, külsőleg is észrevenni a változás. Bár maradandó lenne.

Frissességemben két sűrűn teleírt lapot ereszték meg Rio szépségeit magasztalva: egyiket laza, a másikat ígéretemet beváltandó a Merényi Englinek. És még ezek után is szívesen írnék ide sokat, de az idő későre jár, aludni kell, vajon tudok-e?

1939. aug. 19. São Paulo.

A kiírt dátum nem egyezik pontosan soraim keletkezésének idejével, mert jelenleg már aug. 22-e este $\frac{3}{4}$ 9 van. De mégis ezt írtam fel, mert ezen a napon, Szent István napját megelőző szombaton érkeztünk meg új hazánkba és ez valószínű fontosabb fordulópontra lesz életemben, mint az egyenlítő átlépése.

Végre tehát mégiscsak sikerült elérni a szárazföldet. Igaz egy napi késéssel hogy csak ezzel is fokozódjék vágyam és szenvedésem. Santos kikötőjében az egyik hivatalnok személynében találkoztam az első emberrel, aki magyar. Elolvasta iratainkat és a pannon-

33 Cukorkalap, utalás a jellegzetes hegy alakjára (német).

halmi apátság szónál nyilatkozott meg magyarul, kérdésünkre: Ön magyar? ezt felelte: „csak voltam.” Szép kezdet.

A hajótól való búcsúzás könnyen ment, pedig nekünk, illetve Emilnek volt a legtöbb ismerősünk, akikre útközben tettünk szert, s akik mind megjelentek a korlátnál búcsúztatásunkra.

De fogadtatás – hála Isten – nem volt, egy napot késtünk, ügyes rendtársaink már előző napra rendeztek mindent, s így szombaton már alább hagyott a lelkesedés. Csak egy ember (a Ferenc) kalauzolt bennünket, fölényes tudálékossággal Santos kikötőjében.

Csomagjaink vizsgálatánál a könyvekkel volt egy ki zavar.

1939. szept. 1.

Késő van már megint, este 11 óra, otthon hajnali három. A fáradtság már nem sokat enged írni, pedig a mai napról is lehetne sokat, hát még az elmaradt napokról.

Este Piritubán voltam, életemben először és egyedül, eddigi kalauzom már rég úgy mutatja, hogy unja ezeket a dolgokat. A mult héten ügyesen lemaradtunk.

A teljes tájékozatlanságban – mozgó vonatra futottam fel – egy barátságos néger volt részben a vezetőm, aki buzgón magyarázott, bár nem sokat értettem belőle. Megérkeztünk után hatalmas rohanást vittünk véghez az autóbuszig. Ennek végállomásánál – miután életemben soha nem látott négerem erőszakkal kifizette menetdíjamat – két kis anygalkába ütköztem, ezek vezettek fel a kis kápolnába. Kis csöppségek egyik 13 másik 7. Mentek a sötétben, virágot vittek, siettek előre hogy harangozzanak, és kitakarítsák a templomot, melyet szerintük a brazilok annyira elhanyagolnak. Nehezen tudtam velük beszélni, idegen voltam nekik, kérdéseimre rövidke válaszokat kaptam.

Ők nyitották ki a kápolnát, ők gyújtottak világot és felmentek a kórusra, hogy harangozzanak. De nem sikerült: „A brazilok leszakították a harangkötelet.” Felmentem tehát én is, a kórus felett fel egész a harangig, ki a kilyukasztott háztetőn, próbálom kongatni a harangot, de nem szól. Nem hogy kötele nincs, amit megfoghatnék, de szíve sincs, amit mozgásba hozhatnék.

Mit tehettem, vettem egy kéznél levő vastag drótot, azzal ütöttem gyors ütemben a harangot. Nagyon tetszett az egész eset és a harangozás alatt sok gondolat futott át rajtam. A tetőn kiemelkedve az esti sötétben erősen vertem a síró szavú kis ércművet, hogy az embereket felhívjam a szokatlan ritmussal. Ugy éreztem, hol hívogató, hol pedig vészharang szavát hallatja. Az arsi plébános is eszembe jutott s gyermekkorom öntudatlan harangozásai s íme most a lelkipásztor még harangozni is maga harangoz. Szívvel csináltam:

„Kongatom piros harangom, ifjú szívem kongatom.”³⁴ Lenn ez alatt a két kis bizalmatlan szempár várt és nagyon furcsa lehetett nekik az új tisztelendő bácsi ott fenn a cserepek között.

Két kis szentképpel sikerült a nyelvüket megoldani különösen a kisebbik lett beszédes, szóhoz sem jutottunk mellette. Hogyan vittek el innen a gonosz emberek mindent, milyen bajok vannak itt és másutt, hogy szerette ő a Bati főtisz[elendő] urat. Őt mindenki szerette és mindenütt szerették. Ahol a Horváth³⁵ és Szelecz³⁶ voltak, ott nem állnak elő az emberek, hogy mennyire szerették őket. Én is csak ennyire viszem? Vagy mert még itt

34 Idézet Mécs László, Hajnali harangszó (1923) c. verséből.

35 Horváth Anzelm OSB.

36 Szelecz Arnold OSB.

vannak, azért nem tudják őket értékelni? De hiszen értékelik: „Azért ők is jó emberek, csak a Horváth ft. úr sokszor keményen beszél. Bati ft. úr mindenkire ráhagyta.”

A beszélgetés közben a kicsinyek, illetve inkább csak a nagyobbik dolgoztak, feldiszítve az oltár, kisöpörve a templom, várva a híveket.

És azok nem igen jöttek. Gyenge volt a harangszó, az ércszívet a husból való szív nem pótolta, nem hallották a harang szavát. Csak a Ferencz bácsi és fia és a gyermekek anyja jött el.

Ezekkel tartottam első esti ájtatosságomat Piritubán. Három felnőtt és két kis gyermek. Eljöttem Európából São Paulóba vonaton, hajón, tengeren, kijöttem São Paulóból autóbuszon, vonaton, autóbuszon, gyalog és eljött felnőtt és két ártatlanság meghallgatni és velem együtt dicsérni az Istent. Kis beköszöntőt is mondtam a vasárnapi evangéliummal kapcsolatban: „Mutassátok meg magatokat a papoknak.” „Da mihi animas!”³⁷ Ti is segítetek. Előzetes megállapításunk ellenére még énekeltünk is. Haza felé megint legtöbbet a kislányok beszéltek.

Megmutattak az út oldalában egy keresztet, ahol sok év előtt gyilkosság történt. A brazilok a haláleset helyét megjelölik és ott sok ideig gyertyát égetnek. [Különös véletlen, hogy nov. 27-én már az ő leszűrt apjukért miséztek Anastación.³⁸ Futball mérkőzésen szűrták le.]

1939. szept. 22. d. e. ½ 10.

Megint elmúlt néhány nap, mióta nem írtam. Méghozzá milyen mozgalmas napok. Itt volt São Paulóban a követ ifj. Horthy Miklós. Az egész magyar kolóniát megmozgatta ittléte. A követ személyén kívül az a körülmény, hogy a kormányzó fiát tisztelhetik benne, az embereket egészen lázba hozta. 15-én pénteken érkezett. Tőlünk a repülőtéren az Anzelm úr és az Emil fogadta, egyébként pedig sok zsidó.

Aznap délután a Szerkesztőségbe is ellátogatott. A szépen induló fogadást kínossá tette az A. úr lehetetlen modora. A belépő követel „a magyar sajtó” nevében fogott kezét, de nem üdvözölte, később kérdéseire kitérő választ adott: hány példányszámban jelenik meg a lap? – erre egy kedves mosoly és egy ugye kérem a megismételt kérdésre: néhány ezer. Eltekintve attól, hogy ez a válasz sem mond sokkal többet a semminél, nem is igaz, mert mint ma megtudtuk, ezerben sem jelenik meg. A követ információs kérdéseire igazán lehetett volna jobb választ is adni, vagy a helyzetet egy kis támogatás elnyerésére kihasználni.

A legkínosabb azonban az volt, mikor az együttműködést ajánló követnek, az A. úr az Újságot kezdte simfelni. „Hogy mi van ott a másik oldalon és mi jellemzi őket, legkézzelfoghatóbban mutatja az Újság vezércikke. Igazán vakmerőség stb. stb.” Ilyen vádakkal jönni, és egyszerre a másíkról beszélni, mikor azt sem tudták megmondani, mennyiben jelentett változást a Hirlapnak a bencések kezébe való vétele.

A követ a vezércikket még nem olvasta, és ezért azt kérdezte az A-tól, hát mi van benne. Erre a válasz: „Tessék csak elolvasni, majd akkor kérem hehehe.” Vádak alátámasztás nélkül és a meggyőzés látszata nélkül, kínos volt az egész jelenlevő gárdára. A konzul igyekezett a helyzetet enyhíteni: „Újra azt mondom, amit a múltkori gyűlésen

37 Add nekem a lelkeket. Don Bosco imája. (Folytatása: A többit vedd el...)

38 Vila Anastácio Sao Paulóban, ahol Szelecz Arnold OSB, a magyar bencések éltek és a magyar lelkészség működött.

mondtam, amíg a Konzul nem vesz észre valamit, addig nincs semmi baj.” Az antagonizmust ő azzal magyarázza, hogy az Újság a városi közönség, a Hírlap pedig inkább csak az alacsonyabb igényeket tartja szem előtt. A főszerkesztő úr erre sem tudott válaszolni. Most lehetett volna tanári mivoltja miatt tiltakozni, de most meg a tények látszanak mást mutatni. Mert mióta rövid egy hónapja óta ismerjük a Hírlap szerkesztését, színvonalát, mi is kénytelenek vagyunk belátni, hogy igazuk van a Likiéknek, mikor azt mondják, hogy a Hírlapunkon nem látszik meg, hogy intelligens emberek szerkesztik.

A fogadásról képek is készültek, egy még a lapba is belekerült. A keserű hangulatot egy kis harapnivaló és italka enyhítette. Utána mint egy tábor állapotítottuk meg, hogy a Horváth főtiszt. úr megjegyzése az Újságra vonatkozólag nem volt a legildomosabb. Utána a követ bizonyára rólunk hallott amott egyet-mást, amit odaát annyi humorral és kárörömmel tudnak az eddigi irányításról elmondani.

A szombati nap a program szerinti látogatásokkal telt el én délután Freguezián voltam ott az iskolai fogadáson.³⁹

Szombaton este a konzulátuson volt fogadás, hogy közben mi történt, nem igen tudom, én eléggé háttérben maradtam. Annyit azonban az Emil révén tudok, hogy neki azt mondta a követ, hogy vele még akar beszélni. Sőt már kezdte is, de Emil figyelmeztette, hogy nem alkalmas a környezet, majd keresni fogja az alkalmat.

És ez az alkalom meg is adatott a szombat esti fogadáson. Díszes és népes társaság volt együtt. A műsoros fogadás után – Holicsek Krisztina a Kordás köszöntőjét szavalta – a követ az E-lel félrevonult. Jellemző pillanat volt, sokan akartak éppen a követhöz jutni, mikor ép a legjobb pillanatban átmentek a nagy teremből egy kisebb terem sarkába.

Engem a dolog nem lepett meg. E. már előbb szólt mindenről. És így felkészülve vehettem észre, milyen hatást vált ki. Mint a derült égből jövő mennykőcsapás. A nagytiszt. akkorát nézett. A Liki kénytelen volt nagy rohanásában megfordulni és körre egymásra nézett. A követ az ifjú bencéssel vonult felre, akit ők épp nem régen támadtak meg.

A követ fogadását előkészítő 11-én tartott megbeszélésen felállt a Zimmermann hitközségi elnök és a tárgytól eltérve, a legmélyebb sajnálkozását „volt kénytelen” kifejezni a São Bentóban⁴⁰ aug. 20-án elhangzott beszéd miatt, melyben a magyarság egy része érintve érezte magát. Az E. azon kitételét fújták fel a zsidók, hogy a Szent István szerinti – ezt persze nem hallották – magyarság kereszténység. A Likinek is volt még valami hozzászólása, a konzul ugyan erélyesen leszidta őket, de azért adták tovább az indignálódást kifejtő mondást. És már azt is mondták a Szerkesztőségben, hogy nem jól fogja végezni az az ifjú, ha már így kezdi.

És most íme már talán félórája is, hogy a követtel tárgyal, mikor itt annyi és olyan személyiségek vannak, mint az Apostol János nagytiszteletű, a Magyar Újság szerkesztője, a Liki stb. stb. Hányszor néztek arra savanyú ábrázattal, míg én egy kis kárörömmel és büszke öntudattal beszélgettem az egyszerűbb egyházközségi képviselőkkel, aki boldog örömmel üdvözölték bennem az ismerőst annyi idegen között. Mert egységesnek látszik a tömeg, pedig mekkora különbség választja el egymástól tagjait.

39 A naplóban gyakran előforduló helynevek: Freguesia, Vila Anastacio, Vila Ipojuca, Vila Pompeia, Vila Mooca, Vila Ypiranga, Vila S. Caetan, Santo André, stb. Ezek a napló írásakor egyes települések voltak, ma São Paulo megalopolis központi negyedei, földrajzi elhelyezésükre lásd a térképet: SOMORJAI Ádám: Kelemen Krizosztom pannonhalmi főapát emigrációs évei (1947–1950). Különös tekintettel a Magyar Bencés Kongregáció jogfejlődésére (Pannonhalmi apátok és főapátok 1), Budapest 2014. 10. lapon. – Vila Pirituba a mai agglomeráció északi pontján található.

40 São Bento (Szent Benedek) São Paulo városközpontjában épült bencés apátság temploma.

Emil végre is a Szelecz figyelmeztetésére a konzul választotta el a követőtől. Én ugyan azt mondtam, hagyják, de a Sz. azt mondta botrány lesz, mások is vannak itt, még utóbb azt hiszik, hogy az E. foglalja le.

Miről beszéltek? Hát bizony ezt mérlegre téve, nem olyan túlságosan dicsekvésre méltó dologról. Külsőleg siker lehetett a hosszú csevegés, de számunkra mégsem jelentett eredményt. Mikor este hazajöttem, rögtön akartam írni, de már igen késő volt. Akkor átéreztem, mit jelentett nekünk ez az este. A H. A.-ról beszéltek, hogy mérsékeljük. A követ felhozta, Sz. elolvasta az Újság vezércikkét és nem talált benne semmi kivetni valót. Mondta E., hogy mi sem helyeseltük H. eljárását, viszont az Újságtól sem szép, hogy Horthy Miklós cím alatt önmagát reklámozza és ez alatt a cím alatt mutatkozik be s végül német ellenes izgatásba fejeződik be. „Lássa igaz, erre nem is gondoltam” – válaszolta. Végül azzal búcsúzott, mit fog most a H-nak mondani, ha kérdi, hogy miről beszélteünk, E ismét ügyes választ adott. No akkor még beszéljessünk egy kicsit a politikai helyzetről, hogy legyen, mit mondania. Közben H. vígan zsörtölődött tovább és ő is kíváncsian kacsingatott abba a sarokba, talán nem is sejtve a szomorú valót.

A nagy emberek fénye ragyogásban tünteti fel környezetét. E. mindenkit megnyerő modora mellett ez a beszélgetés is felhívhatta a figyelmet. Ha a kormányzó fia ennyire kitüntette, akkor több figyelmet érdemel. Mutakozott is az eredmény. Vasárnap délelőtt Anastación volt itt a követ Szelecz páter köszöntötte a ház nevében, azt fejtegetve, hogy a jó hazafiság és a jó vallásosság összefér és a vallást a vezetőknek is meg kell becsülni. Utána assistenciás nagymise, melyen az előbbinek az idegessége és megokolhatatlan kapkodása és folytonos mormogása miatt magam is sokat mérgeződtem. Mire után a napi evangéliummal kapcsolatban a kákán csomót keresők és békétlenek ellen a Horváth fő-tiszt. dörgött.

Délután a reformátusoknál volt istentisztelet és utána ünnepély. Az ünnepélyen az Emil is résztvett a Sz. előzetes beleegyezése és a Horváth erős ellenkezésével buzdítva. Hogy mekkora jelentést tulajdonítottak ennek, mutatja a tiszteletes úrtól inspirált és a főszerkesztő úrtól írt cikk. Érdemes közölni: (Délamerikai Magyar Ujság 1939. szept. 19.) „Kézfogó az ev. ref. egyházban” – kis címként. „Mint egy meleg kézszorítás, olyan volt az ünnepség és hogy valóban az is volt, arra pecsétet tett egy történeti momentum. A braziliai magyarság életében fordulóponthoz érteztünk. Ott volt minden testület kiküldöttje, amint az szokásos is, de a legkiemelkedőbb eseményt egy fiatal pap megjelenése jelentette: dr Jordán Emil bencés tanár, római katolikus lelkész is eljött, hogy a magyar ünnepen a római katolikus magyarság kézszorítását hozza. A református lelkipásztor átölelte s a követ maga elé állította őket és így készült egy [egy] fényképfelvétel és ezen a napon mindenki ez előtt az új magyar pap előtt emelte meg a kalapját.”

Ad hoc 1.) Emil pompás gyerek vagy.

2.) Ne Horthy.

3.) Néhol risum teneatis paginae.⁴¹

Az Újságban a kép legközelebb meg is jelent, külön kiemelve az átölelést. Presentbe is kapott H-tól egy nagy dedikált példányt, aki a Horthy külön köszönetét hozta. Íme!

A Szerkesztőségben fogadtuk, hosszasan elbeszélgetett, mert tudta, hogy nagy ellenfele interiorban⁴² van.

41 Néhol nevetni kell a lapokon. (latin)

42 Interior: a brazilok így nevezik hatalmas országuk nem tengerparti, hanem belső szárazföldi részeit.

Aznap voltunk a másik Szerkesztőségben is vizitelni és siránkozánk lapunk primitív voltán, mert csak ketten voltunk.

Szept. 23.

Irtunk a Főapát Úrnak levelet. Az elsőt, mióta itt vagyunk. Nem sok konkrétumot, de nem fog túlságosan lelkesedni tőle. Egyébként most bizonyára az európai események éppen eléggé lefoglalják, ha kétségbe nem ejtik. Igértünk neki több levelet. Ebben csak jeleztük, mennyi küzdelem van a lappal, mennyire lefoglalja időnket, kellene egy civil segítség. A brazil missió ideje legfeljebb 20 év: míg az I. generáció tart. A fiatalok alig tudnak magyarul.

Szept. 25.

Most lakodalomban kellene lennem, az elsőben, amelynél én adtam össze a menyegzős párt. De a helyszínen elfelejtettek meghívni, utána telefonálgattak ismételtén, de nem találtam oda, mert rosszul jegyezték fel a címet. Legalább most írhatok. Igaz, szívesen lennék emberek között, úgysis olyan keveset lehetünk magyarjainknál. Ez volt az első esketéselem életemben, elején egy kis beszédet mondtam.

Nov. 27.

Most már látom, hogy nem vagyok naplóíró ember. Ha a két dátumot összehasonlítom, szinte el sem akarom hinni, hogy már két hónapja nem jegyeztem le semmit. Hogy múlik az idő. Hihetetlen gyorsan tűnnek el a napok. És mégis még mennyit kell itt lennem. Mire lesz annak a három évnek vége és akkor hazakerülhetek-e? És mit találok otthon? Nem végez-e arra szörnyű pusztítást az eljövételünk óta kitört és még mindig tartó háború. Erről is kellene néha napján egy-egy fontosabb eseményt levázolni, ki tudja, a történettanár nem venné-e valamikor hasznát jegyzeteinek, melyek segítenék visszaemlékezni, hogyan nézték Braziliában 1939-ben az európai eseményeket. De ki győzi ezt? Ugy érzem, nekem adták a legtöbb munkát, nem mintha rendtársaim nem dolgoznának, de nekik több jut a személy számára megmaradó munkára. Nekem jutott a sok ájtatosság és az újság összehajtogatás.

Ma, kedd, az egyetlen nap, amikor esténként szabad vagyok. Nem mindig, mert hány-szor kell helyettesíteni a két öreget – Emil ma is helyettesíti Szeleczet, pedig már több hete nem volt São Lactanón, Anzelmet is hány-szor kell, pedig neki Freguezia az egyetlen helye: igaz maguk a hívek kívánják. (S. mondta, hogy még olyant nem hallott, mint egyszerű engem, menjek ki máskor is, ezt a Szerkesztőségben mások előtt ismételtette.)

Fáradt vagyok. Szívesen lefeküdtem volna, már két nap egymás után megtörtént, hogy felhúzott vekkeremet nem hallottam és elaludtam a felkelés idejét. Késve mentem misézni. Szégyelltem magamat, hozzá még mind a két helyről (Lapa és Cambury) telefonáltak, pedig ötperces öltözködés után csak negyedórát késtem. De nem tehettem róla. A késői (12 felé) fekvéshez még hozzájárult, hogy egymás utáni éjszakákon fél és háromnegyed órát vadásztam el bolhákra. Igaz sikertelenségről ebben a tekintetben nem panaszkodhatom. Egy-egy alkalommal húsz-huszonötre is felmegy az elejtett zsákmány száma. Bárcsak a lelkek országában lenne ekkora a napi eredmény. De míg azokat valaki idecsalogatta árokperti házunkba, addig a lelkeket eléggé elriogatták. Ki volt az?

Épp órára akarok most pár szót írni. A róla való emlékezni akarás tartja kezemben a tollat. A közösséghez intézett repülő postájának bevezetése termelte ki bennem azt a keserű hangulatot, mely most összesűrítve jelenik meg és öröklődik meg.

Nem szokásom senki ellen a vádpontokat magamban felhalmoznom, őt sem akarom elítélni, hisz kétségtelül Rendünk egyik legjobb indulatú embere, csak modora intransigens és eljárás módja két balkezes. Nehéz posztunkbani elődünkről van szó. Azt írja levelében, hogy az Aurelián „egyes rendtársakhoz” (kik ezek? – talán az Egon?) írt levelében azzal vádolja őt, hogy nem alkalmas a hírszolgálat ellátásra. Ha nincs benne bizalmunk, lemond stb. stb. Közben ő tudja – hogy bár irt – semmit sem kaptunk és azt is tudja, hogy mi nem tudhattuk, hogy irt – tehát jogos a reklamációnk és megérthette volna. De talán más fáj neki! Hogy én jöttem a helyébe, akivel szemben nem mindig sikerült éreztetnie felsőbbtségét (Rezső).⁴³ Hát nagyot csalódtam benne, milyen leveleket küldött (naplókát! – ha én is elküldenélek kedves N. és ilyen célra szánálak!) és közben olyan eredményeket ért el, hogy a Breyerné azt mondja, hogy egyetlen okos cselekedete az volt, hogy hazament, egy ipirangai (kettő is) azt mondja, kérem az nem papnak való, hanem őrmesternek; Jolán azt mondja, hogy az nem pap, hanem vérszopó zsarnok; az iskolás gyerek szívek őszinte megnyilatkozása sem valami kedvező. Dicsőretet kitől hallottam? Legfeljebb Mariska nénitől, hogy hogyan meg tudta mondani a zsidóknak. (Ebben kicsoda baklövésai voltak.) S talán Csrenkőéktől is azt mondja a Molnárné, hogy a Csr. M-t átkarolva jött haza Szentistvánfalváról úgy, hogy valaki kifakadt, ha enyém lenne az a leány, végig vágta volna azon a papon. Én semmi mással nem vádoló, mint meggondolatlansággal azok alapján, amit itt felszólítás nélkül elémtálnak róla, hogy még az én idealizmusomat is elvegyék. Egyik vasárnap esős délutánján (nov. első vasárnapján elmaradt Rózsafüzér gyűlés után) Molnárné, Hűvösné és még valaki jelenlétében Szentpétery Klára hogy bolondult utána, a „gyönyörű” után. S ha ma ír, most is mindig csak ilyeneknek üzenget: Lovász Bözsi, aki annyiszor zavarta telefonon, Kiss Ilonka, kinek ő akarta megszabni, kihez menjen férjhez. Istenem mikor az emberek ugyanis mindent félremagyaroznák és a papokra mindent ráfognak. Hogy már eddig is mit kellett hallanom három itt intézkedő compagnonról? Mit pirítsam magamat?

Ki tudja nem hallani-e már rólunk is regénybe illő részleteket? Vagy egész regényeket? Én még nem hallottam. Ez ugyan még nem mond semmit, mert ép az jellemzi az emberek rosszindulatát, hogy szemben dicsér; a hátad megett pedig gyaláz. Egyenként is, mindeketőnket közösen igen dicsérnek. „A két új pap.” Oh a két fiatal, akik azért jöttek ki, hogy „öregeket” hazaküldjék. Őket mindenütt igen szeretik. Megmagyarázom miért. Emil egy zseni, Istenadta tehetség, modorával mindenkit elbűvöl, újságával, új stílusával, humorával, ismételt szép beszédével, udvariasságával, kedvességével mindenkit leszed a lábáról. A Napnak a fényéből az udvartartásában tartózkodó holdra is jut valami. Az ő nagy szíve kísérőre szorul, elvisz magával. Az állandóan mozgó és dörgő „medve” Anzelmel és a minden elől elfutó Szelec-cel szemben még én is jelenthetek valami újat. Így még közösen is elég kapósak vagyunk. Ha szemtelenek lennénk, akár minden este lenne hova menni. Ma voltunk az exaltált Bartnénál délután, Emil szinte gyónásra kényszerítette modorával és lefegyverezte eredetiségével fölnyeskedő, magát mindenben művésznek képzelő asszonyt.

Magyarjaink között érzem engem is szeretnek. Ipojucán, vagy Santo André. Tegnap Pompeián éreztem, ahol először voltam ájtatosságot tartani. Vagy Vila Marián, hol esernyővel leptek meg és azokon a tájakon, ahol személyemben a csendes, de szerető szívű

43 Ezek a talányos sorok Markos János bencésre engednek utalni, aki 1937–1939 között volt São Paulóban és akinek keresztneve Rezső.

Bali Bélár⁴⁴ vélik felfedezni. Csak félek nincs meg bennem az az apostoli lelkület, buzgó-ság és rátermettség, mint benne lehetett, ha a szív meg van is.

Mert ezt érzem, hogy megvan, mert huz – hazafelé. Olyan jól esik egy-egy levelet írni, hát még kapni. Kapni eddig még nem sok helyről kaptam. Hazulról kettőt és a Móditól egyet. Írni annál többet írtam már. Haza, a papunknak, tanítónak, Egon-Orosnak, Emiliánnak lapot írtam a Paál Szilveszternek, postamesternének, Feri bácsi fiának, Kocsis Pistának, itt fekszik egy levél megírva a Margitnak, megkezdve egy Orsolya Nénémnek és a Vilmos-Henriknek. De ezt most nem tudom befejezni, egy megjegyzés így el tudja venni az ember kedvét. De azért nem haragszom.

Bolhakergetés után tükörbe néztem. Milyen fáradt formám van. Ilyen gyerek! Mint a São Castanói plébános mondta. Már padre, pedig egész criança⁴⁵ képe van. (Két lány a Rua Direitán azt a megjegyzést tette magyarul: nézd milyen helyes pap – De azám, válaszoltam – bemutatkozásom és további szavaim elől elfutottak.) Otthon mennyivel nyugodtabb – és talán hasznosabb? – no ezt mégsem – munkát fejthetnék ki. Végre taníthatnék diákok között és nem lennék ilyen egyedül. Mert itt az ember hihetetlenül egyedül érzi magát. Azért szállja meg annyiszor a halál gondolata. Soha még olyan élénken nem állt előttem saját elmúlásom, mint itt magányos szobámban ahol nem akad társ – ritkán az Emil – aki elbeszélgetnék. Pannonhalmán klerikustársaim között – még most is olyan klerikusnak érzem magam, el sem hiszem, hogy működő „éveinek száma 2” rendtag vagyok – mindig akadt, akivel úgy elbeszélgettünk, illetve akit úgy elbeszéltettem. Erik, Mainrád, Rezső és néhány bőbeszédű kollégám. És itt? Ebben a házban nem akad. A városban jobban lefoglalják gondolataimat a magyarul alig tudó gyerekek, küzdő magyarok...

Pedig én amellet, hogy szívem van, a szoba számára teremtettem. Egy-egy jó könyvben elmélyedni, lassan mindig tanulgatni, néha írogatni. Olyan vágyam van erre, de annyira nincs időm. És hova írjak? Miről? A múltkor irattak velem a vajúdo naptár számára egy kis rövid magyar történetet, mire megírtam, nem kellett, mert az Anzelm – főszerkesztő – azt mondta: legfeljebb egy féloldal lehet. Féloldalon megírni a magyar történelmet – lehet ezt? Braziliában? Kinek? Ennyit vagy tud, vagy nem.

(Később folytatásban lejött a Hírlapban is a nélkül, hogy tudták volna kié, igen dicsezték.)

Most jelent meg Kordás verseskönyve: az Első kéve. Bennem – ez a felvágás hiányzik, nagyobb az önkritika és a kérdés állandó felvetése: Miért. Előtte való hetekben olvastam kölcsönadott könyvét: Illyés Gyula: Magyarság. Mohón olvastam. De sokszor visszatetszett, mert éreztem, hogy ezt én is elmondhatnám és fájt, hogy más dicsekszik vele. Mert súlyos problémái bár szívből fakadhattak, dicsekvésnek és kisajátításnak tunk fel. Úgy szeretném megírni neki: ehhez nekem is közöm van.

Szeretnék már brazilul beszélni és brazil könyveket olvasni és a brazil életet mélyebben és szélesebben ismerni. Mert három hónap után is csak még az utcákat ismerem, annak is csak egy részét. Igaz, azon aztán rengetegszer végigrobogok.

A követ három hónap után elment haza. Ma mondta az Apostol, hogy milyen búcsúztatása volt. Apostol a Horváth Anzelmel vitázott, pedig ennek megmondta a követ, amikor másodszer itt volt és Santo Andréről jöttek az Emillel együtt autóján, hogy ne akarja a protestánsokat megtéríteni és legyen jóban az Apostollal.

Mindig mi tűnünk fel rossz színben.

44 Bali Béla szalézi atya (1902–1977) 1932–1937 között működött Braziliában.

45 Gyermek. (portugál – Szó szerint: teremtmény, creatura.)

Ma ennyi elég. Emil még Caetanón van, Szelecz még nincs itthon, de az Anzelm már itt morog és sopánkodik.

Jó Istenem légy velem és add áldásodat!

1939. dec. 5. Mikulás est. Itt nyoma sincs. Egyedül vagyok és nem kell félnem kor-bácsoló Mikulásoktól. De cipőmet is hiába tenném ki. Jó emberünk talán kipucolná, de hiányzik az, aki valamit beletenne. Ma irtam sok más lappal együtt (Orsolya Néném, Vili-Henrik, unokanővérem Margit-levél, keresztapám, Feri bátyám, Zibolen, jegyző, Csóka Lajos bányász esperes) a Sulyoknak is és most jut eszembe, hogy kb. 12 éve ilyenkor meg Vargáéknál virgácsoltam.

Ma volt az első jegyesoktatásom a São Bentóban.

Ugy éreztem, nagyon jól sikerült. Alig tudtunk elválni. Pedig a vőlegény bevállása szerint még a Miatyánkot sem igen tudja és a Tízparancsolat nem akar a fejébe menni. Hogy a menyasszony mennyit tud, nem próbáltam ki. Inkább magam beszéltem átvéve röviden a fő hitigazságokat és a parancsokat. Jóindulatuk és közvetlenségük tetszett.

Délután voltunk kinn a konzullal és Mandolfal Ipirangán a vincés-nővéreknél, mert van náluk egy magyar nővér, aki segít majd a pasztorációban. A francia főnöknő vezetett végig bennünket gyermekmenhelynek számítható intézményükön. Kissé szegényes és elmaradt (piszkos) de Brazílián ez is valami. Semmi állami támogatást nem kapnak. Itt még sok a gyermek. Rengeteg ezt az utcán látom különösen este. Mi ehhez Páris? Aggok és vén kujonok gyülekezete.

Csak rövid ideig tarthattam Fregezián, a város másik felében hittant. Jött a vad tanítónő.

Közben átvettem az Emil szerepét, aki most meg Londrinára ment. Klisék után jártam. Siralmas mesterség. Az Estadónál elutasít a portás, hogy akit keresek csak két óra múlva lesz itt. A fényképészhez néztem be közben – arról panaszkodott, hogy egy hónapig hibásan hozta a Hírlap a hirdetését, de azért kifizeti – utána negyed óra múlva visszatérve az újsághoz, szerencsére ráakadtam emberemre szolgálatának utolsó negyedórájában. Holnap talán lesz klisé.

Voltam és sorban álltam reggel a póstán és egész délelőtt a Szerkesztőségben dolgoztam, hajtogattam. Reggel Aqua Brancán miséztem, São Bentóban avisáltam, Emilnek segítettem.

Ennyi minden egy nap. Hát holnap mi lesz? A rendőrségre is kell menni, ujjlenyomatot vetetni.

Közben mások elfogyasztották azt az édességet, amit a Santo Andréi borbélyné személyemnek küldött. Szokás lesz ez már? Arra számított, hogy vasárnap én megyek ki s mivel nem így lett, hétfőn este jött, „ha meg nem sértjük, fogadja el.” Hátha nem én jöttem volna? „Akkor a másik tisztelendő úrtól elküldtük volna.” A múltkor a Gerencsérné tett így.

Tatuapén pedig vasárnap az Ilonka Nénit ijesztettem meg, mert arra gondolt mikor meglátott, hogy talán idehaza megmondtam multheti megjegyzését, hogy hogyan van az, hogy ájtatosságra én járok és misézni pedig más jön. Ez nem helyes. Majd megmondja Ő. Engedjenek misézni járnai is.

Holnap nem tudom sikerül-e a rendőrség miatt a nővérel együtt Vila Mariára ki-menni.

1939. dec. 29.

Érdemes megörökítenem, hogy ma délután fényes, de még milyen fényes nappal a nadrágomban 25 bolhát fogtam. A harisnyáim mindegyikében is találtam egyet-egyet és még ezenkívül is került körmöm alá 5 darab. Tehát az eredmény 32 darab. Ez még nem rekord, mert volt éjtszaka, mikor negyvennél többet fogtam álmos szemmel is. Éjjel nagyobb a kínálat. Ki hitte volna? Nap-nap után irtom őket, és íme, szinte a szemem előtt ugrálnak. Már ugrott volt a könyvre is, amit olvastam. Mennyi kínlódás, még e miatt is.

Ilyennel kell kezdenem az ünnepek után a naplót.

Még ilyen karácsonyom sem volt. Örült butító, tikkasztó, bágyasztó ernyesztő meleg, sűrűn váltogatva gyors esőekkel. Szombaton délután Freguezian eskettem. Vasárnap délelőtt Ipirangan és Indianopolison miséztem, mindkét helyen prédikáltam. Délután karácsonyfát díszítettem, hej, mikor még Pannonhalmán tettem ezt. Este a konzuléknál voltunk hárman karácsonyesten. Ott tudtam meg, hogy a Mandorf Kanadába megy. A konzul hazahozott bennünket. Itthon négyen énekes officiumor⁴⁶ rendeztünk. Assistenciás éjjeli misén ceremonárius voltam. Nagyon kifáradva, hihetetlen meleg volt, a templom tömve. Utána még Blanche hóhortjait hallgattuk az ebédlőben. Karácsony napján Freguezian miséztem, piritubait kereszteltem, majd Pompeiára rohantam misézni, gyóntatni, prédikálni. Karácsony napján legnagyobb vágyam volt: egy kis délutáni alvás. Ez teljesült de emberek között, híveim között keveset voltam. A konzul és a magunk karácsonyfáját kivéve egyetlen egyet sem láttam, egy alatt sem álltam.

Kissé lehangoltta tette a János levelének tudósítása, hogy Főapátunk beadta lemondását. Eddig még döntést nem tudunk. Három indítóokot is említ a levél: idegkimerültség, a Szezszték még nem hagyta jóvá az olasz gimnáziumot, a hercegprímás is emlegetik. Úgy gondolom, csak egy ok is elég. És az a leverő, hogy ezt nem tudhatjuk. Nagy csorbe az a Rendre, hogy Főapátjának távozni kell. Ki gondolt erre? Ki lesz az utódja? Illés?⁴⁷ Flóris?⁴⁸ Találnak-e egyáltalán? Tart-e küldetésünk? December elején még milyen biztató, ígérő és irányító levelet kaptunk Tőle. Ma pedig már Bakonybélben pihen. Cui prodest?⁴⁹

Karácsonyi kimerültségemet okozhatta részben interiori utam is. Dec. 14–22-ig Árpádfalván és Boldogasszonyfalván voltam. Tudom erről többet kellene vagy már kellett volna írnom. Naplót is elvittem, hogy ott helyben jegyzem le élményeimet, de bizony egy betű sem került ki frissen töltött tollam alól azon az antikultur helyen.

Csütörtökön dec. 14-én reggel 8 1/2-kor indultunk a Fazekas Laci útítársammal a keskenyvágyányig Sorocabánán és másnap kilenc óra után érkeztünk meg Árpádfalvára. Több, mint 24 órát voltam egyfolytában vonaton, igaz az éjtszakát kényelmes hálókocsiban töltöttük.

Colonia Árpád megállójánál az ottani magyarok egy része már várt. Vártak ők már így kíváncsian, milyen lesz? kicsi? nagy? más embert is. Banghát, Böszörményit. Lajos Mihály őseredeti vendégbarátságát élveztem. Pinga⁵⁰ egy pohár, figyelmetlenségek tömkelege miatt nem ismertem rá fajtámra. Honnan jöttek ezek ki, milyen helyzetben lehettek otthon, hogy így traktálják az embert? Pedig a legjobbat akarták. Szívékből adták.

46 Istentiszteletet, olvasmányos imaórát. (latin)

47 Kemenes Illés OSB.

48 Kühár Flóris OSB.

49 Kinek jó? Kinek áll az érdekében? (latin)

50 Brazil pálinka, nádcukorból készül.

1940

1940. jan. 1.

Jézus nevében, Isten segítségét esdve kezdem az új évet idegen földön. Új év: sok ígéret mindenben. Miben? – ki tudja? Bajban, jóban?

Tegnap este Anastación szilveszteri beszédet mondtam, miután napközben São Caetanót és Santo Andrét bejártam. Az éjjel nem hagytak nyugodni. Késő fekvés után – Teleki beszédjét szeretnénk volna hallgatni, Török Nanica és a papunk levelén medítáltam, interiori utam maradványait gyógyítottam – csengetés, éneklés, telefonálás kényszerítettek, hogy ébren létben találjon az évforduló. Tavaly is megvártam az újévet és felírtam az Isten neve mellé az új év számát, de akkor még Pannonhalmán készültem a másnapi bársonyosi helyettesítésre.

Irtam a vezércikk utánzást a Hirlapba. Többen gratuláltak. Még ehhez is.

Ma remélem nyugalmas perceim lesznek az oltáriszentségi Krisztus előtt.

1940. jan. 21.

Szent Ágnes napja. Tavaly ilyenkor a római Szent Ágnes templomban voltam. Ilyenkor bárányszentelés van.

Az anastaciói prédikációmban meg is említettem.

Présidente Altinón is, hol most voltam először.

Talán megnyertem őket Egy hihetetlen kínosan síró kisleányt Ágnes, Estrellára kereszteltem.

Tegnap voltunk (Balázs Péter, Blanche, Emil és én) São Paulo egyik leghíresebb intézetében a Penitenciárián.⁵¹ Elragadja az embert egy hatalmas épület. Tisztaság, pontoság, biztonság. Igen szívesek voltak, pedig nehezen engedik oda az embereket! Voltunk a kis múzeumukban. Konyhában kitűnőt kávéztunk. Meghatják az embert a pavillonok vasrácsos folyosói. A cellákat végigjárva, kíváncsi tekintetünk elé megható látvány tárult. Az egyedüllét igazi büntetése csak most világosodott meg előttem. Több cellában feszület szentolvasó, szent Antal kép; egyik rab, katekizmust tanult állva többen lelkiolvasmány félélt végeztek. A bűnös ember végső menedéke a vallás. Hogy milyen bűnöket követtek el, a hihetetlen precíz iratokból láttuk. Iskola, rajz és művész terem, dolgozó termek, pompás kórházrész a hatalmas épület sok szárnyában. Ramos de Azevedo Zsenijét csodáltatta velem. Külön megecsodáltuk a betlehemiüket. Ilyent még Rómában sem láttunk. Vizesés, tó, szökőkút chuveroso?⁵² fiú, vonat, villamos, körmenet kivilágítás körhinta stb.

Eddig nem gondoltam, milyen nehéz is lehet a rabok élete. Vezetőnk kérdésünkre azt mondja gyakori az öngyilkosság. Névjegyet is adott az igazgató assistense igen barátságos búcsúzásunkkor.

Riberão Preto, 1940. május 9.

Időben és helyben nagy a különbség. Ma itt Riberão Pretóban az árkádos parochián kívülről behalló gyermeklárma mellett írok néhány sort. Tegnap előtti este értem ide és program szerint már a Frigorífico állomáson várakozó magyarok felé kellene robognom, de egy nappal megtoldottam itt tartozkodásomat, mert a családok látogatása után úgy látom, szükséges még egy összejövetel. Eddig még igazában nem is volt. Ruzsáéknál

51 Börtönben.

52 Portugál (brazil) sajtós étel.

voltam első este, de oda nem sokan jöttek össze. Kevés magyarság van már csak ebben a fejlődő, sörgyárral szaturált városban, az is nagyon szegény, de annál inkább érzékeny, sértődött és széthúzó. – Mindenütt csak ezt kell tapasztalni? – „Akinek 100 reisszel többje van, mint a másíknak, már többre tartja magát.” Ruzsa a légista Jesus, Maria e São José 10 conto tulajdonosa büszke arra, hogy neki jött az értesítő levél, de nem mutatta meg másoknak. Mindig a másik vigariót⁵³ emlegeti: „nem a Főtisztelendő Úr írta, hogy ha a másik vigario itt van-e még.” Az ő házához nem jöttek igen össze. Egy-két brazil mellett alig volt 5–6 magyar. Ma este, Tóbiéknál egész szép számmal jöttünk össze. Meleghangú beszédet mondtam a szeretetről: Isten és felebarát szeretet: a két főparancs. Voltak németek is. Bárcsak tudnék jól németül, mennyi embert megnyerhettem volna itt.

15 magyar családot végiglátogattam. Itt akadtam rá egy szováti asszonyra: Kálmán Jánosnéra, aki 83 éve ellenére még mindig dolgozik szép kertjében. Az öreg Trézi Neni most már haláláig mást sem emleget, mint hogy hogyan eltréfáltam vele és hogyan elmagyaráztam Szovátót. Negyven éve, hogy Brazíliában van. Férje belefulladt a vízbe pár éve. Mindenre emlékszik, de nem kívánczik haza, csak megnézni. Sok unokája már nem beszél magyarul. Fia, János szováti hanglejtéssel, igen elmaradt ember benyomását kelti. Honzuk Mayerné [lánya] és többek nem válnak a kolónia díszére. A családokban is sok a baj: Annusék a fiukkal, Ruzsa nem beszél a fiával, Tóbi elme gyöngé, a mozgékony szlovákunk koldusszegény.

Megtoldott látogatásom idejéből kikerült, hogy végignézzek egy szegényházat: Casa dos pobres. Végigjártam az Antaretica sörgyárat, felvételeket készítettem, schloppot ittam a Ruzsával. Voltam a székesegyházban, de a püspöknél nem. – Nem tudom nem lesz-e ebből baj, mert egész híressé váltam itt Riberão Pretón. Még a rádióba is bekerültem.

Magyarul tanuló Rubens barátommal adtam az idegent, a Touring Club és a Grande Hotel után végiglátogattuk a RR 7-et az itteni rádióállomást. Miután a komplikált gépezetet elmagyaráztattam egy szegény specialistaival (szegény, mert édeskeveset értettem belőle), bementünk a speaker terembe ahol a speaker a hirdetések után lelkes lendülettel bementa, hogy neste momento⁵⁴ megvizitálták, megjelenésükkel megtisztelték a RR 7-et dr Aureliano Hets vigario benedictino és az ő társaságában Rubens Antonioli. Utána még ékes szavakkal megköszönte az ismeretlen rádióhallgatóság előtt megjelenésünket. No ha ezt illetékes egyházi körök hallották, kész a suspensio.⁵⁵

Ellensúlyozásképen a majmok és a legérdekesebb madarak és egy kezdetleges múzeum után délután meglátogattam a Villa Tiberio-i apácákat, mert az osztrák főnöknő óhajtott látni. Holnap reggel ott misézem. Itt is benn voltam az iskolában, a szegényháznál is, mintha legalább is superintendens⁵⁶ volnék.

Tegnap este a gyermekhad nagy ricsaja közepette filmeztem. Most már csak az nem tud ezek után Riberão-ban rólam, aki nem akar. A házban jól érzem magam. Négy atya van itt és egy rém simplex portuguez⁵⁷ testvér és egy intenzív zelator.⁵⁸ A plébánián nagyon intenzív lelkigondozásnak jeleit látom. Tömegtaloztatás, cselekedtető szentmishallgatás (dramatizálva) 1200 személyes egyesületi terem. Mária Szíve Fiainak társasága működik itt.

53 Káplánt. (portugál)

54 Ebben a pillanatban. (portugál)

55 Felfüggesztés. (latin)

56 Felügyelő. (latin)

57 Együgyű portugál. (portugál)

58 Buzdító, spirituális. (latin)

1940. május 26.

„Mennyit kell juntázni,⁵⁹ hogy ganyálhassunk egy kis livrinhot?”⁶⁰ – ezt kérdezte ma tőlem egy kis leány. Így beszélnek ők. – Édesanyám kéreti a *chave de escolát!*⁶¹ – Pedig milyen szép, mikor itt a sok hang között apró gyermek szüleiivel magyarul beszél. Igen a szülők még magyarul beszélnek házunk előtt: Gyere haza! A f. egye meg! De ha nem lesznek szülők!

1940. jún. 21.

Szent Alajos napja. A templomban mondtam el a breviáriumot mert egész nap itthon voltam. Nem árt egy kis nyugodt helybenmaradás. Hiszen már a breviárium közben is ideges voltam. Visszagondoltam, de hányszor erre a napra – úgy hiszem, csak azóta gondolok ilyen bensőséggel és őszinteséggel, mióta jogom volna nem gondolni semmire – legfeljebb a nap igazi Szentjére.

Hova kerültem én? Ma itt nálam K. L. kért, hogy adjak neki latin órákat hetenkint kétszer. Hihetetlen szorgalom, törtetés, ambíció, ami ebben az emberben van. Egyszerre négy nyelvet is tanul, filozófiával, pedagógiával foglalkozik. Árulja és reklámozza magát: rengeteg cikket ír kész egy könyve a braziliai magyarokról, ír egyet Brazíliáról, utána pedagógiáról. Mintha csak terveimet lopta volna el, én persze nem mondtam, még csak meg sem előzhetem. Több éves előnye van, előbb is hazamegy. – Óráiért pénzt is felajánlott, amit az első pillanattól kezdve visszautasítottam. (Másik tanítványomtól sem fogadok el semmit. Ők is rászorulnak minden fillérré.) Azt mondtuk baráti alapon intézzük.

A baráti alapnak egyik égbe kiáltó példája a piquetei film história. Több, mint egy hónapja voltam a piquetei magyaroknál, hogy vetítsek nekik néhány São Pauló-i interiori filmet, amit Rib. Pretón és Frigorificón is több-kevesebb sikerrel levetítettem. Itt a vetítés nem sikerült, mert az első pillanatban kiégett a lámpám. Helyette viszont egy kis litániát tartottam. Apostol is akart tartani – mert velem volt – de én ügyesen kitértam vagy Ő vagy én. Azóta nagy elismeréssel nyilatkozott (igaz előttem), ő még ilyent nem látott. A beszéd jó volt. Lángné szeretné, ha kimennék. A szép siker fellelkesítette H. A.-t, „én megyek ki, de egyedül.” Tegnap jött vissza nagy garral kezdett, de félbemaradt Buenos Aires-i újáról. Mivel Steller főmérnöknek 23-ra jeleztem valamelyikünk érkezését, most újra rácsapott a konkra, pedig jobb szerettem volna ha E. megy ki őt ismerik, és szeretik, már több eredményt ért volna el. De a hiúság és presztízs ellen nem lehet küzdeni. Jó, hát menjen, legalább lefestett személyiségét lesz alkalma bemutatni. Apostol azonban nem adja oda neki azt a filmet, amit a gépünkkel az általános megfizetett szalagra vettek fel. No ebből lesz skandalum. Erre kíváncsiak ők! Mi lesz, ha majd másról fog dumálni? Megint csak mi leszünk hátrányos színben feltüntetve. Én emlékszem arra a leadásra, amit Pannonhalmán nekünk bencéseknek mutatott be általános közmelegelésre. – Miért jött vissza a féltről megfoghatatlan előttem. Ő a *Machtmensch*⁶² megtört, a fatalista vonások világosabbak lettek előttem.

A céloom nem ez, hogy idegen porta előtt söpörjek. Magamnak készítek jegyzeteket életem olyan szakáról, melyhez fogható nincs.

59 Gyülesezni.

60 Kereshessünk egy kis pénzt?

61 Iskola kulcsát.

62 Hatalmat szerető (hatalmaskodó, akaratos) ember. (német)

Egy szombat délben szépen hazajöttem ebédelni. Az ebéd nem ízlett, elővettem tehát egy szardíniát, mit ajándékban kaptunk. Amint gyanútlanul eszegetem, belép a Szelec és rámförmel: „Miért eszi azt, miért nem eszi a rendes ételt”. „Mert nem jó, nem ízlik. Én szépen hazajöttem. Azt eszem, amit itt találok.” – Alig tudtam közbe-közbe szűrni ezeket az igaz menetségeket, kiabált, gesztikulált, remegett és kirohant, pedig mondtam neki, ne menjen el, szeretnék vele beszélni. Ő csak rohant. Igen rosszul esett, én is ideges lettem belsőleg, de semmi bántót nem szóltam, csak éreztem, hogy eljárása még az úriemberi nívótól is igen távol van, nem is szólva a szerzetesiről. – Isten büntetése volt, hogy másnap kiirt Fregueziára (9-kor) és Anastacióra (10-kor). Ez utóbbiról halvány sejtelmem sem volt, nem is tudtam volna megjönni, nem is jöttem csak ¼ 12-re, ő misézni volt kénytelen még egyszer reggeli után.

Később rám bízta volna, hogy én írjak választ a Szív ujságnak, melyet évek óta kezelt s mely most pénzért reklamált. Én visszatettem aajtajára a borítékot, ráírva – ez szokás nálunk – hogy nem én vagyok a kompetens, különben is idéztem szavait, melyeket egyszer az Emil szidása közben nekem vetett oda: „Maga csak hallgasson.” Két nap mulva jön: „Maga irta? Hát tudja meg (milyen szép gyakori kifejezés) ilyent ne írjon.” Valami fiatal szerzetest is emlegetett. Én megint el akartam mondani, ami a szívemen volt, de kifutott a szobámból. Én szépen utána akartam menni, de nem tudtam bemenni a szobájába, mert betette, majd belülről kulccsal becsukta előttem az ajtót. Ilyen még nem történt velem életemben. Ezt egy szerzeteselőjáróféle tette. Pedig még csak nem is fenyegetőztem. Utána bementem és elmondtam az Anzelmnak. „Ez még semmi.” Mennyi hasonló volt már. Nyilvánosság előtt, mikor nem beszélt, ketten mentek egy helyre ájtatosságra vagy egyik sem ment. Ez a második kivonulás június 7-én volt, tehát nem mondható, hogy pillanatnyi felindulásomban írtam ezeket. Az első pedig május 18-án, mikor részben okom is lehetett, hogy nem ettem meg az ehetetlen húst, mert a pünkösdi kántorböjt szombatja volt éppen – bár igaz, hogy itt nem kötelező. – Szelec minden emberrel a legalacsonyabb nívón bánik, borzalmasan kiabál, ideges. Az alkalmazottak nem bírják. Botrányosan összeveszett nemrég a Molnár Józssival, annyira, hogy az illető azt mondta neki: „nem való papnak.” És erről már mindenki beszél. Jön ide a Benkő bácsi: „Igaz – ez?”, mert erről tenni kell valamit. – Mélyen gyökerező az antagonizmus a Molnárék és közte. Molnárné az Anzelm kegyeltje, mindent elmond, mit mond ez nála. Sz. ministráns ruhát akar csináltatni a Rózsafüzér pénzén, este A. náluk vacsorázik és azt mondja, hogy vegyen a Szelec a saját pénzén és ezt másnap M-né a templom előtt kiabálja és erről engem Ipirangán értesítenek. M-né nagyon szép históriákat tud a Sz. gyengébb viszonyairól Szentpétery Kl. és a mostani Ku. iránt. (Szörnyűség most volt, este nyolc után a harmadik és talán századik, mióta itt vagyunk, titokzatos kivonulás, olyan rettegve lép, most lopja életét. A városban említették: az elsővel együtt járt moziba és nem vette észre ismerőseit, pedig olyan „tapintatlanul” integettek feléjük. Ft. Nn.) Tegnap ipirangai kalandjairól hallottam csevegni, miket mondott Molnáréknál, azok is mindent elmondtak, hogy ha csak ők lesznek is, kijön. Kijött hetenként háromszor is. Egyik lányuk udvarlója, miután a Tschappel Ferit elintézte, azt hangoztatta, hogy majd elbánik azzal a másik vőlegénnyel is. Úgyhogy már hárman lesték a gödörből (Katkó, Odor, Tschappel) nehogy botrány legyen. Végül is a Bali páter közbelépésére – panaszra mentek hozzá – hosszabb időre internálták Ipirangától.

Ilyeneket beszélnek arról, akit kezdetben rajongásig szerettek, aki itt a magyarokba lelket öntött, aki templomokat épített, iskolákat szervezett, dolgozott többet, mint tíz más. S ma egymás után veszi el azokat, kiket nehéz munkával megnyert.

Összeveszett az itteni fogorvossal. Azt mondta a magyaroknak vigyázzanak rá mert megfigyeli őket s azok (Molnár Józsi) rögtön visszamondták. Ő erre a fogorvosnak azt mondta volna, hogy már többet nem törődik a magyarokkal, csak a brazilokkal. S mintha a tények ezt mutatnák. Már hónapok óta nem volt magyar ájtatosságon. [A lapai sekrestyés mondta neki személyesen, hogy mit mond ról a fekete orvos, hogy régebben megszökött egy nővel. Erre azt mondta a sekrestyésnek, majd számon kéri. Megtörtént-e nem tudom.]

Megverem a pástort, szétszéled a nyáj. Csak végig kell nézni a vasárnapi magyar mise látogatóin s sir az ember lelke. Hát csak ennyien vagyunk.

Ime ide kellett jutnom Szent Alajos napjától.

Emil régebben azt írta a Gellértnek,⁶³ hogy kis Balinak tartanak, pedig azt valóságos szentnek tisztelik, jó lesz tehát, ha még idejében meghalok. Néha át is tudom érezni, mi is valójában a halál. Többször hozzám férközik a halál gondolata, mint valamikor első éves klerikus koromban.

Nagy szerencse ha valaki pályája lehajlása előtt el tudja hagyni helyét, hol valamikor borostyánokat szerzett, hol azonban többé nem terem számára csak hulló falevél. Ismerem a csanaki papot, ki emlegette, hogy arra kéri az Istent, hogy adja meg majd neki ezt a tudatot: ne legyen más példájára hívei terhére és mint híveitől megtudtam, ők már évek óta ezt érezték. Kívánták nyugalomba vonulását s ő még nem érezte magát érettnak rá.

Mindenhová a legalkalmasabb embert ha állítaná Rendünk vezetőisége, nem hallanánk annyi panaszt a nagyhírű rend jelen képviselőiről. De van egy könnyebb megoldás, hol nem szükséges a válogatás: aki mire feltolja magát, ott hagyjuk a polcon és a tátongó lyukat betömjük azzal, ami éppen a lábunk alá csetlik.

A múltkor még Piquete-i utam előtt írtam a Riberão Pretóiakról, újságban írtam a Frigorificóiakról is, de ezeken a lapokon még az utóbbiakról nem emlékeztem meg, pedig még sokkal jobban éreztem magamat itt, mint ott. De annyi minden elmarad, mindennap kellene írni pár sort, de mikor úgyszint minden nap elmúlik 11, mikor ágyba kerülök. A múlt 2 héten minden nap este ájtatosság.

Hazai levelek maradnak. Úgyszint csak haza akarok írni, nem látom sok értelmét az egyiket esetleges levélnek. Tudom, hogy örömet lehet ezzel másoknak szerezni, de a távolság mindent megemészt.

A historikusnak a napi politikai eseményekről is kellene írni, olyan időket élünk. Gömbös azt mondta mindig történeti időket élünk, most azt mondhatnánk, világtörténeti időket élünk. Egyik napról a másikra tűnnek el odaáti országok s mindezt hogy látják itt, oh ha ezt mind lejegyezhetném.

Porban, autóbuszozásban egy-két egyesületi hír lemásolásában elvész ifjúkorom legszébb ideje. Közben vásik idealizmusom. Hol van az az idő, mikor „Szent Benedek atyánk egyik legideálisabb gyermeke” voltam. A forró brazil nap kiszív belőlem sokmindent és nincs aki árnyékot tartson, aki szeretettel védjen. Csak apám és anyám szelleme és a nagy udvar, hol két évvel ezelőtt újmisémmre készültek.

1940. júl. 3.

Hála Isten, este van megint, mával is fogyott a földi kín. Benne magányos árva gyer-tya és kívül leskelődik a sötét. Ily soká fiacskám miért vagy ébren vetve ágyad puha melegen? Ha nem is puhán és nem is melegen, de vetve az ágy, mert megvettem, hogy ha

63 Békés Gellért OSB.

kidőlök, legyen hova esnem. Tegnap még az anastációi Nőszövetség teaestélyére szavaltam gépeltem ezt a szívemhez mindig közelálló verset, s ma saját magamhoz intézem. Lehet, hogy részben visszhang a délutáni Ady versekre, amiket a szeresztőségben a L. J. szavalt.

De valóság is. Olyan magányos ez a lámpa itt az anastációi vaksötétben. Nincs, aki virrasszon velem. Pedig nem is halotti virrasztás kellene, lehetne ma névnapot is ülni. De Emil Rióban van, Horthy húgáért mondott ma külön meghívásra szent misét. Tegnap még védtem A. ellen az állítólagos személyválogatás ellen. Fájt neki, hogy ismételten őt hívják és nem mehet ő Sz. is morgott: nem lehet bennünket csak úgy ráncigálni. Én azt mondtam: örüljünk, hogy hívnak.

Most ők aluszhatnak. Már napok óta szinte csak néhány pillanat találkozásunk. Legtöbbit kell futkoznom. Hetek óta mindennap este későn jövök haza ájtatosságról. Hittanok, látogatások. Az elmúlt vasárnap São Caetanon négy családot, Anastación 3 látogattam meg, aznap temettem a kis Kovács Katicát, most vasárnap São Bentóban, előadás, hétfőn Pompeián látogattam végig a hittan és az ájtatosság között 6–7 családot, szerdán Ramos de Azevedón, ma Vila Marián.

Jellemző a tegnapi nap: elküldenek legmesszebbre misézni, onnan bementem a Szerkesztőségbe, de egy órára haza kellett jönnöm, mert – noha Sz. itthon volt és az illető halott nem is volt magyar hanem olasz tehát a plébániai hatáskörbe esett – nekem kellett beszeltetnem. Most itthon lehetett volna maradnom, mert ő úgyis bement később a városba szerkeszteni, mégis nekem kellett estére São Caetanóra menni ájtatosságra. Ez sem tartozott valamikor az én beosztásom közé, de már hetek óta minden szó nélkül én megyek.

S bár tegnap este is én jöttem meg legkésőbb, mert legmesszebb van S. Caetano, azért ma reggel is én mentem legmesszebb és legkorábban.

Misézés után bementem a konzulátusra, hogy első alkalommal (bocsánat ha igaz 2.) felvegyem az útipénzt. Még üres volt. A konzul ebredezett. Kis várás után sok adminisztráció és kisebb kételemek után kiadták most 10 hónap után az első egész járandóságot. A konzullal térképeket nézegettünk és Erdély sorsán tűnődöttünk.

Innen Ipirangára hittanra mentem, másfélórás munkával verses imádságokat tanítottam szép buzdító eredménnyel. A Torda gyerekek kikaptak.

Beleszámítva az utakat dél volt, mire a São Bentóban a nap első ételéhez jutottam. Egy tál étellel, babrizsával és egy banán - narancssal pótoltam elveszett erőmet. A lelki-erő fenntartására kis adorációban emlékeztem arról, hogy 2 éve ilyenkor az újmisézés boldogságával indultam el életem új szakaszán. Benéztem még a Szerkesztőségbe egy kis lapszemlére és kénytelen tereferére. Irodalomtól kezdve a fogadott szó erején át a teniszig minden szerepelt, hogy egy önös személyiség kifejthesse öndicséretét. Itt kaptam meg Móra Misi hordozott kedves levelét. Köszönet, boldogság ott létem fölött az alap-
hang. Hív hosszabb időre: vakációra. Sikerül-e?

Furcsa alak a K., akinek ma adtam először kérésére órát, illetve órákat 2–fél ótig. Latinul tanul, mert hazatérése után különbözetit akar tenni. Kért, hogy tanítsam. Fáradságdíjat is ajánlott, de én baráti alap nevet adtam a gyermeknek. Fel akart vágni tudásával. Szorgalma csakugyan rendkívüli, de most látom, hogy nem túlságosan éles értelem. Hamar észrevettem, hogy a nagy iramban elkezdett tanulásnak alap gyengéi vannak. A nyelvtanban gyenge s míg ezt gyakoroltuk volt módom kísérletezni a máskor mindig csacsogó K. értelmével.

K. után siettem V. Mariára, hogy az annyszor tervezett körutat újra megtegyem. Négy családot látogattam meg, litániát tartottam, gyóntattam. Azt hittem incognitóban maradhatok, de a hirtelen megjelent M. néni elárulta névnapomat, a kis Horváth Irénke még szavalt is. Boldogok voltak valamennyien, csak rém restellték, hogy csak későn tudhattak a dolgról. Nagy játékot csapva vonultunk végig az utcákon a gyerekekkel.

Jul. 4.

Az előző nap hasonló idejében visszatekinthetek a mai napra is. A. az autóbuszban gratulált, de délután bejött a szobámba. E. megjött, elsőnek köszöntött melegen a tegnapiak után. Délben a pompeisi nőszövetség jött nagy csomagokkal. Délután Anasztáción volt hittanom, este Tronkoséknál voltam, meglátogattam Farkasékat a szomszédságukban.

Igazán mélységes öröm tör ki-ki belőlem. Rijucán úgy látszik sejtelmük sincsen, hogy ma van rendi névnapom. Szinte képzelem – E. is nevet rajta – hogy fognak dühöngeni, hogy a másik egyesület ebben is megelőzte őket. Igaz nem sokat tettem értük eddig, de szimpatikusak. Ajtatosságon is talán itt voltam legtöbbször.

Elmultak a nagy tűzijátékok, hóbortok, durrogatások, lövöldözések, ballonok. A vila mariai szent antal tüzek az utcák közepén, a durranó, ijjesztő robbanások Rijucán és szerte a városban. A nagy Johannita festa Aqua Brancán. A káprázatos farsang után hetekig a tűz bűvöli le ezt a gyermekded, pogányos népet. A primitív ember lelkiületével isteníti a tüzet. Itt most van tél. Az éjtszakák, reggelek hűvösek, ködösek.

Hazulról a háború miatt már rég nem jött semmi. Régi jó idők.

1940. jul. 9.

Ma Vila Palmeirán látogattam végig nyolc magyar családot a fregueziai hittan után. Utána São Caetanóra loholtam. V. Palmeira még São Paulo, térdig érő porral, óránként közlekedő autóbusszal (600 reis). Villany még több helyen nincs, utca elnevezések az Abc. betűi. Szepessiek házán túl Rio és őserdő. Ehhez a családhoz mentem ki házat szentelni, mert éjjel nem tudnak aludni a szomszédos kunyhóban lakó brazil spiritiszta mesterkedései miatt. Kopogást hallanak. Próbáltam bizalmat önteni beléjük, mint a másik szomszédban is. Egyszobás, földes lakás, a konyha fűskamrának is szűk, négy kis poronty: vadak, mint az interiorban. A legnagyobb már fél, mert az anyjától látja. Utána körúton voltam, hogy a jóra való katolikusokat összeszedjem. Sokan vannak itt, mert ez már messze esik a várostól.

Jul. 10.

Zelinán miséztem az São Caetanó-i Dutkaiért. Caixára⁶⁴ nem számítottak, de azért végeztem absolutiót.⁶⁵ Utána a szegény gyászoló közönségről fényképeket készítettem, mert már tegnap este São Caetanón mondták. Zelináról három felszállással Ipirangára mentem át hittanra, itt is készítettem a gyerekekről két képet. Hittan után a Szerkesztőségben megírtam a fregueziai iskola szombatesti előadásáról a beszámolót. Bár írhatnék meg mindent, amit szeretnék. A nap első étkezését a Margit néninél kaptuk az E-vel sok kinzás közepette. Kordást oktattam ismét. V. Marián látogattam négy családot, köztük a betegelmű Nagy Péterre próbáltam hatni 2 órás társalgással. 33 éves ember; azt

64 Kassza.

65 Feloldozást.

képzeli: van mellette valaki és állandóan irányítja. Nem dolgozik, nem alszik, nem eszik, mindig beszél. Istenem, mennyi magyar megy itt tönkre szellemileg Braziliában.

Anyagilag is. Két zsidó botrány után ma egy harmadik: a volt Újság tulajdonos, zsidó hitközségi elnök: Zimmermann föbbe lötte magát. Sokan azt mondják: senki sem kerüli el sorsát. Emberkereskedő is volt.

Jul. 11.

Szent Benedek atyánk rendi ünnepe. Anastación miséztem Szűz Mária tiszteletére. Palmeirason provideáltam,⁶⁶ nem került pap ezért egy szerencsétlenül járt ember eltemetésére. Itt ez megszokott valami.

Illetve mégis került, mert ugyan reggel nyolckor még de. 10-re jelezték, de csak ötkor került sor a temetésre. Szerencse volt, hogy nem mentünk ki, várhattunk volna. Összesen öten voltak a temetésen és én.

A Szerkesztőségéből Anzelm elküldött egy térképet velem Moócára, itt kaptam vacsorát. Vila Zelinai ájtatosságról $\frac{3}{4}$ 11-kor értem haza. A házban már mindenki pihenni tért, de azért reggel megint nekem kellett legmesszebbre és legkorábban elindulni.

Jul. 12.

Ezt a muzsikát, amit ez az edényfoltozó kiver abból a palacsinta sütőből, valóságos hangverseny. Ha valaki érdekességek után vágyik, hát itt láthat. Vándorélet folyik az utcán, vándor foltozók, közsörűsök a legelőkelőbb utcákon letelepednek és olyan életképeket lehet látni, milyent ritka városban. A legkülönbözőbb hangú sípokon jelzik magukat a házi szükségletek kielégítői. Jön a zöldséges harangozó, a tejes (Leite Vigor) trombitál a pék, fűtyül az újságos, kiabál a hagymás, kezével tapsol a ruha vigéc. Az adás-vétel egész középkorias; mindenkinek megvan a maga tüzlete egész kardiális alapon. (Az a rengeteg újévi naptár.) Zódiéknél nincs vendég, de 7 év óta látogatott boltosuk ott van családijával felváltva. V. Palmeirasról Harakárné Pompeiára jár bevásárolni. Egy fogatos buruk nagy kerekű kocsinkkal már maguk ismerik a frequenz házaikat.

Külön látvány e sok buru fogat: ötös, hármás szemetes, teljes, banános, michirikás. Milyen olcsó itt a narancs: 100 drb. egy mil. A háború miatt nem tudják elszállítani.

A falu és a város keveréke São Paulo. A felhőkarcoló tövéből 600 reises autóbusz a fakunyhóhoz visz az erdő szélére (V. Palmeria). São Paulo utcái közül aránylag igen kevés van aszfaltozva vagy kövezve. A villák mind a porban fűződnek, bűdös vízzel az árkokban, benne a gyerekek térdig gázolnak a sárban. Minden az utcára kerül. A seprűt ugyan ismerik, de a szeméttalapatot alig. Az utcák a nyilvános szemétdombok. Az utcáról egyszerre a hálószobába lépünk szegényebb helyeken. Tizen-tizenketten egy szobában. A gazdasági prosperitás mellett a szegénység hihetetlen telepeit láttam. Tele piszokkal, féreggel. (Jaj milyen piszkosak és tervszerűtlenek a parochiák. Légy és rendetlen feketék, vének.)

Az utcákat, ha már nagyon gazosak, vagy gödrösek, nagy traktorokkal felszántják. De Ipirangán, merre az iskola van, még alig lehetnek. Állandó a kísértésem, hogy lefényképezem, de kár, mert a fénykép nem tudja visszaadni azt, amit élő szem lát. Sokat szeretnék fényképezni, házakat csinosakat mennyi stílus van bennük, mexikói, turco,⁶⁷ por-

⁶⁶ Betegét elláttam. (latin)

⁶⁷ Török.

tugál, municipál,⁶⁸ kolóniális, brazil és modern stílusok. Nehéz választani. A szegénység kunyhóit is szeretném megtartani magamnak, de félek, hogy megbántok valakit. Bár itt legtöbbször hihetetlenül szeretik magukat fényképezni. Megy is ez az üzlet. Magyarok kezében valami 5–6 legelőkelőbb nevű üzlet van. Nekünk papoknak rossz üzlet, most mégis mindegyikünk annyira úzi.

Jul. 16.

Az egyszer hosszú idő után rendes időben hazakerültem. Emil ment ki Caetanóra. A Freguezian van. A Szelec pedig Jorgeéknál. Már mindig készülök, hogy megmondom neki, már írtam is valamit. 13-án voltam az állat kiállításon. Vasárnap Presidente Altinón.

Jul. 22.

A tegnapi nap programját akarom leírni, mert egy tipikus esetek halmaza volt. Reggel sok várakozás, autóbusz elromlás után kissé késve értem Ipirangára, hol misézni akartam. Soha ennyi gyónó nem volt egyszerre mise előtt, mint most. Első gyónó kisleány is volt. Neki képet írni, olvasót adni, lefényképezni. Tscheppekné jelenti, hogy egy szélütött asszonyhoz kellene elmenni. V. Santa Clarara, adtak 10 \$-t is az autóra. Időm alig van, mert Indianopolisra kell mennem 1/2 11-re misézni. Nem jelezték előre ezt a beteget. Kehelyben viszem a szentostyát. Veszünk egy autót, ismeretlen utakon, árkon, bokron, vízmosáson keresztül, tévedések, keresgélések, négerektől való érdeklődések után nagy nehezen megtaláltuk a helyet.

Utána örültem, hogy voltam itt. Hát még itt is ilyen sokan vannak magyarok. Nem volt nagyon beteg, de nagyon kívánczolt a szentáldozás után. Györffynének hívták. Keveset időzhettem itt s kitalálnék-e még egyszer? Nehéz kérdés.

Autóval vissza a Praca da Sére, itt még egy másik autóval (összesen 32 mil) utána az indianopolisi villamosnak s így értem csekély egy óras késéssel Indianopolisra. Nem sokan vártak többen már hazamentek, mert azt hitték, hogy nem megyek. Hamar megmiséztem, mert még egy keresztelés is volt. Devezék is sokat vártak. A keresztelés után elmentem hozzájuk, mert már előre kérték hogy én menjek ki misézni. Nagy melegben, még nagyobb porban 20 perces út után megérkeztünk. (Ide is nehéz lenne még egyszer eltalálni.) Egész sereg vendég volt együtt. Devezék igen jól bírják magukat, három házuk is van. Brazilok is voltak a 50 felé járó vendégség között. Nemrég a jó Devezék bácsi halotti torját ülték. Egy-két képet csináltam csoportról, gyerekekről, szentképeket adtam nekik, a nagy ebéd alatt egy kis köszöntőt mondtam. Nagyon örültek és kedvesek voltak.

Így múlt el a délelőtt és már a délutánból is egy kis darab. A megtett út biztosan felül volt a 50 km-en.

Most hova? Hazulról már telefonálták, hogy 5-kor Moócán temetés, de V. Mariára is ki kellene menni a Vasékhoz házszentelésre, mert ígértem. Anzelm ugyan ott misézett, de biztosan nem volt ott, megígérte, hogy telefonál, de semmi hír. Bemegyek a São Bentóba érdeklődni, semmi értesítés. Rochetumot⁶⁹ kérek, mert reggel ugyan felpakoltam szentolvasótól imakönyvig sok mindent, de temetésről még akkor nem tudtam.

68 Városi.

69 Palást.

Kimegyek V. Mariára. Új utakon, mert a városban nagy körmenet van, a forgalom megakadt. Már a São Bentóba is nehezen jutottam be. Gyaloglás után a Cidadével⁷⁰ néhány utcasarkot, újra kerülő, gyalog, úgyhogy újra egy csomó izgalom, kimenjek, ne menjek, mert elkésem Moócáról. De kimegyek, mert várnak, ha az A. volt ott, nem baj, de ha nem volt, akkor ki kell menni. Autóbusz, villamos oldalán csüngve. Kinn már vártak, megszenteltem a házat, egy kis beszédet mondtam, hogy bátorítsam őket és hogy visszatartsam a spiritisztáktól. Egy csepp kávé után már rohantam is vissza. A Vass, aki kikísért, említette, hogy múltkori látogatásom igen jó hatással volt a rögeszmés Nagy Péterre. Egy fertás felvonulást láttam: Mária zászlóra feltűzve a pénz, szétszéledt zenekar, rakéták.

V. Mariáról kissé elkésve érkeztem Moócára. Sokat kerestem a halottat. Szelecz roszszul adta meg a házszámot, de később megtudtam Mari nénitől, hogy már korábban, mint 5 elvitték a kis halottat. Két és fél éves volt. Maguk is tudták, hogy későn jelentették és nem bíztatták őket s így az esőre álló időben siettek elvinni. Voltam fenn az iskolánál érdeklődni, az utcán beszéltem a Santo André-i magyarokkal, a moócái papoktól hazatelefonáltam, végre Mariska néniéknél meggyőződtem, hogy nem is annyira gondokkal teli a helyzet, mint ahogy képzeltem. Vissza a São Bentóba, honnan holtfáradtan a Szántóékhoz kellett menni vacsorára. Hárman mentünk Anzelm, Emil és én, bár szívesebben hazajöttem volna pihenni. A fényes lakásban nagy pompával berendezve jó vacsora várt s én alig tudtam enni. Jó hangulat volt, bár társaimnak az itteni ecclesiasticus circulusokról effectuált opiniojuk auribus iudaicis secundum opinionem meam haud opportunum videbatur.⁷¹ Utána nagy zsirozás volt, késő volt, mire Szántó Paccard kocsján hazakerültünk. Ez volt ma a 14. közlekedési eszköz, amit igénybe vettem s ha ez a két autó nem lett volna, húsznál több autóbuszt és villamost vettem volna igénybe. A sok fejtörés és izgalom miatt még hazaérkezésem utánra is maradt breviárium.

Hány ilyen napom volt Brazíliában!?

De arra gondoltam mennyit fáradt az Úr Jézus is, pedig Ő Isten volt. Ma Emil is sokat ment, de nem volt nehéz napja Anzelmnak, s egyenesen gyöngy élete volt Arnold úrnak, ki egész nap itthon volt s egy misét mondott s talán két litániát tartott.

1940. okt. 13.

Köszöntlek kedves régi ismerősöm és jó barátom. Már nem is tudom mikor találkoztunk. Olyan régen volt, olyan ritkán beszélgetek veled, pedig te lennél az egyetlen, akivel el tudnék beszélgetni. Szeretem, ha két beszélgető közül az egyik hallgat. Ezért szoktam én az emberek között mindig hallgatni. Bár úgy veszem észre, mostanában egyes helyeken én is kezdek közlékeny lenni. Minek ez? Ugy is rám van írva minden, az emberek olvashatnak rólam csak ne halljanak.

Ma szintén elég mozgalmas napom volt. Reggel Freguezián miséztem, prédikáltam a respectus humanusról,⁷² utána váratlan keresztelő jelentkezett, sietve végeztem, mert már vártak rám, az új football pályát és az új zászlót kellett felszentelnem, itt is tartottam egy kis beszédet, fényképeztem, innen Pompeiára vitt Moretti autóval, még egy mise és beszéd pont 12 után vissza Fregueziára házszenelés Piliéknél, ebéd. Utána football-

70 Cidade: város. (portugál)

71 Egyházi körökről kialakított véleményük zsidó füllel véleményem szerint alig tűnik opportunusnak. (latin)

72 Embertisztelet. (latin)

meccs nézés. Anzelm is kinn volt. Siralmas meccsek. Durvaság, fegyelmetlenségek, veszekedések, nézőközönség csúnya szavai. Magyar-magyarok ellen valóságos gyűlölettel kezdi a játékot. Rengetegen voltak, de a végén Freguezia-Barátság meccsen már minden összebonyolult, négyszer hgyták abba s végül eldöntetlen maradt a nagy serleg. A magyar fiatalság igen szomorú helyzetképet adott magáról. A Szent István serleg mérkőzés-kor is hasonló volt a helyzet. A Horthy vándor kupa – Anzelm volt a főmozgatója – első körmérkőzései mindenkiben azt az érzést keltette, magyar csapat magyar csapat ellen rosszabb mint az idegen.

Meccs után Korrással hazajöttem elvégeztem brevimet és lévén egy kis időm, most írok. Ismét csak egyedül vagyok itthon. Szelec estí látogatáson van a detestabilis⁷³ szokás szerint, Anzelm nem tudom, hol kártyázhat, Emil Piqueten van. A múlt héten a követtel Itararé és Bury felé interiorban volt, előtte egy hónappal Árpádfalva, stb. Volt alkalmam mesimerni hazánk nagyfiát, aki legjobban akkor érzi magát, ha minél trágárabb dolgokat mondhat, legnagyobb problémája az volt, hogy a hajnali órákban egy helyben álldogáló vonatjukat, hogy tolják le a dombról, amit közben létesítettek. Illustris útitársával erről konferenciázott. Legnagyobb hódításait mindenütt a morók körében aratta, akikre nem tekintve felmagasztalt („principe hereditario”⁷⁴) követi méltóságát állandóan hangos megjegyzéseket tett. Mindenütt örült lelkesedéssel fogadták. Itléte nem áll másból, mint utazásból és hihetetlen költekezésből. A társaság búcsívacsorája 3 vagy 2 kontó. Interiori útját – Balázs szerint – a riói kaszinók sínylik. Állítólag – de mesma fonte – gázolt is már. Egyébként aug. 20-án Rióban asztal vendége voltam, innen a hála, bár akkor tartózkodó volt. E. igen jóban van vele. 7-én nálunk ebédelt, akkor mondta: Valamit tömören csak csúnyát szólva lehet megmondani és erre éljent kapott.

Hej ha pletyka gyárnak készülnél, mennyi kerülhetne ide, mennyit elmondanak az emberek, csak bámulok. Most is csak pislogok a világban. Jó megfigyelni és hallgatni. Lehet, hogy ez az összegyűlt eltemetett, meg nem osztott anyag egyszer robbanik. Én nem megyek utána, csak azt veszem be, amit hozzám hoznak és élembe tárult. Most Sz-ről Őrá terelődött érdeklődésem. Rájár a rúd. Egyik helyen hírbe keverték, másik helyen meg ő hódított. Őszintén mindegyiket elmondtam. Nekem azóta más oldali adatom van, ezt én nem mondtam vissza, minek terheljem. Hallgatni arany. Levelet hazulról – kivéve a napokban Gellértől – régen kaptam. Itt én mindenütt háttérben vagyok, kivéve a hitoktatást és a minden esti ájtatosságot és a szolgai munkákat.

Szelec már sehova se megy. Néhány beteglátogatás, temetés. Még a Szerkesztőségbe se megy be. Én is visszahúzodom. Csendes bosszú és sértődöttség. Br.-né megvallása szerint H-nál sokkal jobban fordítok, érzem ezt magamban. Rengeteg időm elveszik, szegény V. T. végig korbácsolna rajtam. Sokat fényképezek. A-t se lehet sehova se küldeni, mert szétbomlaszt hangos, kellemetlen modorával mindent. Most legutóbb Fregueziát likvidáltuk. Jó eset volt a fregueziai új iskola felszentelése, Emil mestervágása volt, előtte való nap ketten voltunk ki. Ha nem szeretném, megsértődhettem volna. Tarnóczyéknál is néhányszor. Én az avatás napján Cairáson voltam. Apostol nem volt itthon. Konzult okolja. Csudára lehúzták az E-t a vonatban és ő maga hallotta: önző, alattomos, féltékeny és ő annál kedvesebb. Ez igen! És tudtukra adta, hogy magas nivójú beszélgetésüket hallotta.

73 Megvetendő. (latin)

74 Örökös herceg. Ifj. Horthy Miklós követre illik a leírás.

Hertelendyék voltak itt Rióból. A kicsit vizsgáztattam, míg én aludtam esős pénteki este ők hárman elváltak, vacsoráztak. *Eu non foi chamado.*⁷⁵

Egy kis lurkó São Caetanóról jövet azt kérdi, emlékszem-e, mikor őt kereszteltem? Csuda kedves. Kérem mi a neved, ő rögtön rámondja, hogy ő brazil. – Ipirangán utcán kérdi egy 8–10 éves fiú, nem bűn-e másodszer járulni első áldozáshoz. *Ignorantia pyramidalis.*⁷⁶ Egyik helyen házasság előtti gyóntatás: fiatal ember sine culpa ignorantia pyramidalis. *Haud fuit materia poen[itentiae], dummodo circa 24 annos ageret.*⁷⁷

Rengeteg a szűnyog és a bolha. 8 havi szárazság után megjöttek az esők.

Úgy látom, mióta Istvánfalván búcsún kiosztottam a gyerekek közt a sült kacsát, az emberek a gyöngébb szívűek szeretetre méltónak tartanak. *Deus me adiuvet!*⁷⁸

Szelecz már itthon van (1/2 11), de A. még nincs, E. siethet a vonathoz, biztos kapott felszólítást, hogy holnapra jöjjön meg: fordítást diktálni. Sokszor ő is meggondolatlan. *Quot capita, tot sententiae.*⁷⁹

Írógépet akarok venni, mióta Sz. ellen A behozta az új rendszert; nem adjuk be az int., ez már lehetséges lesz. Utazni úgyse lehet itt.

1940 október 20. a mult héten vettem egy új írógépet és most próbálom.

1940. okt. 29. – Az írógépet megvettem, már vagy két hete, hogy használom. Éppen két hete. Szerdai nap mentem el érte és vittem be a Szerk.-be. E. lóditott B-nek. Azt mondta: javítani volt. Mikor visszamentem a géppel, azt kérdezték, hogy hát ilyen hamar visszajöttem V. Mariáról (mert ide akartam kimenni.) Ma egy hete szintén nevezetes mozzanatot játszódtott le számomra. Szintén V. Mariára készültem az ebéd után, de már délelőtt temetést jeleztek Indianapolisról (ma volt érte a mise.) E. ajánlkozott, mert azt mondta, hogy utoljára én temettem. [A Leopold bácsit 21-én, nagy esőben]. Majd én fordítok, ő elmegy. De a szerk-ben egy megjegyzés, és egy kis össze nézés és jelentőség teljes mosolygás után [„miért éppen most kellett annak is meghalni” és „miért a Főtiszt. úr megy el?”], ajánlkozom, hogy majd én eltemetem. Nem sokat kellett argumentálnom. Készülődéseim között – még a kafezinhót sem vártam meg – mire újra bementem, ott volt a Kordás, aki Sz. H. megróvó cikkére hozta be a választ. Sz. írt s ezzel fölélesztette a tüzet, most míg mások fújják a tüzet, ő semmit sem tesz. A rövidebbet itt is mi húzzuk. [Igaz a nagy költő írt egy csúfondáros levelet Kordásnak.] Ma nem mentem be. Azóta a szerda óta csak tegnap néhány percre és ma még ebéd előtt találkoztam E-lal voltam benn dél-előtt. L. J. szükségesnek tartotta, megjegyezni, hogy hízom.

Becseréltem tegnap a fényképező gépemet egy drága gépért. A konzul olyan repülőgép körutra ment hol csak az utiköltség 5 kontónál több. Családját ebben a háborus, drága időkben kihatja.

A turco? boltostól, hogy kislányának fényképet adtam, két zoknit kaptam ajándékba.

A Taipas-i állomáson egy japonez⁸⁰ érdeklődött egy istvánfalvi úton készült képről. Kért, hogy legközelebb ha jövök, hozzak egy katekizmust, én rögtön adtam neki. A vonatot megvárta és kezembe nyomott két cukorpasztillát. Irkájába felíratta a nevemet. – Ekkor voltak a többiek Itatibán, Jundiai mellett én pedig Istvánfalván, itthon litánián, a

75 Engem nem hívtak.

76 Piramidális tudatlanság. (latin)

77 Piramidális tudatlanság vétke nélkül. Alig volt gyónnivalója, bár kb. 24 éves. (latin)

78 Isten segítsen meg! (latin)

79 Ahány fő, annyi vélemény. (latin)

80 Japán.

vizavééknál⁸¹ születésnapon, Jaqriarán disznótóron és még cote Ipopéán Szrenkóéknál vacsorán. – *Ma egész délután itthon. Angolt tanultam és a gépelést gyakoroltam. Sokszor érzem, hogy levelet kellene írnom, de kiknek?*

Olaszország tegnapelőtt megtámadta Görögországot.

1940. dec. 12. Itararé.

Amire otthon alig jut idő, itt kinn az interiorba keríthetek néhány percet. Az itararei Avenida szálló 21-es szobájában rovak fel néhány betűt, hogy azt a zsúfolt élménysorozatot, amiben egy hete részem van, valamiképp lerögzítsem.

Ép ma egy hete, hogy elindultam, erre az interiori utamra, miután São Paulo érkezénel délután tett látogatásomkor azt az ajánlatot kaptam, hogy a sorocabai püspököt személyesen keressem fel és tőle kérjem azt az engedélyt, melyért a püspöki karhoz folyamodtunk. Don Gaspar a fogadáson nagyon kedves és jóságos volt. Como vas? Padre! Sta forte?⁸² stb, de sok a dolgom, még nem csináltam meg a körlevelet szentelés stb.

A sorocabai püspök is, akit másnap néhány perccel nyolc óra után kerestem fel egyszerű földszintes címeres házán, nagyon kedves volt. Közvetlen tapasztalatai vannak és elég jól ismerheti egyházmegyéjét. Nagy szerénység lehet a püspökségén. Egy kis fiú minden kérdés nélkül mutatja a casa do senhor Bispo-t.⁸³ A kancellár nyit ajtót és vezet a könyvtárterembe, mely egy otthoni falusi plébános könyvtárszobájával nem igen vetekedhetik. Az egyszerű művirággal díszített asztal Don Gaspar forgószékes és kakukkos fogadó szobájától nagyon messze esett. A püspök úrra nem sokáig kell várni, hamar megérti kérésem, megadja az engedélyt előbb élőszóval, majd írásban. 25\$. Végigjáróm a várost és templomait. Találkozom egy ferencessel, kinek két rendtestvérével együtt utaztam az este, de akik nem ajánlottak szállást s így szállodába voltam bátor meghálalni. A ferences barát egy gyönyörű motorbiciklire ugrott fel a püspöki ház előtt. Modern időket élünk még itt Sorocabán is ahol ha az ember az utcákat járja és a szobákba benéz, az ősemler kultúráját könnyen el tudja képzelni. Megnéztem a székesegyházat, bencés apácák templomát és a São Bentót, hasonlít egy falusi ferences templomhoz.

Sorocabából úgy indultam tovább, hogy a jelzett időben érjek Buryba, utam első céljához. Itt már vártak az állomáson, az ifju Winkler patikus, Huszár a buri róm. kat. egyházközség nagyhangú elnöke, és a Nagy István bácsi, kiben sok hasonlóság lehet jó apámhoz.

Rövid látogatás a Winkleréknél, utána felültem a kétkerekű kocsira és a nagy melegen megindultunk ki a magyar kolóniára. De még egyszer le kell szállni a botos előtt hol nagy bevásárlások eszközöltetnek. Van ennél a talján embernél minden, pedig még alig egy-két éve együtt szántotta jó magyarjainkkal a földet. Nagy bácsi sört visz, én sört fizetek nekik, Huszár adósságra vásárol, majd ha a vatta megéri, ide hozza vattáját és kiegyenlíti adósságát. Araból nem sokat tesz el. Az öreg Nagy már nem így tesz. Neki van honnan elővenni tíz milt. Az ő vattája mindig jobban fizet, mint a másé, mert ő érti a munkáját, már tizenöt éve itt van. Háza körül van öt arkér,⁸⁴ de ezt már nem is műveli, ez az állatoké, ebből szerzett 20 arkért távolabb, fő terménye a vatta. Csak családjához is lenne olyan szerencséje, mint munkájához. De épp nem rég halt meg a fia, aki évek hosz-

81 Bizonyára a szemben lévő lakókra gondol: vis-a-vis (francia).

82 Hogy van, Padre, jól van?

83 A püspök úr házát.

84 arkér, hold föld.

szú során tüdőbajban szenvedett. Három lány van otthon, jóra valóknak látszanak, egyik beteges, hajukat a két nagyobbik 15 \$-ért Buryban ondoláltatja, bejárnak fogukat csináltatni. Szép kerekkepű asszony az anyjuk, aki odahaza nem mondhatott ennyit magának. Sokat dolgozhat, kemény asszony lehet. Kicsi házban laknak, alacsony, földes, de ez még palota szomszéd asszonyunk fabódéjához képest.

Ehhez a családhoz annyi szimpátia kapcsol most hogy már Eng. Mariát is megjártam hogy még az utat se irtam le és máris róluk beszélek. Igaz sok minden elbeszélgettünk a 2 óras uton, mégsem tudok sokat mondani róla. Egy óriás rétság az egész. Alig néhány embert tart el, állat se sok él rajta. Nagy utat lehet a szemmel befutni, mire valami kis látványosságot láthat. A kis magyar telep az utolsó pillanatig elbújva rejtőzik és az óriás rétről előbb egy kis erdőcskén kell átmenni, hogy a keskeny útból elénk bukkanjon három ház, melyre kísérom rámondják, hogy itt kezdődik a mi kolóniánk. Dombiék piros zsindeyes háza tűnik fel elsőnek a nagy zöldbe, utána a reform. Horváth bérelt háza mint egy elhagyott tanya füstöl és banánfák körül elő-elő kandikál Nagyék otthontadó hajléka. Esteledik, mire megérkezünk. Vacsorázni kellene, de étvágy nincs. Egész buriit tartozkodásom alatt alig volt, hihetetlen meleget kellett napközben szenvednem. Vacsora után kezdtek gyülekezni Nagyék házas fia. Ez is (Ferenc), igen derék embernek és családnak látszik. Eddig három gyermekkel. Csak magyarul tudnak. Énekelgettünk és éjjel van, mire lefekhetek. Másnap Huszárral lóháton végigjárjuk a távollakó családokat. Ebédre a bicsárdista Huszáréknál limonádé van, hozzá egy kis pogácsa, mert most csak a Balászéknál van gyümölcs. Ő is bicsárdista, székel méhtenyésző. Az öreg 80 éves Huszár kunyhóhoz hasonló épületben lakik, valami vadállat húsát tette el (tatuét.) Imádkozgat, de szemei már gyöngyülnek. Nem kellene már kapálnia, de azért dolgozgat. Láziéknál névnap bált tartanak estére, igaz már elmúlt Borbála, az asszony nevenapja, de néha kell egy kicsit mutatni. A seprőkészítő Bálint vendéget vár, Rosztósék fürdeni voltak, lányuk varrogat. Szinte meglepett, hát ezek is tudnak varrni, és itt is kell varrni? A gyermektelen fiatal Réki házaspár két örökbe fogadott São Pauló-i árvával a megelégedettség és jókedv jeleit mutatják. A 3. Nagy család házatájáról messze ellátni, vannak már magyarok arra messzebb is, de ott azok szombatisták, azok adventisták, ott laknak Siposek, akik holnap biztos eljönnek. Eljöttek már aznap estére az iskolához egyik ismerősnél megháltak, mise után Huszáréknál együtt ebédelünk, délután litániát és fényképezéseket tartottunk, este megint Nagyéknál jöttek össze és itt vígan elbeszélgettünk. Az öreg Rékiné – aki nem tudja, melyik uráról nevezze magát – cifra világi nótákat énekelgetett. Buriban valami baj van a közerkölcs szempontjából. Egyik családnál két férfi másutt is egy gyerek.

Há szívesen emlékszem is vissza a buriakra és rögtön vissza is térnék hozzájuk, nem engedem, hogy az Engenheiro mayaiakat egészen háttérbe szorítsák. Ezekben az emberekben van igazi ragaszkodás, önkéntesség. Ajánlott leveletem – jellemző – nem kapták meg, de azért kijöttek elem az állomásra, pedig az eddigi szokás szerint azt várták, hogy csak este érkezem. Négykereű kocsi, rendes lovak és a hazaival egyenlő szerszám, itt egész szokatlannak tűnik fel. Dél felé estem ide. Nagy ebéd egy bizonytalan vendégnek: Halcsik Józsi kitett magáért. Ja egyszer a Markos ide nem jött föl, mert azt mondták neki, hogy Mátyáskirályfalván csak 2–3 magyar család él, azoknak sincs kenyereük, puliszkán élnek. Hát nem is túlságosan gazdagok, de valaki hozzájuk jön, azt megvendégelik.

Minden kis magyar telepnek más a színe, más az arculata, mások a termények, a szokások. A legjellemzőbbek egyike Engenheiro Maya. Itt nem sok magyar lakik és közel egymáshoz. A legnagyobb összetartás talán itt van meg. A kolónia zömét a Halcsikok

adják meg van belőlük itt öt család (és még egy Itararén?). Az öreg Halcsik néni a Gyuri fiával és nemrég anyjukat vesztett 3 unokájával, István feleségével, Józsi, Márton és András mindegyik 6–7 gyermekkel. Csodálatos mennyi apróság van itt. Hozzájuk jön a Bagdal Ferenc családja, itt is legalább hét. Vadak, nem szólnak idegenhez. Az apraja (Bagda Feri, Tóni, Henrik?, Petyi, Misi) különösen szépek. Magyar a beszédjük gondolkodásuk. Az a szimpátia, amit Buriból hoztam fokozódott a Nagyéék unokái iránt, mikor láttam, hogy aránylag fiatal lányuk hét apróságnak szegi a kenyeret. Pedig itt kinn is annyi a munka.

A Halcsikok mind hazavágnak. Sehol akkora honvágó, mint ezeknél a mostoha körülmények közé került önmagukat állandóan művelő és kultúra után áhító eredeti józan gondolkodással rendelkező embereknél.

Különösen családjukat akarják kimenteni a környező világból, mellyel 15 éves együtt-lét után se tudnak megbarátkozni.

Hétfőn délben értem ide, este már végiglátogattam őket. Nem voltam a Bozóiaknál és a Forrai bácsiéknál, ezek isznak és úgy látszik, bár jóban vannak, kívül esnek a Halcsikok, Bagdal és Gera Antal és Pista szorosabb körén. Este tartottunk egy kis ájtatosságot. Itt történt meg velem életemben, hogy a Harmatozzatok úgy megtanítottam, hogy másnap ezt énekeljük misén. Csak 2 gyerek áldozott. Ezt a szentbeszédben ki is emeltem. Keresztelés is volt. Ha Buriban nagy örömet okozott a fényképezés, itt talán még jobban várták.

Kissé röstellek most egy dolgot, hogy kedden délután nem tartottam ájtatosságot. Én nem készültem előre és nem találtam meg az alkalmas pillanatot, pedig a jó emberek állandóan együtt voltak, csak éppen ebédelni és vacsorázni mentek haza. Féltem az énekektől, mert nincs köztük jó énekes. Szerdán is már korán reggel ott voltak, még azok is, akiktől elbúcsúztam. Szinte már unalmasok voltunk egymásnak. Annyi igaz, hogy kibeszélgettük, kipolitizálgattuk magunkat és a férfi megmutatta, hogy itt a legprimitívebb körülmények között olyan tudásuk van, mely néha egy tanult embert is ámulatba ejt. Halcsik Márton faháza falát Európa új térképe fűdi, gyermekeiket maguk tanítják olvasni, számolni, szavalni, énekelni és játszani. Röstellem, hogy alig tudtam nekik valami játékokat mutatni, vagy legalább valami énekre tanítani. Az öreg Halcsik – akinek nincs gyereke – mondta, hogy játszani se tudnak a gyerekeink, csak futni, magunk tanítgatjuk őket.

A Mártonné ugyan nem igen, pedig büszke származására. Ref. Ideges, szitkozódó.

Itt az éjjeleim a nevezetesek. Első este, mikor az egybegyűltek hazamentek, beállít beállítva a mindig ittas Forrai $\frac{3}{4}$ 12 előtt valamivel. Épp akkor, mikor alig van már annyi idő éjjél előtt, hogy hátralevő breviárium részt elmondhassam. Én kivonultam a konyhába, hogy lelkiismeretem nyugodt lehessen. Itt a nagy melegben félig a tűzhely fényénél breviáriumboztam. $\frac{1}{2}$ 1-kor Forrai eltávozásakor fektüdtünk, akkor a jó pedagógus anya felzavarta 4–5 éves Matyi fiát, mert elaludt a nélkül, hogy lábát megmosta volna. Igaz mikor már nagyon bólogatott sokszor mondta neki: Matyi mosd meg a lábadat, mig el nem alszol, de már akkor is későn volt és akkor kellett volna segíteni neki és akkor kényszeríteni. De a fenyegetéseken és a szidalmakon kívül akkor nem tett semmit, de fél egy után, mikor Matyi a legmélyebben aludt, s mikor én is lefeküdtem, miután házigazdám a szobámban megölt egy mérges skorpiófélét, a gondos édesanya kényszerítgetni kezdte hanyag fiát a lábmosásra. Néhány percig a költögetés nehéz mestersége és sok szidalma hátráltatta álmomat, utána a hallható eredmény. Matyi felébredt és ennek azzal adta jelét, hogy rázendített az álmos gyermek muzsikájára. Matyi mosd meg a lábadat, mert

elverlek. Magyi ne ríj, mert kikapsz. Még mindig nem mosod? Ugye mondtam, hogy mosd meg. Márton szólj a Matyinak, hogy el ne aludjék, mert nem feketet le. Matyi nem is aludt egészen, csak félig és sirdogált. Végre sikerült valahogy megnedvesíteni a lábát és lassanként a közelben csendesség lőn. De távolról újabb és nagyobb vihar közeledett. Jó volt fönn maradni legalább az ijedség nem jött olyan hirtelen. Életemnek egyik legnagyobb vihara, amit átéltem. Villámlás, mennydörgés, szél és eső. Az eső úgy zuhog majd beszakad a padlás nélküli tető. Mintha egy nagy szövőgyár fűlsüketítő zaja közt lennék. Az oldaldeszkák közei közt beviláglik a sűrű villám fénye. A szomszéd szobából lámpafény szűrődik át a nyitva hagyott ajtón. Húzd összebb a lábadat, mert ráfolyik a víz – tedd odább a fejét, mert a szemébe esik – hallom az anya hangját – és felébred. Várom is az újabb sírást, de csodálatosképen a gyerekek nem ébredtek fel. Én is bátorságra kapok, átszólok és kérem a lámpát, mert itt is folyik a víz. Egy kis átcsoportosítás után megkapom a biztatást, csak aludjak nyugodtan, itt nem is esik be. Volt a szememben egy kis hamiskás lenézés, hogy nem kell egyszerre annyira megijedni. A szemle után visszafeküdtem. Csomagjaimat száraz helyre helyezve úgy találtam, hogy kissé összehúzódva lábamat nem is éri a víz, arcomra is csak szitázva hullott néhány erősen eső, a tetőn szétfroccsenő csepp maradványa. A dörgés és villámlás másfél óra múlva lassan szűnt és három óra felé észrevétlenül elszenderültem. Reggel korán felkelve, egész nap kérdezősködvé és felelgetve pihenés nélkül vártuk, hogy ugyanolyan éjtszakánk lesz, mint előző nap, de az Ég ekkor kegyes volt. Olyan álmodat, hogy szerdán akkor ébredtem, mikor híveim már együtt voltak. De kár, hogy ezeknek nem igen kell etetni, takarítani stb.

Leírom még a dinnye históriát. Szerdán reggel Bragdal hozott egy szép dinnyét, mert észrevették, hogy a gyümölcsöt szeretem. Horváth Anzelm ittlétéről is mennyi abacaxir⁸⁵ evett, nekem is mindig kerestek. Hogy marasztalásukra itt maradtam még a rendes ebédre is, Mártonné csak korai ebédre számított, gyöngye paprikással, ebéd után felszeletelik a dinnyét. Én eddig is úgy voltam, hogy kínáltattam őket mindennel, kaláccsal, gyümölcs-csel, sörrel. A Matyi az ajtóban heverészett apja után őt is megkínáltam, akkor anyja kiböki: Hát mégis ide szentelenkedtél te disznó, nem megmondtam ne jöjj ide, a tisztelendő urnak kell a dinnye. Erre azt súgta nekem: Ha ezt mind megeszi a tisztelendő, nem tud innen elmenni. Hát nem is ettem meg, kapott ott bőven a csecsszópo Misztől. – még a héját is megették – anyjukig talán ő kívánta legjobban, valamennyi Matyi és anyja primitív érzelmei egyeznek, most úgy rémlik, mindketten a másik szobából nézték, hogyan kezdem meg az első szeletet. A kis Bagdal gyerekek elkívánó vágya – míg nekem adtak és ők nem kaptak – sokkal szimpatikusabb. Mennyi fánkot süített Bagdálné, emitt is mennyi kalács volt. Ünnepe volt ez, nekik, csak elégedetlenek ne legyenek velem.

Úgy sajnálom szegény magyarjaimat, akiknek sorsát annyi kielégedetlenség fenyegeti. Vagy haza vinni őket, vagy nem emlékeztetni a másik országra. Hogy segítenék szívből rajtuk, szimpatikusabbak, mint a város sok népe.

85 Ananászt. (portugál)

1941

1941. jan. 8. Londrina.

Most meg egy paranaí missziós házban élem néhány órája már vándor életemet. A heimthali colonia meglátogatása után ide tértem be. Kaptam egy olyan szobát, amibe mikor először beléptem, nem tudtam mire gondolni. Raktárhoz jobban hasonlít, mint szobához. Ágya a vándor cseléd ágya formáját mutatta. De itt interiorban vagyok. Az a kedves német pallottinus,⁸⁶ akivel délután együtt voltam a fényképezésnél mindig oda jutott magyarázatával, hogy itt interiorban mindig kell egy kis erdőt a képekre venni. Az ő plebániájuk az utolsó itt ezen a vidéken, befelé keletre több, mint 200 kilométer, a másik oldalon is 100 kilométerre terjed a plebánia határa. A karácsonyi miséjekor arra gondolt, hogy azon a helyen túl még nem miséztek Brazíliában. De Londrina fejlődik. 150 méteres templomot építenek, a város mozija Parana legnagyobb mozija.

Az előbbi interiori utam és a mostani között egy másik is volt. Alig volt visszatértem Itararéból São Paulóba, másnap indultam Boldogasszonyfalvára és onnan 3 nap múlva Árpádfalvára. A karácsonyi ünnepeket itt töltöttem. Életem legmelegebb karácsonya. A melegség kivert. Éjféle misét celebráltam, másnap teljes ünnepnapit tartottam. Mise után egyszerre hét gyermeket kereszteltem. 28-án esküdtettem Lajos Misa fiát. Emlékezetes lakodalom. Brutális szimbolumok a háza szemléltetésére, menyasszony cipőjének ellopása, Oroszné tánca énekek és a házi gazda figyelmeztetése. Távozásom után biztosan lett visszhangja, mert miattam kapott a pajzán hang megrovást. Árpádfalva az elsodort magyar falu sorsához közeledik.

Árpádfalváról Holpert vendégeiként Bellaiék teherautójával lementünk a Parana folyóhoz és átmentünk a másik államba Matto Grossóba. (Brazília 4. vagy 5. állama ez, amiben eddig jártam?) Hegedüs Vince halász telepe, ranchója lapokat követelne, ha be akarnám jegyezni érzelmeimet, mik banánmajszolás közben elleptek. Őserdőbe bújt itt ki vagy be a partom, most az övé mennyi tetszik. Feleségét kigyó marta. Van vagy 600 banánbokra. Micsoda pénz. E mellett halászik. De egyedül van, csak a kutyája van vele. Mi ehhez „Ábel a rengetegben”. Tovább vitt a motorcsónak, brazil család bámul bennünket. A szitáló eső akadályoz, hogy a felejthetetlen látványt megörökítssem. Odább egy másik telepen kiszállunk. Halászok hálójukat készítik. Itt lyukas rancsóban egy lelőtt majmot sütnek, a gyermek a megsebzett kis majomivadékkal játszik, egy hihetetlen nagy golyójú asszony. Lakásról is megemlékeznek, ha annak lehetne nevezni. A dorongból való szobában csak egy ágy fér el. Hányan alhatnak itt? A konyha két arasszal nagyobb csak. Füst, piszok és fegyverek. Egy 16–18 éves tagbaszakadt bamba kamasz cukornádszálat szopogat, adok neki is cukrot.

A vetés: kukorica és rizsa szép. Felesben művelik itt, hol ha néhány tapodtat tovább megy, annyi földet talál, amennyit akar. De úgy látszik, ebben éli ki a cabrelo társadalmi igényeit, hogy beszegődik egy nálánál valamivel nagyobb, műveltséggel, vagy akarattal rendelkező emberhez, kinek mint rabszolga engedelmeskedik. Míg körülnézünk, visszatérnek a halászok olyan bőséges zsákmánnyal, hogy környezetem a csodás halfogáshoz hasonlítja. Szép pénzt kerestek néhány perc alatt. Hova teszik? Mikor visszafelé úszik motorosunk a tengernyi vízen, Holpert megmondja, mit tesz ez az emberi élet elemi foká-

86 Vincenzo Pallotti olasz rendalapítóról elnevezett missziós szerzetesi közösség. Nem tévesztendő össze a pálos, paolinus renddel.

ig el nem jutott nép, ha összejön neki 5–600 milje. A férfi fogja, elindul a városba és 1–2 hét alatt eldorbézolja. Keserű íz vegyül bele irántuk táplált sajnálkozó szimpátiámba.

Holpert megrakott bennünket hallal. (Fia betörte az autó üvegjét. A legnagyobb kár a passzió.)

Boldogasszonyfalván jobban éreztem magam, mint emitt. Lóháton jártam házakat szentelni, sőt vasárnap estefelé a szomszédos tót kolóniára is lóháton mentem át egy súlyosan beteg szegény asszonyt provideálni. Micsoda elmaradottság itt is. 6–7 méter hosszú terem a tartózkodás számára. Szobákban ágyak a népség számára. Apostoli érzület kelt bennem a környezet hatására.

Árpádfalva és Boldogasszony falva után az év végére visszatértem 3 napra Paulóba. A 3 napban csak Zelinán tartottam újatosságot, Ipojucán misét és néhány látogatást. Újévkor a misén asszisztáltam. Az idén nem vártam fönn meg az újévet, $\frac{3}{4}$ 12-kor lefeküdttem, de a gyárbugás figyelmeztetett, hogy kérjem a Mindenható segítségét az új évre.

Elutazásom előtt két elgondolkoztató közlést kaptam E-től. Egyik a José esete megoldás és felvilágosítás nélkül. Másik Ft. Nn. szidalmi, akik Biricstől értesültek, hogy kimaradtak a naptárból. Hihetetlenül dühöseket A-ra, ebédjét lefújták, beadták kérvényüket és kitérnének, ha a két fiatal nem lenne. Istenem, micsoda hihetetlen következményekkel jár néhány apróság. A. borzalmasan ügyetlen, vagy úgy látszik készakarva csinálta. És ők meg hihetetlenül érzékenyek. Most hallották néhány napja, hogy Sz. nem veszette el a tőlük kapott táskát, hanem odaadta Sz. K-nak. Nemrég még milyen keresztények és most kitérnének. Miket mondtak P. bácsinak. „Maga igen jó ember. Jobb, mint sok keresztény, viseljen az bár reverendát.”

Ezek hallatára és ahogy a Szerkesztőség ügyei állnak, könnyebben indultam erre a mostani harmadik utamra, melyre két rendtársam egyáltalán semmi és a harmadik is kevés hajlandóságot mutatott. Rövid idő alatt sok strapa után ismét elhagytam a várost, és azokat, akik kértek, hogy maradjak. Nem telt egy hónap és 4000 kilométer utat hagytam magam mögött csak vonaton.

Jacutinga völgyben jól éreztem magamat. Beszédeimet idézgetik. Többször szóltam a kápolna ügyéről, ez itt most a legfontosabb. Nehéz itt a mi posztunk. A. nagyon jól bedolgozta itt magát és Dózsa is erősen segít neki. S az emberek igen elkeseredett ellenségeskedést folytatnak egymással. Valami 5–6 ellenséges csoport is van. Nagy az irigység. Anyagilag egyeseknek jól megy s ez a másikkban irigységet szül. Kocsisék vittek és hoztak Balogéknál laktam. Árpádfalván Hollóéknál volt hasonló jó helyem. Boldogon Zakaréknál voltam dédelgetett vendég. De itt Londrinán megértem, hogy hosszú ideig álltunk a kocsival M-ék előtt – Kocsisék szőlőt adtak el nekik – és még csak be sem hívtak. Mi ez? Közöny, vagy contra-hatás, vagy rendetlenségtakarás vagy udvariatlanság. Ha tudnám pontosan melyik kategóriába tartozik, boldogabb lennék. Ugy hiszem és érzem a 2.-ba.

São Paulo, 1941. jan. 19. 23^h 20!

Kimaradt a rolandiai beszámoló, pedig sok mindent lehetne erről is írni. Megalakítottam a kápolna bizottságot, majd nem háromórás gyűlést tartottam.

Külön élmény az a nagy eső, ami elől egy jó órára egy japán családhoz menekültünk be. Közről láttam egy kolonista japán családi otthonát és életét. Nagyon kedves és közvetlen volt az ember, de a család egy szót se szólt hozzánk. A kicsinyek nem is tudnak az

itteni nyelven (v. ö. Eng. Marci) Hát az apjuktól nem is tanulnak meg. Érdekes lehet az itt iskolában járó és otthon tanult japán tanultságainak összehasonlítása.

Akkor nehezek voltak ezek a napok, azóta hogy itthon vagyok részben vonzónak tűnnek fel. Nincs annyi panasz, mint itt – ellenünk. A héten már kijutott a munkából.

Most jöttem fél tizenegykor az ipojucui N. Sz. tisztújító gyűléséről. Már röstellek ilyen későn hazajárni. Volt is mit hallanom az autbuszban, hozzá magyaroktól, kiket nem ismerek, alig láttam valaha is őket. „Nincs szerencsénk”-től kezdve állandó pijama célzással beszélt a 7–8 tagból álló társaság nagy hangon. Ennek előzményei vannak. Sz. A. írt az újságban egy cikket Vila Anastacióról. Elég gyenge kis tákolmány felsorakoztatva benne Anastacio árnyoldalait, az itteni magyarság egy nagyobb része – részben meg sem értve – hihetetlenül felzúdult. Megveréssel fenyegetődtek. Ezek most azért célozhattak előttem, mert volt a cikkben egy kitétel hogy az a.-i mozi parasztozni, akár pijamában is be lehet menni. „Nincs ebben a csomagban pijama, hogy mehessek moziba?” „Te hány pijama van ebben?” Persze itt erre van szükség, ez nem a Metro, elegáns városi, stb. Hát bizony ez a cikk – propagálni akarván az iskolát – egy időre megint alaposan lehetetlené tett bennünket, azokat is, kiknek semmi részük bennük.

Egy másikkal u. ö. másokat haragított magára. Valami zsidó biztos valamilyen magánbosszútól indítva úgy tíz év előtt Brazíliáról megjelent magyar cikk nagymondásait állítja kései rapportra. Anzelm elfogadta, Sz-cel megíratta és most közölték. Erre egy vérmesebb előfizető azt mondta, ha itt lenne, úgy szeretném nyakon vágni az a papot, hogy kitérne a reverendából. Íme itt is a gyűlölet. A legtöbb kellemetlenséget mégis az A. idézte elő. Hogy is volt csak, magára haragította a sportegyesületeket, a fregueziaikkal együtt a konzulátust, legújabbán a K. Gy-t. Akinek vádjával szemben a Július Mezárnak nevezett allegóriában keményen visszavágja a vádat, őt nevezve sváb ivadéknak. K. egy levélben helyreigazítást és rágalom visszavonását követeli, ellenkező esetben egyházi hatósággal és hadügyminisztériummal fenyegetődzik. Boglár is írt egy kemény levelet, veszekedő természetűnek nevezve A-t és arra szólítja fel, hogy a lelkipásztori tevékenységen kívül tartózkodjék minden koloniális ügybe való beavatkozástól. Hát ide jutottunk! Az ipojucuiak a Tarnóczy Nővérek naptár ügy miatt robbantottak ki egy nagy vulkánt. Az Attila megveréssel fenyegette. A Barátság részéről hallám a szidalmakat.

Nehéz itt a pasztoráció. Nagyok a különbségek az emberek között. Vannak, kik szeretnek bennünket, de vannak, akik megfolytanának egy kanál vízben, még ha sohasem láttak is.

Ma Ipojuacán utána Pompeián miséztem és prédikáltam a Tarnóczy Nővéreknel ebédelttem, São Bentóból Emillel Perlikhez mentünk lakodalomba. Csupa zsidó. Apostol János a szertartáson is résztvett. – Hazajöttünk, pihenni akartam, de jöttek fényképeztetni magukat a Benkő R., utána Indianopolisról és Arpádfalváról képekért, Pompeiáról ajándékot hoztak, az ipojucui titkárnő jött, hogy gépeljem le a titkári jelentést. Két és félórai munka. Utána a választási gyűlés és ezután ültem neki e pár sort írni. Már kukorékolnak a kakasok: pont éjfél van. Uram pihentesd fáradt szolgálat, mint ahogy ez a zsidó mondta ma az utcán egy és negyedórája ¾ 11-kor elég az isteni szolgálatból. Vajjon igazán isteni szolgálat volt-e mindez?

1941. jan. 20.

Valóságos világváros ez a São Paulo. Forgalma élmélkoztat. De kozmopolita. Vilamosban utaztam ma, mert sokkal (300 reisszel) olcsóbb, mint az autóbusz, angol-német könyvekből tanulgattam, mellettem egy közönséges munkás kezében angol nyelvkönyvet

láttam. Ez igazán meglepett, itt a tanulás senki elől sincs elzárva, a munkások is tovább képezhetik magukat. A sok esti tanfolyam hallgatói mind ilyen munkásemberekből tevődnek össze. A kereskedelmi és nyelvi képésnek rengeteg alkalma van itt a sok apró kis iskolában. De az általunk áttanult humanisztikus oktatást sehol se lehet megtalálni. Az ő komolytalanságuk és materializmusuk, a gyakorlatiasságra beállított amerikanizmusuk ezt nem bírná ki. Iskoláik között külsőleg is alig egy-kettő veheti fel a hazaiakkal a versenyt. A legtöbb inkább magánház, egy-két szoba váltogatott truppok számára. Most vakáció lenne, mégis ma is láttam több iskolát is működni.

A mellettem ülő másik úr angol újságot olvasott. Így állunk Brazil honban angol társaság villamoskocsiján ülve (este Santo Andrera az angol vasuton mentem ki) angol környezetben érzi magát.

Sz. A.-nál van valami nagy vitaest. E. ott van, elmúlt 11. Ezek: A. és Kordás értenek az ilyen felvágásokhoz.

Rióból van itt Balázs P., egy ifjú titán. már a múltkor is volt valami ilyesmi, akkor is hívtak bennünket – most engem nem hívtak, legalább is nem tudok róla – de akkor el voltunk foglalva. Most csak én voltam elfoglalva. Santo Andrén? voltam, hosszú interiori utam után először. Mindenki azt mondja, milyen régen voltam már kinn, látszik, hogy szívesen várnak. Itt is a négyéves kislány azt mondja: A mi főtisztelendő urunk. A tegnapiért – bár az sem engem illetett – kárpótlást nyertem, mikor Vargáné megkért, hogy a jövő héten korábban menjek hozzájuk házat szentelni és egy kis vacsorára, ne haragudjak meg érte, ne vegyem sértve magamat, de mint a fiát akar fogadni.” Valahogy még kedvesebben hangzott a szájából. Öregje, fiatalja örült jelenlétemnek, mint tegnap Ipojucán.

Nem lehet célzat azoknak az eljárásában, akik egy reverendában járó papot még éjfélkor sem engednek haza?

1941. jan. 22.

Tegnap São Caetanón, ma pedig Vila Maria fogadtak nagyon kedvesen. Vila Marián három családnak szép nagy fényképeket adtam gyerekeikről. Van most öröm. Hallottam, hogy már vannak, akik most sírnak, hogy az új főtisztelendő urak elmennek. Épp ma írunk E-vel a főpát úrnak egy háromlapos helyzetjelentést. Különösen A. visszahívását tartottunk benne fontosnak Sz. maradása a plébánia miatt, de csak e miatt szükséges lenne. Az utóbbi napok eseményei készítették bennünket ennek a levélnek a megírására. Eképezem a főpátot, milyen hatást vált ki belőle. Nem tehetünk róla, meg kellett írni, úgymint régóta hallgattunk. De most jutott eszemben, hogy elfeledkeztünk névnapjáról megemlékezni. Emil ma este P. M-tal Rióba utazott az újságok miatt és utána egy kissé pihenni. Nagyon ráfér, ma már én fordítottam. B-né nagyon ideges volt.

Tegnapelőtt és tegnap egész csomó levelet írtam az interiorba, képeket küldtem. Ezekkel az emberekkel kell keresni a kapcsolatot. Hazafelé is kellene sokaknak írni, de nincs erőm. Csak légitpostával lehet, s a múlt héten veszett el ismét egy postarepülőgépet. A tengernek írjak? És szüleimen kívül várja-e valaki a leveletemet.

Ma a Becknénél, Koháry Margit Néninél voltunk szerdai ebéden, mit valami különös presztízs miatt forszírozó hihetetlenül. Egyik unokája – kit valamikor tanítottam – nagyon ohajtott ott lenni. Ott is volt és kilátásba helyezte, hogy két hét múlva ismét ott kell lenniük. Itt kérdezte, nem tanulmányút volt-e interiori utam, talán könyvet akarok írni.

Bár többet írnék. Azokról az utakról, ahol a mozdony felgyűjtja az ember haját, arról a Londrina állomásról, hol csupa német szót lehet hallani. Mellettiük Paranában csak japánok vannak. Erről is meg kellene emlékezni, hogy menekültünk be egy hirtelen

nagy eső elől egy japán házába jan. 11-én délután az öreg Bartok Nénivel. A **sala** falán Európa japán irású térképe. Még mindig így áll a világ, egy Ázsiában született és ázsiai műveltséggel rendelkező Amerikában élő embernek is Európa térképe van szobája falán. A térképen kívül a császár és a császárné képe, két gazdasági fénykép és több japán reklám kalandárium volt a falon. Hallatlan egyszerűség, igénytelenség. Az egész ház vízben úszott a nagy zápor következtében. Kávével és balával kínált a pantallós asszony. 12–13 éves kislány hátára rá volt kötve a legkisebb gyerek.

Tegnap a Santa Casaban járva a folyosón egy nagy csoport orvos hangosan szíriul beszél és itt nemzetállam lesz. Tegnap előtt alakították meg a légügyminisztériumot. São Paulóban hatalmas építkezések folynak.

Ki tudná megmondani mennyi magyar él itt?

1941. febr. 23.

– Farsang. A déli, könnyelmű, csak szórakozást kereső nép tipikus szokása. Most három napra minden felfordul. Kedd pirosbetűs ünnep, de azért már holnap sem dolgoznak a legtöbb helyen. Már hetek óta ezekre a napokra készülnek. Esténként nagy felvonulásokat tartanak. Vannak – azt mondják – sokan olyanok, akik egész éven erre készülnek, gyűjtenek és most elpredálják. Jelmez mindenütt. Szép, ízléses és eredeti jelmezek (itt jellemzően phantasiának hívják) mellett egész botránkoztató öltözetek kerülnek ki az utcára. És most már csak tűrhető, de milyen pompa, pazarlás volt itt ezelőtt 10 évvel, mikor még a kormány is segítette. Most már csak egy kis kivilágítással járul a rendezéshez a város. Ide hallik a Szent Istvánból a Jardineira éneke, leginkább delnői hangok. Ezek is egymásután három bált rendeznek három nap. A magyar falusi bucsu. Több, mint másfél kontó csak a bál engedély. Ezt mind be kell hozni, azaz sörrel leinni és belépti díjjal lefizetni, most vezetőjük A. azért rimánkodik, hogy csak eső ne legyen.

Nem megyek ki ebben a három napban. Amilyen általános a mámor a csecsszopótól az öreg bolondokig, olyan visszavonulást akarok tenni. Tőlem távol áll a világ öröme. Emil elment Curitybába Apostollal és a piquetei magyarokkal. Őt meghívták. Civilben ment el. Biztos mond okos és szellemes beköpése mellett sok meggondolatlanságot is. Újabban sok olyan kijelentése volt, amit én nem tudtam volna elmondani.

Anzelm Butantanba hívatta meg magát. A multkor a Szerkesztőségben félfüllel hallottam és ma véletlenül megtudtam. Ha jól meggondolom, mindkét helyre valami kis illendőség lett volna megkérdezni.

A karneválozókról több felvételt csináltam. Érdekes, hogy van valami kis dobjuk és egy csörgőjük, amivel nagy zajt csapnak, hogy felhívják a figyelmet, vagy pedig, mint a bélpoklosok elriasszák a közeledőket? Azelőtt az autók is jelmezes kocsik tengelyig jártak a papírdíszben.

Ma Tatuapén miséztem, van már innen-onnan egy éve, hogy nem voltam itt. Gracias Lojzi bácsi két ötszáz reiest adott villamosra ő mindig ad. – Tegnap egy fiatal asszonyt temettem Ipirangáról a Belem-i temetőbe, aki gyermekszülésben halt meg, rövid időn belül ez a második ilyfajta temetésem. A múlt szombaton kettőt is eskettem, ekkor volt a konzul leányának az esküvője nagyon fényes keretek között a São Bentóban, nem lehettem ott az indianopolisi esküvő miatt. Utána a házhoz sem mentem el, mert nem volt meghívásom. A Nőszövetségek részvételi módja adott és ad még most is gondot. Pompeia kített magáért, kiöltöztek és a fátylvivőket kiöltöztették, most a konzulné védnöknőjük. Freguezia ajándékot küldött. Anastacio meg se mozdult. Ipojuca táviratban hívta fel távollétére a figyelmet és most két rendtársam tegnap este ezen nevetett és kárörvendett.

Pedig, hogy mondtam a félvezetetteknek hogy személyesen menjenek el. De a bosszú és megbántottság és a fellovalás erősebb volt. És a távirat causa instrumentalisaként elfoglaltságukra hivatkozva engem kértek fel, hiába vonakodtam. Most távolmaradásom és ennek a coincenciája miatt még utóbb engem hibáztatnak. Hibás nem vagyok semmit, viszont ők nem mondhatják, hogy nem lenne sok okom a nehezítésre. Én nem vagyok lekötözve se jobbra, se balra. Nem is akarok.

Különbösen hivatalos köreink eljárása egyáltalán nem tetszik nekem, de másoknak sem, csak az a különbség, hogy én ezt az érzést nem tudom elfojtani. Most a követtől Hertelendy titkárig, konzulig mind azon van, hogy jövőjüket itt alapozzák meg anyagilag. Mind ingatlant vesz. Horthy is most az esküvőkor is azután járt, a múltkor meg a Hertelendy. A konzul ilyenmű sikerei pedig egyenesen szenzációsak és hajmeresztők. Sakaráján⁸⁷ kívül csodálatos, hogy tudta kijuttatni leánya vőlegényét, s nekik úri ellátást, külön háztartást biztosítani. Sőt, úgy hallom, már házat is vettek. Szegény apámat és társait sajnálom mert kétségtelen, hogy mindezek az ő pénzüket költik itt. Nincs-e igaza annak az elkeseredett és lázadózó moócainak, aki azt írta egyik levelében a Szerkesztőséghez, hogy a Csonkaországból kijöttek csak az elszakított részek kiüldözöttjeinek kiszípolozására vannak itt. – Társul hozzájuk a zseniálisan materialis beállítású Apostol ev. ref. lelkipásztor, kit a rolandiai Zanyik András nyílteszű magyar csak „lókupec”-nek apostrofál.

Prohászka Soliloquiáját olvasva én is rájöttem, hogy az emberekről alkotott magasztos felfogásomat kissé le kell szállítanom színvonalban. Mégis szeretem az embert, de hogy kit, melyiket nem tudnám megmondani, azt az embert, akit még nem ismerek, akivel csak egyszer beszéltem és kivel többet nem beszélek. Másodszor már kevés emberrel tudok úgy beszélni, mint először, mert először az embersége vonzott, kivel szemben kötelességeim vannak, de utána bontakozik előttem személyisége, melyről ő viseli a felelősséget.

A forró vasárnap délutánban ez a farsangi ének úgy hallik ide, mint fel-feltörő nyerítés, önkéntelen érzelmkitörés. Ha ismerném azt a sok szellemtelen farsangi ének-termetket, szellemhistóriai következtetést vonhatnék le, mennyi testi szexuális erő akar itt kitörni. Akar? Nemcsak akar, hanem ki is tör szabadon. Mi korlátozza itt? Isten és az Egyház törvénye alig. Mert az Egyház nem folyik be a tömegek nevelésébe. Az állam nem is igen engedi. Pedig milyen tömegek vannak itt! Talán a közszellem?

Ez talán csak kedvez neki, ez melynek leggyakoribb szava a namurázás. Gyermek még, de már namurája van. És alig 15–16 éves megszökik a fiúval. Az anyagi jóllét és a könnyű megélhetés is igen megkönnyíti az erkölcsi szabadosságot.

Az ifjúság nevetlen. Tekintélytisztelet itt nincs. Hogy a papokra lépten-nyomon (akár bicikliről, vagy mint tegnap este Moócán cipőpucolás mellől) rákiabálnak santinhóért,⁸⁸ de köszönni nem köszön, azt már egész természetesnek veszem. De azért azon mégis megütköztem, hogy a múltkor Jundiaiban nem akartak gyerekek helyet adni a tribünön tüzérezredesnek, pedig az ő tiszteletére volt a meccs. Az államelnök körül gyerekek tolonganak, másrészt, mit mondott Kiss igazgatónak az a katona, hogy kié lesz ez az épülő palota: palacete do sua excellentia, illustr. presidente dos E. U. do Br. sur. dr. G. V.⁸⁹ – így kell mindig mondani. A kamaszkorát élő nép ellentétei figyelhetők meg. – Hat hónap

87 Chakara, ejtsd: sakara (portugál). Jelentése: tanya, nyaraló.

88 Szentképért.

89 A Brazil Egyesült Államok excellenciás és illusztris elnök urának, V. Getuliónak palotája. (portugál)

múlva nem jelenhet meg az országban idegen nyelvű lap. Ez a mélyebb filozófiai és jogi fejtegetést érdemlő törvény, melyet az elnök most írt alá a két lap révén minket egész közzelről érint, bár engem különösebben nem izgat, de úgy látszik, a többieket sem, Marcit annál inkább létalapjában támadja meg. Ilyen törvényt is lehet hozni egy demokratikus államban és otthon meg az lett törvény, hogy nemzetiségeket a nemzetiségi nyelven kell tanítani. A jelenlegi nem egész törvényes alapon álló kormány az ő szemszögükből orosz-lánrészt vesz ki a sok rétegű nép összekovácsolásából. Mindegyik külföldi fia a második generációban már olyan hazafi lesz, hogy kicsordulhat a könnyem.

Az újság hirdetése révén a napokban 30 kötet brazilmeretet tartalmazó könyvet vettem, ismét lobog bennem a vágy a tanulás után, csak időm nincs, itt időmet raboltatják. Nyelveket is szeretnék tanulni, az angol nehezen megy. Most olvasom már hónapok óta ...E o vento levon-t.⁹⁰ Levélíráshoz is igen nagy kedvem van. Eriknek nemrég írtam nagy felbuzdulásomban. Dávidnak⁹¹ is válaszoltam, most Tihamérnak és Lajosnak kellene írni. –

Sz. nem mutatta meg ismét a levelet, mit tegnap a főapától szám alatt kapott. Mi a mult hónapban 23-a körül. Erről már írtam.

Ma reggel meztelen gyerekeket vettem le az anastaciói utcákon. A multkor Tarnóczy Nővéreknél azt mondták rólam, hogy nagyon korrektül viselkedem a nővérekkel szemben. Így is akarom. J-t a freg. vádolták. Nem hiszem, nagyon buták az emberek. De meglepett a Margit néninél – kit alig állhatok – Schneider – kijelentése, hogy J-nak nagy sikere volt a villákon a lányok között. Nézd ezt a zsidó ivadékat és ez hittant tanult és borzadva gondol vissza a latin órákra. Rossz színészek és látszathajhászók. – 1941. szept. 6-án Kajdacs Balla elfjegyezte J.

1941. febr. 24.

Este tíz órakor a ...E o vento levon-t olvasgatom az ebédlőbe, mikor Sz. nem sejtve, hogy ott vagyok, lejtött, meghatódva kérdi: „no Uram, mi a szenzáció? – Én nem tudok semmi különöset főtiszt. úr talán tud? Anzelm urat hazahívták! Mehet, mikor akar. A követ, vagy a konzul jelenthették a multkori cikkeit. Ő nem említette, hogy kapott levelet? – Nekem nem. No akkor ne szóljon. Főapát úr neki is írt, tudja, hogy mi is haza akarunk menni másfél év múlva, Sz. kérvénye is bent van – „amint ezt úgyis tudja” – honnan tudnám, sohase mondta, bár tudom E-től. Így mozog mindenki.

A csodálatos, semmi jele nála a főapáti levélnek. Talán még élénkebb, mint máskor. Ma is. h. beszélt a Szerkesztőségben a Kordással a sportot illetőleg. Soha nem volt bizalommal hozzám, túl önző.

Belo Horizonte, 1941. máj. 16.

Tulajdonképpen egy nappal későbbre kellene tennem a dátumot, mert már félórával elmúlt éjfél. De volt világi névnapomra való emlékezés, miért ne kerüljön bele az olyan ritka és különös naplói megemlékezésbe.

Két napra Minasban⁹² vagyok. Szabadságon, amit még Brazíliában nem élveztem. Tanulmányúton, ezért választottam ezt a vidéket. Szerdán 14-én reggel korán indultam. S.

90 Margaret Mitchell 1936-ban megjelent nagysikerű regénye, eredeti angol címe: *Gone with the Wind*. 1939-ben film változata is sikeres volt. Magyar változatának címe: *Elfújta a szél*.

91 Söveges Dávid OSB.

92 Minas Gerais állam.

Paulóból. Barra do Pirahy több mint három órát vártam a Hajdu mérnök társaságában. Egy brazil családnál vacsoráztunk. Borzasztó kedvesek, szívesek. A férfi minasi, már nem dolgozik, noha bírna dolgot. Asszony portugál, szinte programmá tette, hogy ismereteimet bővítse. Nem tudom, milyen nevelést kapott, de igen okosnak látszik a maga nemében. Azt mondja, az itteni nép igen lusta, pedig milyen könnyen boldogulhatna. Paulóban az idegenek megtanították dolgozni, de erre beljebb, ha a nap első órájában megkeresi a létminimumra valót, többet nem dolgozik. A brazil fáradt már mikor születik (nasce causado) egy emberről volt szó: *o nascen causadissimo* és milyen gesztussal mondja ezt. Gesztusával anyját is felülmúlta a lánya, ahogy *ők a minérókról* beszélt akiket majd lesz módom megismerni felejthetetlen. Ez a faj, bizalmatlan, de akit bizalmába fogadott, ahhoz borzalmas kedves. *Quem fala baxinhó*, annak sokja van, ha nem mutatja is – mondja az ő kedves hangján. Szinte alamizsnát akarunk neki adni, annak kontói vannak. Igaza volt, ennek a népnek, volt oka eltitkolni, mi je van. (Coco-tongo, vagy hogy hívják azt a néger, aki aranydombot talált. És mennyien egy pillanat alatt – amit más nem tudott figyelemmel kíséreni – gazdag emberré vált. Innen a bizalmatlanság és a zárkózottság az idegennel szemben. Valamikor azt hittem a Sarocabanai vasuton, hogy a brazilnál közvetlenebb ember nincs a világon, a Centrál kimért társaságának hallgatóságát a civilizációnak tulajdonítottam és itt egy harmadik esettel állok szemben.

Volt valami szent büszkeség az apa szemében, mikor fajtáját dicsérte, amelyik különb a paulistánál. Nekik van múltjuk, történetük.

Együtt voltunk este a májusi ájtatosságon – a fogadása is kötelezi erre Edmundo de Moraest. – A templom most épül. Német leszármazott – Müller – plébánosa van, de már talán apja is itt született. Látni az alakján, hogy német. Alig szól egy szót hozzám. Az ájtatosságon a beszédét úgy olvasta. Igen jól esett a kat. Egyház egyetemessége, bárhova megy az ember: ugyanaz az istentisztelet, ugyanaz az imádás. Ahogy a lorettói litániát énekelték, mintha a pesti egyetemi templomban hallanám. Nagy erő van a mi Egyházunkban, csak az emberek nem használják eléggé ki, nem merítenek a mélyből. *De fontibus salutis.*⁹³

A májusi ájtatosság után az asszony biztatására egy kis sétára mentünk Moraes és Hajdu ural, elmagarázták, hogy a Pirainak a Parahibába való belefolyása miatt Barra do Pirai a város neve. Helyes kis város. Van helyi rádió: reklámot ordít. A Mineira Viacão helyi érdekű vasutja az utca közepén megy. Több szép hídja van. Püspöki székhely, nem is látszik akkorának, amekkora, mert el van bújtatva a hegyek közé.

Még sok reflexiót fűzhetnék hozzá, de akkor sohasem érem uton magamat, mert én már Ouro Pretóban vagyok.

Ouro Preto (Minas: Cidade Monumento Nacional)

1941. máj. 18. vasárnap.

Barra do Pirahából este kilenc órakor folytattam tovább az utamat a Rióból Belo Horizonte felé menő vonaton. Félttem az úttól, vettem egy megmaradt felső hálót, de itt is igen rosszul aludtam. Először borzalmas meleg volt, reggelre kelve sárt köptem. Az útnak reggel hét órától kezdődő része leírhatatlan. A sokféle alakú hegyek, a mellettünk kanyargó folyó, ha nem tévedek a Velhas, az aranymosás látható jeleivel a kis akadályokkal és homok szigetekkel, a hegy oldalakat keresztül-kasul szelő utak, ásások a titkos

93 Az üdvösség forrásaiból. (latin)

csodálkozást keltették fel bennem az ismeretlen táj iránt. Közben a felkelő nap küzdelme a köddel, a sokszínű hajnal, a ködnek a folyó vízébe majd a hegyek színébe olvadó színe felejtette velem az út fáradalmait. A vasut mellett több helyütt láttam vasércvagonirozást. Egy szép fekvésű és sok templomos helyet, hova – rögtön elhatároztam, hogy visszatérek – de úgy hiszem, már nem lesz belőle semmi. Csak nem Congonhas so Campo volt? Aleijádinho egyik városa?

10 órára értem Belo Horizontéba, 27 órás út. Belo Horizonte-i benyomásaimnak is sok lap kellene és az ismét későre járó idő erősen figyelmeztet. A Hotel Imperadorban, modern, rendez szállóban szálltam meg. Fürdő és ebéd után felkerestem a Vér Sándor magyar dentistát⁹⁴ a paulói Bleyerné testvérét, kinek nővére révén be voltam ajánlva. Kissé feszélyezetten fogadott, mint ahogy búcsúzáskor meg is vallotta, hogy félve számított rám. Láthatólag igen kellemesen csalódtak. A Rerum Novarum 50-i évfordulójára nemzeti ünnepnek, illetőleg helyesebben munkaszünetnek jelzett félreértés miatt becsukhatta rendelőjét és elmentünk másik testvéréhez, ki egyedülletében valami kártyajátékkal volt elfoglalva. Nagyon megőrült. Elbeszélgettünk, igen vágyódik Paulo után. Másnap Sabarába mentünk ki délután autóval.

Sabará

Sabará Minas egyik legrégebbi helye. Sok szép temploma van. Ma már erős dekadenciában van. Egyik templomának csak a falai meredeznek az ég felé. A másik is használaton kívül van. Valamilyen confraternitásé volt. A harmadik templom a Carmo, melynek gyönyörű portáléja van. Sekrestyéjében szép lavabó, két hallal, csavarait valaki ellopta, itt találkoztam a vigarióval, ő azt mondja, hogy egy zsidó látogató lopta el. Néger aszszony tárt-nyitott előtünk ajtót. A vigario bizalmatlan volt. – A Carmo előtti temető megnézése után a matrizt néztük meg, hol indus, kínai díszítés van sekrestyeajtókon. Az egész hosszú oszlopos templom erős díszítéssel. A gyerekek Május királynőjének koronázására tartottak ének- és helyszíni próbát. Egy kis leány úgy énekelt, mint egy primadonna.

Hogy milyen szép és megható tud lenni ez az európaiak előtt furcsának tűnő szertartás, ma este láttam az Ouro Pretó-i Matriz da N. S. de Pilar igen szép gazdagon díszített templomban, ahol reggel 8-kor miséztem. Azok a kis angyalok abban a selymes, prémes ruhában kis arisztokrata megjelenést impresszionáltak. Kell ez a szimbolikus szertartás, csak az élet követné.

Sabarán a templomok mellett megnéztük még a belga társaság vasgyárát. Hogy olvasszák ki a vasércet, hogy lesz abból a törékeny anyagból acélhuzal. Egy kis incidens: a kohók mellett teljesen meztelen néger atléták öntözték magukat. Mint a tüzes kigyó futott ide oda a folyton vékonyodó vashuzal.

Sajnos nem jutott arra időm, hogy megnézzem a Nova Lima-i aranybányát, mely a világ legmélyebb bányája (3000 méter). Neve Morto Velho Sabarához közel.

Nem jutott idő a Lagoa Santo megnézésére sem, ahol a híres Lund dán zoológus élt remeteségben. Péntek este (16-án névnapomon) Frankóéknál vacsoráztam, miután a Schillingék meghívását a Sabarái kirándulás miatt lemondtuk. Az öreg Schilling úgy mutatta, hogy nem bánja. H. A. igen megsérthette érzékenységét, Balit igen szerette. Vér Magda eléggé kitett magáért, összehasonlítva a húsvétivel, mikor testvére bebizonyította, hogy a főzőművészet nem tartozik erős oldalukhoz. Testvére nagyon beajánlhatott, mert

⁹⁴ Fogorvost.

állítólag azt írta, hogy fogadjanak, mintha őt fogadnák. Ez kommentárookra adott okot egyik részről. Fényképeket csináltunk.

Belo Horizonte nagyon tetszett (leszámítva a megérkezéskor kifejtett szállodai beszerzők toladását és a kiuzsorázott 7 milt.) Egyik legszebb város. Egyenes, jás utcák, nagy terek. A nyugaltság; csend a jellemzője. Igen sok autót láttam. Templomait végiglátogattam. Úgy vettem észre, a nép igen vallásos. Reggelenként mindig rengeteget áldoztattam a S. V. D. papok kápolnijában. Pedig időn kívül, már későként, váratlanul miséztem.

A *Cathedrálban* szentségimádás van mindig. Sok áhitatos arcot láttam. A *Lourdesben* két nő hangos imája nagyon tetszett, mert láttam, hogy ez itt egész természetes. Egy fiatal pár ájtatossága itt, és egy másiké a *São José* szép plébánia templomban mutatta, hogy itt a nők viszik a férfiakat is. Lányok gyóntak a déli órákban. Sokakat láttam imakönyvvel az utcán, egyik villamoson jött velem.

A belői nyugodt villamosok mind a *Largo Sete de Setembro* fordulnak meg. Egyik utcán van az autók megállója és egy téren a vidéki rengeteg *zsardineira* posztja.

A templomokon kívül voltam a *Jardine Municipalan*, a középületekkel teleépült *Pr. Liberdade* és az állandó kiállításon, hol *Minas* értékeit lehet látni grafikonokban, bányá- és földműves termékekben és drágakincs mintákban.

Belo Horizonténak sok szép modern épülete van, városháza, posta, telefon stb. Igen sok iskolája van. Papok vezetése alatt nagy intézetek: *Gimnazio P. Arnaldo* a *S. V. D. Sacre Coeur*, *Gimm. Augustinho* és még sok más.

Belóban csütörtök tisztól szombat 3-ig voltam. Autóbuszszal jöttem át *Ouro Preto*ba. Hosszú fárasztó autót, rengeteg kanyarral, állandó emelkedésekkel és süllyedésekkel. Majdnem ismét tengeri betegséget kaptam. Este nyolcra értem ide. Közben szerencsére egyik helyen megvacsoráltam. Koromsötét volt, mire ebbe a szűk utcás városba megérkeztünk. A villany gyöngességénél csak az ára híresebb. Már az utca szagáról érzik, hogy régi városba értünk. Ennél nehezebb szag csak *Sabarán* volt. Vagy már azóta megszoktam? Vén útitársam, utazó, ki *Cachoeira dos Camposon* szállt fel, azonnal bankettre sietett. Az utca tele fiatal néppel.

Ouro Preto

Ha *Sabarának* profánul a szagos város nevet adom, *Ouro Preto*nál a fejezetcím az lehet, város, ahol mindenki (téli) kabátban jár. Már *Belóban* nagyon akartak ijeszteni, én adtam az erőset, de eddig még itt sem fáztam, igaz, jobban felöltöztem.

Tetszik nekem *Ouro Preto*. Megérdemli, hogy történelmi várossá nevezték ki. Szinte az arcokon is látszik. A ruházatban is a komolyság uralkodik. Van valami jelentőségteljes abban, amint apró gyerekektől kezdve sötét, csuklyás, hosszú malaclopókban suhannak végig az alakok ezeken az árkádos, görbe, emelkedő, kövezett síkátorokon. Mintha a középkorban lennénk.

Papja – egy a hét közül akivel eddig találkoztam – is szinte ezt a régiséget jelképezi. Hetvenhárom éves, harminc évnél tovább van itt. *Baptisei a geração actual*.⁹⁵ Én miséztem helyette 8-kor, ülve nyugodtan prédikált.

Reggelire tejeskávét helyett valami különlegességet cukorral édesített, vajjas levest etünk. Szokatlan volt, de nem volt éppen rossz.

95 A jelenlegi nemzedéket keresztelte. (portugál)

Minden a régiség jele. A szálloda is. A feljáró, az ablak nélküli szoba. Igaz ez csak filial.

Délelőtt bevetődtem a museumba, a Vicente Racioppi Instituto Historicójába, ahol bár sokat láttam, mégis valahogy kellemetlen érzéssel gondolok vissza. Az általam különöncnek gondolt öreg ügyvéd, aki igen sok mindent összehordott nem volt itthon, lánya mutogatta meg a sokágu intézetet, de nem engedte meg, hogy fényképezzek. Pedig de szerettem volna a sok szent szoborról egy képet csinálni. Meg is mondtam neki, apja elhordhatta a templomok kincseit s most nekem még egy képet sem enged levenni. Vásároltam több emléket, s most kisül, hogy a rossz számítás miatt 12 millel adós vagyok. Egymiles „Cruzeirót” 10 milért adtak. Testvérük apáca, mégpedig bencés Paulóban.

Ouro Preto történetéről itt nem kell írnom, azt valahol máshol kell összeszednem. Valahogy szeretném most tanulmányozni azt a romantikus forradalmat, melyet egy szerelmes költő keretéz.

Templomai szépek. Hány temploma van? Nem tudom. Tíznél több. Kápolnával együtt húsznál több. Legszébb a São Francisco a templomnak látszó penitenciáriához közel. Aleijadinho ebben remekelt. Belülről még nem láttam, mert csukva volt. Hires a Pilar; az öreg pap szerint csak a bahiai Szt. Ferenc templom van díszíve jobban. A Carnióban egy belői társasággal voltam. A Rosariót, a rabszolgák templomát, csak a São Francisco Paulo hatalmas falai mellől láttam. A Rosarión túl van a Bon Jesus templom az egyházmegyei gimnáziummal.

A São Francisco Paulo lábainál Szt. József ez is csukva. Benn voltam még a N. S. das Mercésben egy barna fiúval. A Carmel szőszékei és sekrestyéje Aleijadinho⁹⁶ műve.

Estémet a már említett májusi ájtatosság aranyozta be. – Amint jöttem a lépcsőkhöz felfelé, az a gondolatom támad itt két világ küzd egy régi, mely a magyar falusi parasztasszony hosszú öltözetéhez hasonló öreg nemzedék és a Nos gueremos uma valsara⁹⁷ órák hosszat tipegő, táncos fiatalok között van. Miből élnek ezek? Nem mertem még feltenni a kérdést. A fiatalság öltözetén módosság látszik. Velencei hangulat fogott el, de a pireneusi baszkokhoz is hasonlítom ezt a hegyek közé szorított népet. A kis anygalkák kéz fogása meleg volt. Cukrot kaptak. Arcuk feketé. Mennyi hosszúhajú ember. És az a férfi formájú és frizurájú nővér asszony az ebédlőben? És az a női frizurás cipőtisztító. Az est hamar leszáll. A nappal sokszor ködös és mégis mennyien voltak fenn fiatalok a São Francisco Panla templom körül. Sok a katona. Kár.

Már fél tizenkettő. Ide iktatok egy megemlékezést arról, aki annyira szeretett naplót írni valamikor; akít ma hosszú ideig követtem, és akinek névnapja van, vagy volt (?) az Eriknek. Mennyire más helyen van ő és vannak ők!

Istenem! a mai napért is hála Neked!

1941. máj. 18. Congonhas da Campo.

Ismét egy állomással tovább. Congonhasban vagyok, bár még nem sokat láttam, mert már rég este volt mire megérkeztünk. Azért most még erről a helyről nem tudok sokat írni. Ismét csak Ouro Preto és Marianna lesz a tárgyam.

96 Antonio Francisco Lisboa (1730 vagy 1738–1814), ráragadott nevén Aleijadinho (1777-től, betegsége miatt: a kis nyomorék), brazil szobrász és építész, a Minas Gerais-i barokk és rokokó kiemelkedő művésze. Történelmi személyének létezése körül eltérnek a vélemények.

97 Valzert táncolunk.

Visszatekintve a mai napra, sokat láttam és jártam. A tegnap esti késői lefekvés után korán keltem és Ouro Preto-i Carmelben miséztem, többen áldoztak és gyónni szerettek volna. – Ebben a templomban nincs mindig mise. A bejárata gyönyörű, sekrestyéje lavabója Aleijadinhótól való. Próbáltam levenni, bár ismét erősen borús volt. Most másolják riói mesterek – portuquez – Aleijadinho műveit a múzeum számára. A Carmo után a São Francisco templomba mentem át, amelyik most a mise miatt nyitva volt. Itt is a portál és sekrestye lavabója Aleijadinho remeke. A vigario, P. Carvalho igen kedves volt itt is, és később is mikor a matríz:⁹⁸ N. S. de Concessão Antonio Dias-t mutogatta. Oltárai Aleijadinho apjától valók. A templom címe a dogma kihirdetése előttről van. P. Carvalho örömmel emlegette, mennyi áldozó van, 14 ezres plébániáján évenként 120.000 áldozás, odaát a Pilarban a monsignornál még több, pedig 9.000 lélek van parochiáján. A sekrestyében elragadtatva beszélt az előbbi érsekről, Marianna első érsekeről D. Silverio Gomes Rimenta, ki sötétbőrű volt, de hallatlan intelligenciával rendelkezett, őt holt nyelvet tudott, Diocesesét⁹⁹ csak a római látogatás és a vatikáni zsinat idején hagyta el. Era um sabio e santo.¹⁰⁰

Ez a matríz a mais historica,¹⁰¹ innen indult ki az inconfidentia.¹⁰² Beszélt az öreg a városnak történelmi műemlékké történő kijelentéséről, az Escola da Minasról,¹⁰³ mely az államnak sok pénzébe kerül, de azért fenntartja.

Sokat fényképezve átvonultam a Escolába, de már nem volt sok időm sietve Mariannára mentem.

Mariannán is végigjártam három templomot: a Carmelt és a mellette levőt és a São Pedrót, mely eddig múzeum volt. Két naplopó feketét láttam benne ögyelegni. Az érseki palotában is voltam, de az érsek nem volt otthon. Elég rendetlen hely, de az itteni alkalmazottakkal mit lehet produkálni? Láttam a bebocsájtásnál.

Mariannán kis- és nagyszeminárium is van, állítólag sok növendékkel. De itt nem voltam.

Jött egy ötletem: gyalog átmentem Passagenre. Térdig érő porban sok gyalogos jött velem szemben, félig felgyűrt nadrágszárral. Az úton a por csillogott. Itt lehet aranyat gyűjteni. A kis patakban láttam is aranymosókat. Elgondolkoztam, hány felé jártam én már Brazília poros országújtait. A nagy melegben a magam választotta uton ott jártam, hol a porban aranyzemcsék csillognak.

Az út mellett kis keresztek láthatók. Belo Horizontétól kezdve figyelem ezt. Kisebb, nagyobb fakereszt minden udvaron, vagy fenn a falon kívül az ajtó bejáratnál jobbra, hidakon. A hegytetőkön minden helynek a maga kivilágított cruzeirója.¹⁰⁴ Nagy van Belónak, szép helyen van a passageni.

Tetszik a mineiro¹⁰⁵ beszéde, ahogy az e mellé odatesz egy kis it. Állandóan fülemben cseng, milyen arisztokratikusan raccsolják az erre-t, ahogy a Pilarban énekelték seja a

98 Mátért: plébánia (anya-)templomot.

99 Egyházmegyéjét.

100 Tudós és szent volt.

101 Ez a plébániatemplom történelmibb (régibb).

102 1789-ben bekövetkezett lázadás Minas Geraisban a portugál királyi főhatalommal szemben.

103 Minászi Iskola.

104 Keresztje.

105 Minas Gerais állambéli dialektus.

*Rhainha da paz,*¹⁰⁶ vagy az a kisfiú, aki S. Francisco da Paulo temploma felé kíséretgett, ahogy mondta peisti exonierdo, közel áll kiejtésük a spanyolhoz.

Mennyi mindent kellett volna még Ouro Pretó-ban megnézniem, de igyekeztem Mariannára és hogy Marianna után a passageni aranybányát is megnéztem és utána Ouro Pretó-tól is elbúcsúztam, úgy érzem, jól kihasználtam az időt és meglehetősen pénzt elhasználtam. Ouro Pretón nagyon kiéltek. Itt is és Mariannán is sok a koldus. A vonatban is mindenre gyűjtenek.

Congonhas do Campo, 1941. máj. 20.

Mit nekem Te hegyvidék?! Alföldön születtem és nevelkedtem, mégis nagyon tudom szeretni a hegyeket. Változatosak. Vonalaik vannak és mennyi alakot mutatnak. Az Ouro Pretó-i Itacolumyn van egy tartarugához¹⁰⁷ hasonló és a zsakaré¹⁰⁸ szájához hasonlítható szikla. Tegnap mennyit láttam, míg egy hihetetlenül szép hegyi úton Ouro Pretó-ból Mariannára mentem vonaton egy picike folyócska mély völgye mellett. Ma este a hegyek színében gyönyörködtem, az első vonulaté haragos sötét, a másiké hamuszürke. Itt már tudják azt mit jelent a hegyvidék a kultúremlenek; turista jelzések vannak, a prefectura¹⁰⁹ a turizmus centruma.

Igen szép város ez a Congonhas do Campo. Nem maga a város szép, helyesbitem magamat, mert városnak nem is igen nevezhető, 2.000 lakosa sincs, hanem a fekvése gyönyörű. A kis Maranhão völgyéből két oldalt egy-egy emelkedő utca megy fel: az egyik a Santuario do Senhor Bom Jesus,¹¹⁰ festőin szép fekvésű zarándoktemplomhoz. A másik pedig a Matrizhoz vezet, hol egy beteg sekrestyés, aki D. Silveriónak az unokatestvére, nyitott ajtót. Ide felmenve láttam ismét az annyiszor látott brazil női tétlenséget és érzéki-séget mutató tunyaságot. Nem török magukat, meg is látszik a fiatalabbján.

A kis folyóban láttam az aranybányászást. Tegnap Passagenben Thiel mérnök kalauzolása mellett láttam a gyári aranybányászást. Nagyon érdekes. 1.000 munkás körül dolgozik és naponta egy kilót termelnek kb. Itt Congonhason kb. – mint halottam – 50-en űzik a folyóban ezt a mesterséget és szépen keresnek: 15 mil jut nekik naponként.

A szentélyben (santuarióban) legnevezetesebb dolog Aleijadinho prófétái, és a keresztút embernagyságú figurái. Csodálatos élet van itt a zarándoklás alkalmával (szept. 8–14) 200.000-es embertömeget emlegetnek. Azelőtt nagy visszaélések voltak. Sokaknak most is visszatetszhetik az a mód, amit elutazásom előtt P. João mutatott.

Igen kedvesek, barátságosak, vendégszeretők voltak a conganhasi redemptoristák. A mi Regulánkban benne van a vendég iránti szeretet, de nem tudom megtartjuk-e úgy, ahogy ezek tették. Legnagyobb részük holland származású. Szeretnek politizálni (gondolom mennyire fáj nekik hazájuk sorsa) érdeklődnek Magyarországra iránt.

Campos do Jordão, 1941. máj. 22.

A történelmi nevezetességű helyek után egy üdülőhelyre jöttem ágostonos kanonok-apácák fazendájára. Tudom sokat lehetett volna még Minasban látni – szerettem volna is

106 Béke királynője.

107 Teknős.

108 A jacare az alligátor egyik fajtája.

109 Rendőrkapitányság.

110 Jó Jézus Úr Szentély.

maradni különösen Belo Horizontéban és Ouro Pretó-ban – de most már egy kis pihenő is elkel a vakáció alatt. És itt lehet pihenni. Szép hely, különösen az a vidék, ahol feljöttem, majdnem 2000 m. magasságra. Szép hegyvonulatok, dombok, melyekről messze el lehet látni, nagy csend, hűvös idő – az éjjel állítólag egy fok volt, négy pokróc alatt aludtam. Jó víz, nagy étvágy. A testi ember minden kielégülést megkaphat – ha meg nem tartóztatja magát – a lelki ember is talál lelki táplálékot a kis kápolnában és a szép természetben.

Urunk mennybemenetelének ünnepét töltöm itt valami szent hangulatban. Az éjjel álomban Édesanyám élettörténete tűnt fel igen élethű és vonzó állandóan eszembe jutó vonásokkal. Valamit a Levárdy Rezsővel és a Jánossal is álmodtam, mintha már otthon lettem volna. – A kormány óriás pénzen egy hatalmas kastélyt épít az egyik kilátó dombra, minden miniszternek lesz benne lakosztálya, közös konyhával, ebédlővel és tanácssteremmel. Hát nincs nekik elég? – De itt is kell a pihenő helyen. Nagy területeket vásárolt fel az állam, hogy újra befásítsa. Hát kell is, mert barbárul letarolták és meg most is tarolják. Ahol a villamos jött föl, japán telepesek kertészetre használják fel a domboldalt. Ezek a kis hasított szemű, apró termetű titokzatos népség hogy meg tudja találni a helyét a nap alatt. Hát ime ide is feljött, itt a közelben a nyaralóknak termel és drága áron elad s mit törődik azzal, hogy mondjuk egy tíz év múlva az egész vidék szikla lesz. Arra ő meggazdagva tovább megy. Több állomáson láttam a halomszámra menő sárgarépával töltött zsákokat. Most nincs nyaraló szezon, hát küldi a két fővárosnak, São Paulo is és Rió is kéznél van.

Milyen szegény és tehetetlen ehhez képest az itteni, akiket ott láttam mezítláb, feltűrt nadrágszárral az országúton félnapokat elpasszálni, vagy a vonat mellett kéregetni.

São Paulo, 1941. máj. 24.

Felejtethetetlen minasi utamról néhány perce érkeztem meg. Itt minden a régi. Ma Bleyeréket várták estére, de lemondták. A. Rióba ment hősök napjára. E-lel még nem találkoztam. Arnold leveleimmel elért sikerekről tett célzást. Nem tudom mire értem. Tegnap ilyenkor már boldogan aludtam Camposban.

Istenem hálát mondok Neked szép és jó utamért.

1941. jún. 7.

Ma esti feltételeim, amiket szeretnék megvalósítani: hallgatás, saját ügyeimnek és személyemben csendes visszatartása, önmagambavonulás. Ennek szükségét éreztem eddig is. De ma este, Szentháromság vasárnapjának előestéjén, mikor Indianopolisról hazajöttem, különösen éreztem, hogy így kellene tennem. Sajnos nehezen megy, vannak megjegyzéseim amik ellenkezőt mutatnak. Emilnek látogatói voltak. Teljesedett, amit a múlt szerdán mondtam, ha még nem volt kinn, még kimehet.

Beszéltek az interventor változásról, mely egész romantikus színezettel történt. Már egy hete, hogy rebesgették s végre szerdán G. V. elhatározása nyilván való lett. Adhemar Barros távozott. Okot nem közöltek. A mende-monda szerint horribilis összeggel gyarapította magánvagyonát (38 ezer kontó). Utóda Fernando Costa volt földművelésügyi miniszter.

jun. 16. este 11.

Santo Andréről jöttem. Nem érzek fáradtságot, pedig útközben alig álltam a lábamon. Mindig gyalog kell lejönni az állomásra. Ájtatosság előtt újabban vagy Gelencséréknél

vagy Teréknél kell vacsorálni. Jó népek. Ma azt mondták, kimondhatatlan boldogok, hogy művelt embert és az Úr szolgáját fogadhatják lakásukba. Szinte erőszakkal kényszerítenek leszállni. A két kislány egész nap azon vitatkozik: ma kié leszek. – Reggel Moócán miséztem, José megköszöntött, többfelé jártam. Délután a Szerkesztőségben voltam, bár egyet-mást végeztem, most úgy érzem olyan vagyok ott, mint az ötödik kerék a kocsiában. De legalább egy kis emberismeretben és önismeretben segít. – Tegnap este mondta a Csr., hogy a Szerkesztőségben sokat kávézhatunk. Mostanában nem csak Anzelm hozatott ma süteményt, én nem hozatok semmit. (Vettem egy szép albumot. Ma este az asztalomon találtam.) De nem ez az ok. *Melius est dare, quam accipere.*¹¹¹ Tegnap ezt kellett volna kifejtennem prédikációmban.

Az orosz-német háború lehetőségeit emlegetik. No még csak ez kell. Amerika is igen keményen kezdi. Itt is belső változásról beszélnek.

Régen kaptam hazulról hírt. E. boldogan emlegeti nővére híreit. Ma a Szerkesztőségben is előhozta. Egész politikai hitvallás. Kinek említette, eddig egész ellenkező nézetem van. De lehet, hogy nézetének megváltozására bírja. *Aut invenit, aut facit simile.*¹¹² – Az emberek közt nagy a személyválogatás. Bár tudnék én is elfogulatlanabb lenni. Br-né eléggé furcsán viselkedik. Sokan keresték fel az újonnan létesülő jogi irodát. A felvonás szünetekben érdekes párbeszédék és arcjátékok folytak le.

Santo Andrén Theer kísér le az állomásra. Itt egy magyar fiatalemberrel találkoztunk. Zsidó, a kat. papság iránt érdeklődik. A ref. könyvtárból Nyirő: Isten igájában könyvet olvasta. – Ipojucán egyik jó családot nagy szégyen ért. Ime ennyire méhelyez a város a prosperitás és a félkultúra. Az asszonyok félnek a gyermektől. Anastáción a szombat esti színdarabon az egész társaság röhögött az első injekció (pedig fogorvosról volt szó) említésénél. És ezt a népet vinnék haza. Értem, miért nem lelkesednek annyira a hivatalosak. Horvátország tegnap csatlakozott a háromhatalmi jegyzékhez. – Fél tizenkettő, jó lesz a Planáltót olvasni, utána lefeküdni.

Jun. 17.

Igen szerencsés autóbusz összeköttetést kaptam. Fregueziáról, így már ¼ 10-kor itthon voltam. Sokszor még ¼ 11-re is alig értem el. Ma itthon voltam, mert 2 hetes félévi szünet van az iskolában. Holnap nem kell Ipirangára menni, megint valószínű csak este megyek el hazulról ájtatosságot tartani. – No itt az iskola igen komolytalan dolog. Azok a gyerekek is, akik bekerülnek az iskolába – igen sokan vannak, akiknek nem jut hely – naponta 2–3 órát vannak mindössze az iskolában. Fegyelem, kialakult tanítási anyag nincs. A gyerekek neveletlenek. Autóbuszban fel nem állnának senkinek sem. Hogy lehet ezt összeegyeztetni azzal a gyakori udvariassággal, amit viszont a fizetés terén tapasztalunk. Tegnap a Cidade I-ben egy öreg, összeaszott lilaszegélyű pap fizetett helyettem. Nem ismerem. Nekem kellett volna fizetni. – A szomszéd turco lánya a fényképekért le akar alkudni 100 reist, mert a P. Arn[old] 500-ért csinálja nekik. Egy rejtély az ő fényképezése és több üzlete. Most a magyar kosztot beszüntette, valami brazil küld neki. Úgy hiszem, még csak egyedül vagyok itthon. Ma Freguezián a beszédem gyöngén ment. A gyerekek zavarták imakönyvben való lapozásukkal gondolatmenetemet. Az Oltáriszentégről és Jézus Szívéről beszéltem.

¹¹¹ Jobb adni, mint kapni. (latin)

¹¹² Vagy kitalálja, vagy hasonlóképpen cselekszik. (latin)

Szenzációs: itt a halotyszállító kocsi sofőrje azt telefonálta, hogy a kocsija a frequez (a halott kuncsaft) háza előtt elromlott. Tehát az ember halálában is lehet valakinek kuncsaftja.

Megint fáradtnak és soványabbnak nézek ki. Fő az egészség. Micsik bácsink igen dicséri az egészségemet. Valami friss gömbölyű malachoz hasonlította hátamat az Emilnek. A jelzőt elfelejtette.

Vasárnap mult egy hete voltam kinn Micsik Györggyel a São Pauló-i híres muzeumban, mely nekem egy kis csalódást okozott. Ex omnibus aliquid, ex toto nihil.¹¹³ Üres termék mellett zsúfólásig telt gyűjtemények. Nincs mindent átható egységes rendszeresség. A brazil gyűjtemény mellett perui és mexikói emlékek. Ezek példányai sokkal fejlettebbek, mint az itteni indiő maradványai. A történelmi termék mellett az egész természettudomány területét érintő gyűjtemények. Szép a lepkegyűjtemény. Szeretném még egyszer megnézni a muzeumot. Jobban ki kellene önképzésre használnom az időmet. De eddig nagyon kötöttem magamat másokhoz.

1941. jul. 1.

Egyszer világos nappal is hozzájutok, hogy néhány sort írjak. Németország jun. 22-én háborút kezdett Oroszországgal. Tegnap fordítottam az Újság számára a teljes heti beszámolót. Magyarország is háborúban van 24 óta. Új rádiókon hallgatnánk, de nem igen van időnk rá. A héten kaptam hazulról két levelet: a húgom férjhez ment, vagy megy. A jó Isten áldása legyen velük. Férjét még nem ismerem, legalább én most egyedül. De elmegy a faluból. Ha Édesapám meghalna, hova mennék én most vakációra. Pedig épp ma álmodtam, mennyi bencés volt a falunkban vakáció alatt misézni. – Ismét nagyon fáradtnak érzem magamat. Keveset aludtam a napokban. E. Lindojára ment pihenni. Hétfőn és szerdán még dolgozott és meggondolatlan kiszólással vitát kezdett a celibátusról. A gépelő a kérdésben jártasnak mutatta magát és bizonyára érdekelte, mert volt olyan megjegyzése hozzá, melyet én nem értettem, de utána elhallgatta és újságba temetkezett. Szerdán főszerkesztőnk volt kinn, E. vetített, jól éreztük magunkat. Sen[hor] José megjegyezte, hogy mi ketten igen megértjük egymást. Itt van Belóból a Francóné, kiknél voltam. Ura elé kinn voltam az állomáson és ki is kísértem. Most hívnak szombat estére, de nem megyek. Igen kilátszik a lóláb. Ők ide ki nem jönnek, míg a testvére nem akar. Ő pedig már megígérte, hogy mikor jön. Nyolc éve lesz most névnapomon, hogy a pannonhalmi főapát azt mondta, hogy álljak a háttérbe. Ez az én szerepem. „Egyiknek ez, a másiknak az.”

A hiúság nagy mindenkiben, fáj a megvetetés, feltör a bosszú. – Santo Andrén két kicsi összeveszett, hogy melyiké vagyok. Enyém a tiszt. T. Karcsi tegnap intrikált: a kültelkeken jobban szeretnek, mert E. P. a városiakat szereti. Én tiltakoztam ellene, pedig ez nem lenne hiba, a körülmények magyarazzák és ez egy adottság csak.

Az idén is nagy durrogatások voltak. Ballon dobálás közben a moócái járókelők között majdnem megdobtak kövekkel, mikor a Piros bugyelláris előadására mentem. Újra elkezdődik kéthetes szünet után ma az iskola. Nagy hidegek vannak éjszakánként, reggel nehéz a felkelés. A száraz időben a múlt napokban két napos jótékony eső volt. – Lagerlöf Selma egyik gyermekkönyvét olvasom. Sokat fényképezek és rakom az albumba. Pénteken névnapom lesz. Sokat beszélnek, hogy államelnök változás lesz. Már nyilatkozott is egy

¹¹³ Mindenből valami, az egészből semmi. (latin)

argentín riporternek belpolitikai kérdésekről. Azt mondja itt demokrácia van. Ilyenkor olyan kedvem lenne írni egy-két cikket, de nem jutok hozzá. Mennyi időm kárba vész.

A pap nagyon ki van téve az emberek tekintetének. Mennyi kíváncsi, pajzán és kihívó tekintettel lehet találkozni. Itt a testiség hihetetlenül hódít. – Apró gyerekek és süldő lányok azt jegyezték meg utánam Butantanban vasárnap délután: „Olha que padre bunito.” A Consolação templom előtt a múltkor egyik gyerek azzal állított elém, hogy a másik azt mondta: „padre baixo.” – Bér ne feledkeznek el erről sohasem. A bőröm sem finom: „olyan finom bőre van” – mondta tegnap valaki egy valakinek a fényképét nézve sanda mézárós tekintettel – persze nem énrám értette.

Mennyi az ismeretlen magyar. Moócán láttam. Vonatban hallottam, mikor Santo Andréra mentem. Három úri kinézésű párt is hallottam a vonatban beszélni. Mikor a német tanítóval a rua Direstán végigmentem éjjel ½ 12 után, annak köszönetése is ezt erősítette bennem.

És mennyi a japán. Vasárnap Rinheiros egész japán városnak látszott. Valami játék volt, nem volt ott más csak japán. Az autóbusz pénzszedője csúfolta őket, de ők nem reflektáltak rá. A múltkor a múzeum is japánokkal volt tele, míg a namurázó brazilok meg nem érkeztek.

Ha valamikor Brazíliáról beszélek, a rua Direitát és rua São Bentót nem szabad elfelejtennem.

Jul. 3.

– Tegnap írt az E. főfoglalkozása vízbeszedés és vízkiadás. Szellemes levelét ezzel a kifejezéssel együtt A. felolvasta, a Szerkesztőségben volt nagy hahota. Válaszoltunk aláírta B. B. R. (boldogtalan). Szemem mindjobban kinyílik. Kordás adott egy könyvet. A kat. líra fordításait a latin órák emlékére. Benne egy Szt. Ágoston idézettel: „Noli foras ire, in re ipsum redi: in interiore homine habitat veritas.”¹¹⁴ Mintha ezzel már találkoztam volna. Honnan vette ez a törekvő tanító. Ma a konzulátuson a Kovács kultúrproblémákat fejtegetett előttem és azt kérdezte, hol tanultam meg brazilul.

Jul. 4.

A mai nap is nevezetes nap. Szent Benedek atyánk ünnepe. Sajnos az officiumot nagyon szórakozottan végeztem. Anzelm úr ideérkezésének 7. évfordulóját ünnepeltük, illetve ünnepeltették velünk az Ipojucai Nőszövetség tagjai. Ebédet hoztak. Milyen különbség van étel és étel között. Bár azt mondják, úgy látszik, nekem a rizsa-bab is jót tesz. Anzelm most Zimmer mérnökéknél van, én Moócán voltam ájtatosságon, ahol az ájtatosság után hosszabb ideig elbeszélgettünk, eltréfálgattunk. Álmokat meséltek el. És azt, hogy hol jártam szerdán reggel Moócán. Úgyis látták. Bezzeg itt – és ott még nem voltam, mert nem hívtak.

A harmadik nevezetessége a mai napnak egy rövid csendes párbeszéd a nagy zajban. Sértés az, ha... kérdezte valaki tőlem. Igen és igen kellemetlen helyzetet teremt. De ő nem kíván az illetőnek semmi rosszat. Még csak ez kellene! Eljutott szerepem a végső fokig, beatus ille, qui procul negotiis.¹¹⁵ A nagy siker és hódítás sem mindig jó. A lendület erős

114 Ne menj ki, térj vissza magadhoz: a ember belsejében lakik az igazság. (latin) Szent Ágoston vallomásai, 6.2.2.

115 Boldog az, aki az ügyeken kívül marad. (latin)

kíván a kitaráshoz. Az explicaciot¹¹⁶ már nem kapom meg, mert a figyelmeztető okfejtésre azt a választ kaptam, hogy csak vicc az egész. Pedig de mennyire nem az, mutatja állandó visszatérése és a verba antiqua.¹¹⁷ – Hitler sem tud megállni a győzelmi úton. Sokakat a politikai ellentét állít egymással szembe. Valaki ma azt mondta a Szerkesztőségben, hogy a Szeleczt főtisztelendő miatta nem jön be. Nagy köztük a nézeteltérés a politikában. Ime, ekkora hatalmam van! Lehetett ott más is, nemcsak politikai nézeteltérés.

Ma Perl Marcival kispap éveimről beszéltem. Tegnap Anzelm nagyon dühös volt, már tegnapelőtt is. Pár sort írtam Emilnek. Gondolom, most sok különböző levelet kap. Örül nekik?

Olvasom a L'Homme c'est inconnu.¹¹⁸ Ma már kétszer is hivatkoztam rá: a moócai szentbeszédben – mely úgy érzem, ma nagyon talált – és délután a Szerkesztőségben.

Holnap Anastación nagy disznótóros vacsora lesz, nagy felhajtás van rá. Majd meglátjuk mi lesz. A sportklub ifjúsága is kijön.

1941. jul. 13.

A disznótóros vacsora igen szépen sikerült. Vendégeink nekünk is voltak: a konzulék és még két pár. Átjöttek előtte, utána. Kávéztak, ittak, teáztak. A konzul különösen elemében volt. Én is sokat beszéltem. A vacsora jó volt, csak kicsit hideg, de a hangulat meleg volt. Képeket is csináltam. De alig lesznek jók. Kár hogy a Jordán főtisztelendő úr nincs itthon. – az én távollétemben úgy hiszem, senkisémondja ezt. Arnold urat csúfolkodónak és cinikusnak tartják. Vendégeink éjfélkor mentek szépen el. Ma reggel Ipirangán és São Caetanón miséztem. Óra hosszat vártam a são caltanói omnibuszra s végül is taxival voltam kénytelen menni. Ez is hozzájárult a tegnapi nagy költségeimhez.

A Stalin vonal ellen a németek nagy offenzívát kezdettek.

1941. jul. 17.

Változatos napom volt. Reggel Moócán miséztem, hol két testvér osztozkodott, hogy ki mondatja a misét. Anzelm úr már előre félt tőle, jól elintéztem. Utána Annaháziékhoz mentem, akik halottjáért Anzelm úr misézett. Délután beteget látogattam. Nagy vitám volt sok támadást kivédtem, nagy dicséreteket kaptam, mondhatom valóságos udvarlást vitt véghez két személy. Én csak mosolyogtam, kinevettem őket. Sokat emlegették Jordán főtisztelendő urat, sok dicséretet kapott. Azzal jöttem el, „noblesse oblige.”¹¹⁹ A papi méltóság csak úgy érvényes, ha hivatása magaslatán áll és valóban megdönthetetlen kőszál szikla.

Este Ipojucán voltam ájtatosságon, utána Bora Néniékkel együtt Szeleczet ünnepeltük itthon névnapjával kapcsolatban. Tegnap Tóth Béláéknál voltam. Holnap két éve, hogy elindultunk hazulról.

1941. jul. 21.

– Tegnapelőtt Emilért voltunk el Lindoyán a Klappel autóján. Tekervényes út dombos kihalt szegény vidéken. Korán akartunk indulni, de csak délben értünk oda, már egész

116 Magyarázatot. (latin)

117 Régi szavak. (latin)

118 Alexis Carrel 1935-ben megjelent könyve. L'Homme c'est inconnu (Az ismeretlen ember). A tudatos eugenikát javasolja.

119 A nemesség kötelez. (francia)

este volt, mire vissza értünk. Tegnap az újságok megszűnése miatt felmerülő teendőket beszéltek meg. A helyzet nem igen változik. Anzelm úr készülöben van hazafelé. Két hét múlva megy. Emil nekem tett kijelentése szerint jobb lenne, ha az Újság teljesen megszűnne. Van oka rá, de ő merült bele. 3–4 hét nem elég, hogy teljesen elfelejtsék.

Mikor szombaton Klapper autójával mentünk, többször eszembe jutott Gulácsi panonhalmi idézete és az Alajos válasza. Hol vannak ezek. Jöttek helyette mások, amik szintén elmúlnak. Alajost nagyon megsérthettem, egyetlen jó szava nem hozzám azóta: 6–7 éve.

1941. aug. 11.

Utolsó bejegyzéseimet sok minden megcáfolta. Anzelm nem megy, mert az angoloktól nem kapott navicertet.¹²⁰ Az Újságok tovább mennek, mert az utolsó nap aug. 31-én egy hónappal meghosszabbították az idegen nyelvű megjelenést. Aug. 2-án a megelőző elbúcsúzás után ismét magyarul jelent meg. Én ennek a számnak az elkészítésénél nem voltam benn. Az utolsónak látszó szám szerdai Szerkesztőségénél kaptam ezt a megjegyzést: ha ekkora (5 cm-es) szíve lenne, kiment volna Moócára. A következő szerdán én mentem ki. Hogy miért kellett helyettesítenem, nem kérdeztem. Ismét ritkán megyek be a Szerkesztőségbe.

Az elmúlt időközben nagy társadalmi tevékenységet fejtettünk ki, számos vacsorát kellett végigennünk. Közben sok megaláztatásban volt részem. Tapasztalnom kellett azt is, hogy az ún. városi rétegeinkben igen nagy engedmények uralkodnak a családi életben. Olyanok, akik családi kötelekben vannak, nyíltan ölelgetik, ropogatják, nyalogatják egymást olyanokkal, akik nem házastársak. Férfjetlenek bátran csókolóznak nős férfiakkal és még hozzá feddhetetleneknek bizonyulnak. Máshol az anyagi érdek a megindítója eddig még csak sejtett rejtett szórakozási lehetőségeknek. Egy most megismert gazdag, előkelő brazil házaspár egyik magyarunkkal való társulása még nem nyújtott kellő alkalmat a tények pontos megállapítására. De egy megjegyzésük felindította gyanúmat. Rédeiné, aki állandóan emlegeti férjét, teljesen külön él és barátokat tart. És ilyennel is össze kell jönnünk. Tarnócziék össze veszték a Klapperral. Ez sem a legszimplább háttér. Tegnap este náluk voltunk, névnapot ünnepelni és vetíteni. Boldogok voltak, hogy a rádióban az Ipojucai Nőszövetségtől szerenádót kaptak. A Szedő énekelt. Voltunk egy új gazdag családnál a Hajdunál, aki nem tud hova lenni nagy boldogságában.

Szombaton múlt egy hete, voltunk egy sitió¹²¹n Nagyéknál, aki megünva a városi életet kivonultak a szabadba. Egy nagy területen egy óriási házban ketten éldegélnek stoikus bölcsességben, nagy megértésben és meglegeedésben. Oh Horácus és ti régi Róma sok jobbra váró fiai, mindig lesz nektek számos utánczótok. Sok városi nagyságról vonták le a leplet. Köztük volt társukról, a mostanában igen sokat emlegetett Páveletről, aki néhány kollégájával épp most fejezte be egy magyar ház megalapítását. A részvénytársaság megalakuló gyűlésén aug. 4-én én is ott voltam, mert szinte kötelességemmé tették, hogy egy kontó erejéig én is jegyezsek a kétszáz kontós összegből. A gyűlés igen lapos volt: beszéltek: Pável Béla a követ (igen gyalázatosan) és Apostol János ev. ref. tiszt. titkár hihetetlenül gyöngén és begyulladva. Ez előbb nem volt benn a programban. Kitett magáért a zsidó Valkó Sándor: Megállapodtak a ház megvételében, megválasztották a

120 Bizonyára hajóraszállási engedélyt. Fölfedezhető angol szavak: Navy, certificate, brazilos használat után magyarosítva.

121 sitio, magyarul birtok. (portugál)

vezetőséget melyben Emil az alelnöki tisztségig emelkedett. Pénteken a Szerkesztőségben más sem tettek csak gratuláltak neki. Emil rengeteget dolgozik és nagyon eredményesen. Az Árpádház gyűléséről reggel ½ 3-kor jött haza.

Volt közben egy nagy Anna-bál is a Luna-parkban. A Pompeia-i Nőszövetség rendezte. Igen jól sikerült. Felis merült a gyanu, hogy a nagy bevételt a papok kapják meg. Legnagyobb hangulatkeltő az alattomos Apostol, ki Emil legjobb barátjának tartja magát, közben pedig a leglovagiatlanabb cselekedeteket viszi végre ellenünk, így barátja ellen is. Alattomos és képmutató. Udvarias, a mellett tolakodó és behizelgő. Egyik embert lefogta, hogy miért barátkozik a papokkal ref. létére miért nem állítja munkaejét az ő szolgálatára. Balogh jól megfelelt: ő úri embereket lát bennük, akikkel szerencsésének tartja, ha elbeszélgethet.

Szombat este Anzelmel valami Reuner fogorvoséknál voltunk, aki már rég óta rettenetesen oda vannak, hogy a papok meglátogassák őket. Nem rég katolizáltak. Arnold és Emil ezután mennek. Más vendégek is voltak és sejtésem szerint más vendégek is lesznek. Tegnap délután Szakácséknál voltam meghívásra, ahol egy másik családot is találtam és ott volt az Anzelm is. Jót mulattam. Moócán helyette Emil volt Mária-leánygyűlésen, mert úgy volt, hogy ő a meccs miatt lesz elfoglalva. Rendtársaimról még a másik rendtárs előtt sem beszélek, látván, milyen kellemetlenül érintett, mikor a múlt pénteken délután a Szerkesztőségben felhozták, hogy Sz. sokszor megy Igoriékhöz. Emil: „sokat forgolódik ott”. – Igaz másnap véletlenül megtudtam, hogy Sz. meghívta az Árpádfalvi útra. Ezen csodálkozom, pedig legjobb nihil admirari.¹²² Végig gondolnak társaim mindent? Alig.

A napokban kaptam levelet Ványó Tihamértól. Buzdít volt lelkes és szigorú felfogásu tanárom a komoly tudományos munkára, de sokat beszél benne magáról. Kaptam egy levelet Glücktől és egy másikat két hete Belo Horizontéből. Egyikre sem válaszoltam még: Glück nem egész normális. A másik tónusát sem érdemes színvonalon tartani. Lenne kedvem haza írni és néhány régi rendi jóbaráttal (Erik, Egon) elbeszélgetni, de nem jön válasz. Az orosz háború még mindig hihetetlen erővel folyik. A németek, magyarok és a többi szövetségesek állandóan győzelemről és előhaladásról számolnak be. Bárcsak minél előbb fejeznék be a háborút. Már itt is igen érződik a hatás. Mi magunk jól állunk, most megint annyi ajándékot kaptunk, hogy nem tudjuk hova tenni. A múlt szerdán valaki pulykát hozott, melyből szándékosan nem ettem, de önmegtágadásomat nem hoztam mások tudomására. – Készülünk a Szent István napi ünnepekre. Bárcsak minél jobban sikerülne. Szombaton Anastación a „Gyűrűs Zsidót” adják elő de lehet, hogy nem megyek el. Jobb lenne – ezt olvastam ma reggel – ha többet lennék egyedül magamnak.

1941. aug. 15.

– Sokszor jutott eszembe ma két év előtti hajóutunknak ez a napja. Nagyboldogasszony. Freguezión miséztem, bináltam. Benn voltam a Szerkesztőségben. Egyedül vagyok itt-hon: Arnold Árpádfalván, Anzelm Rióba ment, Emil próbán van, hova nem volt kedvem átmenni. Kedvetlen voltam egész nap, délután kimondottan veszekedő kedvemben voltam és kiállhatatlannak mutattam magamat. A bosszú nem a legszebb emberi tulajdonság, de néha jól esik.

¹²² Semmin sem csodálkozni. (latin)

1941. aug. 29.

– Egyrészt folytathatnám az előbbi feljegyzést, másrészt hozzátehetném, hogy másokhoz meg eléggé kedves voltam, aki főfényképésznek nevezett. Ma búcsúztunk a magyar sajtótól. Elég siralmas állapot. Ezek a megköttyösödött nacionalisták beszüntették itt a kivándorlókból összetett országban a külföldi nyelvű sajtót. Egyébként köszöntés és virágcsokor is volt a Szerkesztőségben. Az ünnepélyes aktusról hiányoztam. Nincs kizárva, hogy szándékosnak tűnt fel. Viszont én tapintatlanságnak tarthatom, hogy pont távollétem alatt csinálták. Utána voltam ünneprontó.

Most fejeztem be egy könyv olvasását, mely nagyon tetszett: Fekete István: *A Zsellérek*. Többször könnyeztem olvasása közben. Igazán közel állt hozzám. Hányszor vagyok társtalán, mint Péter: És dacos, kemény sorsot átélt magyar, mint Zsellér Péter. „Az emlékek húrjai megzendültek és szívemben halkán megszólalt a múlt.”

És úgy veszem észre, nem meri senki sem meri zavarni felfedetlen múltamról támadt magányos emlékezetemet.

1941. szept. 8.

Kisasszony napja. Anastación miséztem. Elég szép számmal voltak, a hazai szokás még sokakban benne él. Itt szept. 8. sem ünnep. Bezzeg nagy ünnepeket rendeztek tegnap. Tegnap Zelinán és Moócán miséztem. Nossa S. Aparecidáról¹²³ és Kisasszonyról beszéltem. Délután és este Emillel Bleieréknél voltunk. Sok épületes hallottunk az itteni kolóniáról. Másokat megszólalni, magukat magasztalni, ehhez értenek. E. szellemes bemondásai igen nagy tetszést arattak a vendégek körében. Mintha csak várták volna. És ebben a pillanatban olvastam el a követlátogatással kapcsolatos feljegyzéseimet, azóta sok idő telt el, de a siker és az akkor megjósolt népszerűség csak nőtt. (Igen sok sejtésem valóra vált mostanában). A követ E-lel változatlanul jóban van A-t mérhetetlenül utálja. Követ létére ezt a kijelentést mondta „sz.r ember az a H.” A repülőtéren a Szent István napi zarándoklat után E-nek H. mozdulatait utánozta. Követünk egyébként is igen kevés jót jelent az itteni magyarság számára. Igaz a Szent István napi zarándoklat napján igen megkedveltette magát közvetlen modorával, de azok a jó magyarok, akik szimpátiájukkal megajándékozták a külsőleg jó megjelenésű követünket, nem is sejtik, hogy ő nem áttal kétes hírű angol nők társaságában még Poços de Caldasban is feltűnő összegeket veszíteni kártyán. Itt incognitóban volt és sokat veszített, de fizetett, amikor ismét hatalmas összegeket veszített, megingott a bizalom iránta érdeklődtek kiléte felől, mikor incognitója kitudódott, otthagya őket. Most interiori látogatásokat tesz majd, valószínű azért, hogy utána ismét hazamehessen.

Szept. 10.

Tegnapelőtt voltunk Tóth Béláékkal együtt egy igen kedves brazil családnál, Machadoéknál. A férfi rengeteget utazott, külföldön főleg Európában tanult. Tegnap – hallottam ma véletlenül – látogató volt a megreformált Szerkesztőségben. Szerda helyett kedden. Én Freguezian voltam. Így jobb, nem kell Moócára is hirtánra menni. A múlt hónapban úgyis háromszor voltam.

Időm felhasználásáról mostanában nem a legnagyobb eredményeket tudom felmutatni. Negyedikén megírtam egy levelet Belo Horizontéba, de még eddig nem jött rá válasz.

123 Az Aparecida-i Miasszonyunkról. Aparecida kedvelt brazil Mária-kegyhely, Rio de Janeiro és São Paulo között kb. félúton.

Haza is kellene írni: szülőknek, rendtársaknak, Eriknek, Eggonak, lassankint mindig kevesebben lesznek. Az orosz háború mindig borzalmasabb lesz, most Szentpéterváért folyik a véres harc. Itteni vélemények az angol győzelmet jósolgatják. Siralmas kolóniánk helyzete. Szept. 1-től elvették újságait. Egész Braziliában beszüntették az idegen nyelvű sajtót, mennyi embert fosztanak ezzel meg a betűtől, mely ugyan néha ő, de sokszor nevel, alakít és összetart. Santa Catharinában már kezdik az iskolákat becsukni. A nemzetiesítés óriás léptekkel siet előre.

Pedig mennyi itt az idegen és mennyi a magyar is. Autóbuszon, vonaton, utcán két évi ittlet után soha nem ismert arcokat lát az ember, kik magyarul csevegnek, de csak a felnőttje, mert az apraja az már alig tud valamit.

Esőre álló délután szülte hangulatom csendes tanúja hónaplóm néhány napra ismét Isten veled!

1941. szept. 15.

– Két mil 50 drb. narancs, hihetetlen olcsó. Más viszont minden drágul. 5–6 mil egy kiló hagyma. Tegnap erről is szó volt. Tegnap vasárnap volt. Szombat este óta délig esett az eső. Nagy a sár. Előadták ujra a Gyűrűs zsidót. Voltak vendégek is. Itt uzsonnáztak. A rossz idő ellenére is elég szép számmal voltak. Balogh Pista a múltkori kritika miatt igen megsértődött, nem akart játszani sok rábeszélésre volt szükség. Ekkora érzékenység még azokban, kikben az ember nem is sejtené. A hízegés többet ér, mint az igazság? Tegnap kedves és udvarias voltam, látva, hogy rendtársaim húzolkodnak.

Visconde de Tannay Innocenciáját kezdem olvasni.

Szept. 18.

Alacsony a színvonal minden téren. Tegnap az autóbuszban egy asszony, miután megette pasteis-ebédjét, rágyújtott egy cigarettára és szinte ki se vette a szájából úgy elszívta. Mint egy gyárművészt füstölt és nagyokat köpött. Férfi kísérője eltűnt mellőle. Szinte az egész kocsit ezt a félfeketét nézte, különösen a magyarok ütköztek meg rajtuk. Mennyi pipázó asszonyt láttam már az interiorban. Egész nap mást se tesznek. Itt a szomszédaink is csak heverésznek és szédelegnek. Dolgozni az itteni nem szeret. Ugyanazon az úton, egy elterült részegét is láttunk. Gyakori látvány. Ugy fekécsnek az aszfalton vagy az árokparton, mint a halottak. Igen olcsó a pinga, mely igen sok magyart is tönkretett. (Tegnap beszéltem Nagyhalasi Miklóssal.) Ma az autók mindenütt megsüllyednek.

December 26.

Elmult a karácsony, melynek itt minden igyekvésünk ellenére sincs az a varázsa, mint otthon. Az éjfélt misén ugyan rengetegen voltak, de előtte a városban járván (Ipirangán voltam ájtatosságon) láttam, hogy az embereket nem járja át a karácsonyi hangulat. Az utca zúfolásig tele sétáló emberekkel. Pedig az az este a család ünnepe. Konzulékhoz mentem az ájtatosság után, tehát mi is profanizáltuk az ünnepet. Éjfélt mise után karácsonyi énekeket énekeltünk vendégeinkkel együtt. Freguezian és Moócán miséztem, utána Zöldiéknél voltam ebéden, délután Szakácséknél látogattam. Már másodszor találkoztam ott véletlenül A-val. Hasonló gondolkozásuak vagyunk? Estefelé hazaértem és fáradtságos napomat békés egyedülletben fejeztem be. Mehettem volna délután és estére, egy helyre nagyon hívtak, de nem akartam. A Vörös bácsi is várt délutánra, talán mások is, de nem lehetett. Sokáig voltam Moócán.

Régen írtam már; egészen nehezemre esik az írás. Pedig mennyi minden történt. A békekesség ünnepén a fegyverek hangja hangosabb, mint utolsó írásom alkalmával. Már Észak-Amerika is benne van december 7 - óta a háborúban. Japán támadása miatt Brazília is közel van a borzalmakhoz. Mi lesz akkor velünk?

1941. dec. 31.

Szilveszter-est. Mindenki számára megvan a Szilveszter-estnek a különös hangulata. No, az enyém nem valami különös. Nem tartanám érdemesnek megvárni az éjfelet. Ha megvárnam, csak azért tenném, hogy imádkozzam. Istenem segíts meg az új évben! Szépen, jól akarom kezdeni és ugyanígy folytatni. Jól felhasználni! Az idő Isten adománya, és mennyit adott nekem? Számlálgatom, hogy hány napom... mint két éve írtam újévi cikkemben. Már ez is elmúlt. Írni nem lehet, legfeljebb olvasni.

Hangulatomat kellene megörökíteni. Bár teljesen magam vagyok, elég vidámnak érzem magamat. E. interiorban, A. lefeküdt (ő nem tud együtt ünnepelni), Sz. a JOC gyűlés után szintén lefekvőben. Az imént gratulált az imént telefonon a városból „kenetteljes újévet” kívánt. Ott künn a legkülönfélébb ének hangjai hallhatók. Az egész napos áztató eső miatt alig voltak a templomban hálaadáson, de azért a mulatók biztosan tele vannak! Van az embereknek kedvük mulatni az idej szilveszteren, amikor már majd az egész világ lángtengerben uszik. Hallgattam Getulio [államelnök] mai újévi rádiószózatát, mely többször félbeszakadt s a vége teljesen elmaradt, de egy szóval sem mondták, hogy miért. Minden állomás közvetítette, erősen hangsúlyozta az amerikai kötelezettséget. 15 nap múlva itt lesz a nagy konferencia, mely dönt Dél-Amerika sorsáról. Hazulról semmi hír; hónapok óta nem kapok levelet, én is régen írtam. Tolsztoj: Karenina Annáját olvastam s most Szentiványi könyvét az Idegen légiótól a Szovjetunióig kezdtem meg. Megint erős vágy fogott el az olvasás, tanulás és az írás után. Bár tudnék írni és gondolataimat formába önteni. Holnap újévi beszédet kell mondani.

Hála Neked jó Istenem 1941-ért.

1942

1942. jan. 2.

Isten nevében elkezdtük az 1942-es esztendő, melyről még nem sejtethjük, hogy mit hoz számunkra. Ha béke lenne, már augusztusban hazamehetnénk a főapáti ígéret szerint. – Újév napján Anasztáción beszéltem, hévvel és úgy érzem, mély meggyőződéssel. Ma a Benkő Néni elkérte azt a kis kezdő imádságot, amihez a szavaimat hozzáfűztem. Sokan jöttek az egyes villákról a szentségimádsásra.

Este Pijucán tartottam ájtatosságot a kápolnában. Sok gondot okoz itt a magyarok pasztorációja. Az új plébános, egy német származású pap nem akarja megengedni a külön magyar pasztorációt, mert a brazilok sokat panaszkodtak neki rögtön érkezése után a magyarokról. A nacionalizmus itt a legdurvább formájában most kezd itt diühöngeni. Elnyomták az idegennyelvű sajtót most megfojtják az átvedlett nyelvű volt idegen sajtót, elbocsájtják a tengelyhatalmak fiait a munkából, megfojtják az idegen beszédet és most még imáitól és énekeiktől is eltiltják. Egy eset: a santa theresinhai pap levele. Még magam is csodálkozom, hogy még mindig prédikálhatunk magyarul. Úgy elszéled nagynehezen összeszedett nyájunk, hogy nem lesz még egyszer ember, aki összeterelje. Az apostolkodás egyik eleme a kezdeményezés, de mi most semmit sem kezdeményezhetünk. Minden

leépítés a szívünkbe vág. Érdekes megvilágításba jutott az egész helyzetünk a pijucai Pethénivel ma reggel folytatott beszélgetésünk alapján. Jellemző a helyzetre a beszélgetésben szintén résztvevő Szeleczy atya állásfoglalása. Ő a látszat ellenére, sokkal jobban védi a magyar ügyet, mint amennyire lehet. És így valamivel összeütközésbe jut. És ez a valami pedig az igazság és nyíltság, egyenesség.

H. A. az egyik csütörtök este igen kirohanhatott a nép előtt az ő harci modorában jogaink mellett. Még az egyszerű embereknek is feltűnt oktalansága: hogy mondhatta ezt? Ő mindent elront javíthatatlanságában. Beképzelt, kötekedő, hajlíthatatlan, másokat meg nem értő és megérteni nem is szándékozó, centripetális és centrifugális, udvariatlan, mások igényeit nem tekintő és nem méltánylandó, e mellett érzékeny, megférhetetlen, Machtmensch, érvényesülni akaró, kezdeményező, de hamar lankadó, buzgolkodó, de sértést nem felejtő (mint Sz. mondja bosszúálló) mások előtt nyilvánosan saját paptársait leszóló, különösen a brazilokat, mostanában oktalanul politizáló, egész politikai pálfordulással németpárti, mikor annyira kellene vigyázni.

Most nemrég jelent meg ellenünk egy cikk az észak-amerikai Emberben, melyben a legdurvább és legrimitívebb módon, mint politizáló náci papok vagyunk benne megnevezve. Horváthot társadalmi szerepléséért is kikészíti. De őrajta semmi változást nem lehet észrevenni, legfeljebb fokozottabb hevességet és ingerlékenységet. Példaképp álljon az újévi asszisztenciás mise, Sz-t okolja, pedig minden eleget hibáztunk. Vendégségben étkezésben való sietsége páratlan. Most telefonhoz hív, mert ez elmaradhatatlan.

Az év utolsó napján egész nap esett az eső, tegnap meleg napunk volt, ma esőre áll. Az idei nedves nyár miatt hővösebb idők vannak, mint tavaly decemberben. Ma Moócára megyek este ájtatosságot tartani. Ez is egy lázongó és széthúzó hely: Kevesen jönnek össze, pedig Moóca vörös földjén rengeteg szegény magyar lakik. Ott van a hirtelen meggazdagodott Csernik boltos is. Itt a boltosok könnyen meggazdagodnak. Különösen az olcsó pingából és mennyi embert tesz szervezetileg a liter számra fogyasztott erős méreg. És asszonyok is isszák. Ott van Pipinéli a Fehérné, Jakabné.

1942. jan. 17.

Valóságos felhőszakadás zúdult ránk. Egész nap nyomasztó hőség kínozta, pedig a szokástól eltérőleg a nap sem sütött annyira. Árnyékban 25–26 fok. Ép ma délben azt reklamáltam, hogy mérjék a hőmérsékletet a napon, akkor biztosan lesz ötven. Igen erős melegeket érünk. Európából pedig azt jelentik hogy nagy fagyhullám vonul át a kontinensen. Éjjel egyetlen lepedővel takarózom. Erős mennydörgéssel jött három után a vihar. Emil most ment el Ipojucára egy kis gyereket temetni. Pechje van az idővel.

Az írásra megint egy napló olvasása vett rá. Egy észak-amerikai újságírónak (Shirer) berlini feljegyzéseit olvasom. Ilyenkor, mint a múltkor Szentiványi könyve olvasásakor, mindig megmozdul bennem valami, hogy nekem is írnom kellene. Többet kellene jegyezni. Csak még nem tudtam arra sem elhatározni magamat, hogy mi legyen az érdeklődési terület. Mostanában a regényírás is foglalkoztat.

Rióban tegnapelőtt összeült a 21 amerikai állam kiküldöttjeinek gyűlése, mely dönt sorsunk felett. Hadüzenet úgy látszik nem lesz, de a diplomáciai kapcsolatokat megszüntetik. Summer Welles Észak kiküldötte heves és Hitler-ellenes kirohanásokkal tele, beszédében a konzulátusokat kémfészeknek bélyegezte. Mind jobban fenyeget bennünket is a veszély, hogy működésünket beszüntetik. És nekem holnap kell átvennem az Egyház-község elnökségét. A. sértődöttségében (mert a múltkor tudta nélkül a Sz. a reformátusokhoz képviselőket küldött, nem hajlandó az azelőtt annyi fontoskodással vezetett állást

betölteni. Nagy primadonna. Amellett semmi érzéke az emberekkel való bánáshoz. A múlt héten a Szedlacskekéket haragitotta magára. Tegnap a Szerkesztőségben (már igen régen nem voltam benn) Br-nének mondta, hát mégis csak igaz, hogy a Nagyságos asszony azt terjeszti rólunk, hogy az Orbán-féle demokrata mozgalommal szembe mi ellenmozgalmat indítottunk. Különös eset. Visszamondani és azt is megmondani, hogy a Sz. át kitől ered a vád. Minek ez a bizalmasság. „Majd hétfőn beszélgethetünk” – tegnap péntek volt, ma szombat, hát így állunk. Ha ló nincs, a szamár is jó. Vagy igaz, amit többször hallottam: minden pap... A végén ő majd elintézi a kölcsönös trompf árán a közvetítő anasztási tanítónővel a személyes ügyet és a végén mindegyik rúg a papokon egyet. Így szeret őszintén.

A Sz. a legkevésbé őszinte, mert bár ő kiabál a vád ellen (Balogh bácsi előtt vitatkozik az A-mal az említetttről) az ő tevékenysége felöleli az ellenmozgalom fogalmát. Cikket, felhívást írt a Magyar Szóban a lajstromozók ellen, a konzul is csak azóta mer titkon valamit csinálni.

Tegnap este Moócán voltam. Elég szép számmal voltak ájtatosságon. Arról beszéltem, hogyan adott nekünk példát Jézus 12 éves korában. Az utcán találkoztam csoportokkal, kikről szinte éreztem, hogy magyarok és csakugyan azok voltak. Mennyi elveszett magyar mindenütt. – A tengely-hívei inognak győzelmi reményekben. Az oroszországi visszavonulás, melyről az itteni újságok hihetetlen dolgokat írnak, az angolok afrikai sikerei a világháború ismétlődését sejteti sokaknál. A németek csak kezdetben győztek, de a végén az angol-szászok nyernek. És a kommunizmus? Hát nem annak a segítségével? Hiszen Knox tengerészeti államtitkár a napokban mondta, hogy nem várhat a közvélemény az amerikai hajóhadtól a japánok ellen feltűnő eredményeket, mert a hajók fő feladata az angoloknak és oroszoknak nyújtandó segély átjuttatása. Először Hitlert kell letörni, s utána jön a többi. Jönnek a japánok is, kik most meglepő eredményeket érnek el. Angol, amerikai és a hollandok teljesen tehetetlenek velük szemben. Már száz km-re állnak Singaporetól. És ha ez elesik, nem sok a remény, hogy könnyen visszaadnak valamit is.

Schneiderné beszélt – akiknél szerdán este voltunk – egész elragadtatással, hogy a háború miatt gyárból kitett japán cselédlánya mennyire hasonlít a magyar parasztra. Ruhája, kézímunkája, szokása az ősi magyar szokásokra emlékeztet. Mennyi színészkedés van a Schneiderékben is.

Egy milért vettem hat ceruzát, 14–15 milért fürdőköpenyt. Mostanában több könyvet is vettem.

15-én konzulék ezüstlakodalmat tartottak itt, most hallom, a konzulné 500 milét adományozott. Viszont a Tarnóczyiak azt állítják, hogy mérhetetlen összegeket kerestek a követtel együtt az átutalásoknál, melyeket zsidóknak tettek. Meglehet utálni az emberi dolgokat. Kicsinyességek, irigységek, hiúság (Szecső panasza és kérelme a rádió órára vonatkozólag) sértődöttségek, vágyuk antipátiák, érvényesülési törekvés, pénzhez és hatalomhoz jutás mennyi törekvést beszennyez, mennyi szó mögé megbújik.

Jól esik innen hallani, mikor lenn az utcán az apró gyermekek magyarul beszélgetnek. Majd 10 éves koruk után ők is elfelejtik. Ipirangán a Szöllösiéknél – ahol több anyagilag jól álló, hideg katolikus férfival beszélgettem – említették, hogy több fekete is tud beszélni magyarul. T. Karcsi japánról állítja ugyanezt. Szeretnék már egyszer ilyentől magyar szót hallani. Öntudatlanul megszoktam, minthogy magyar beszédet csak bizonyos fizionomiájú embertől lehet várni. A városi zsidóról éppúgy megállapítom ismeretlenül is hogy magyar, mint a magát palástolni szándékozó paraszt-leszármazottól.

Mennyi gyerek kiállt utánam, vagy súgja a hozzátartozójának: *Padre*. Omnibusban, vagy sétáló párok ajkáról leolvasható a titokzatos szó: *padre*. Vagy szeretetet, vagy gyűlöletet vált ki. Hallottam már sok nem éppen megtisztelő kifejezést felém irányulni. Szegények! bántottam én valamelyiküket, vagy valakit is? – Többször álmodom mostanában a hazaiakról. Nem tudom, mi lehet velük. Semmi hír se innen, se onnan.

A litvánok még a magyaroknál is durvábbak. Még arcvonásaikban is. Látszik rajtuk, hogy északiabbak. Egész furcsa sziszegő accentussal beszélnek. A fiatal generáció az ő szökecskéiben igen csinos példányokat mutat fel. Úgy látszik, hogy jobban összetartanak, mint a magyarok. És sokan többre is vitték. Bár fajtánkban is sok az élelmes. Moinho Velnón voltam, a múltkor házszenteléskor több magyart otthonban. Eddig ismeretlenek voltak. Sikerült néhány kezdő egzisztenciát látni: vakolatlan ház, földes szoba (Petéék Ipojucán azért nem szenteltek házat, mert földes a szobájuk: hiúság), a másíknak már olyan csinos a lakása, hogy ragyog a jóllétől.

Interiorból kaptam néhány kedves levelet.

1942. jan. 24.

– Szerdán voltunk a Gálos kisautóján a Szelecczel Iuqueriban, a São Paulóhoz közel fekvő állami elmegyógyintézetben. Bár későn értünk és semmit sem készítettünk elő, mégis megdöbbenő arányokban bontakozott ki az emberi nyomorúság. Nyolc-kilencezer betegről beszélnek az alkalmazottak. És mennyi van kinn? Sok a magyar is, hirtelen 8 férfit és 18 magyar asszonyt számoltunk össze. Rengeteg a japán. Látszik, hogy vagy nem nekik való ez a föld, vagy tönkreteszik magukat a rengeteg munkával és rossz táplálkozással. Összeroppannak. Bezzeg nagy eredményeket érnek el most keleten. Most szállnak ki Új-Guineában. – Véget ér a konferencia Rióban, Argentína erősen tartotta magát a diplomáciai viszony megszakítása ellen. – A németek reggel nagy tengeri győzelmet jelentettek az amerikai partoknál nagy harsonazúgással. 120.000 tonna kereskedelmi hajót süllyesztettek el New York hosszában. Szép hangulat keltés a konferencia hangulatos befejezéséhez.

Tegnap temettem Anastacióról a Nagy Andrást, aki a rossz táplálkozás miatt végelgyengülésben halt meg. Alig evett valamit, gyalog járt haza a gyárból. Feleségével családjával nem tudott kijönni, külön éltek. 7 kontót spórolt össze. Ezenkívül ágyában elrejtve találtak 360 milt, egy nagy fejszét, kést és még valamit a párnája alatt, amit utolsó napjaiban nem hagyott megfordítani.

A brazillá vált Hírlapnak is meg kell szünnie. Az Újság már hónapok óta nem jelenhetik meg, azt mondták: a papok kicsinálták. Most mit mondanak? Észre sem veszik!

Irtózatossá melegek vannak mostanában nappal. Tegnap az egy órai temetéskor mindenki az ernyőjét ajánlotta a szertartás előtt. Valaki a másik sorról oda is jött és tartotta fölém az ernyőt, nem tudta, hogy a többieknek mondtam, hogy nem árt. Ez a meleg déli szél rosszabb a sirokkónál. Lehet, hogy estefelé megjön a szokásos trópusi eső. Nagyon kellene, mert irtózatossá a por. És az Emilnek is kellene, akkor nem menne ki Indianapolisra s így ezen a héten egy ájtatosságot sem tartana. Én négyet tartottam, Anzelm két ájtatossághoz kapcsolt évi egyházközségi gyűléssel könnyített magán. – Most érik a szőlő, a füge. Az előbbiből a magyaroknak rengeteg van. Tejeskukoricának is januárban van itt az ideje. – Az Armour iparvágányán két katona őrzi a Fietlen átvezető hidat. Mitől félnek? Hisz ez nem fenyegeti a város húsellátását, csak legfeljebb a vasuti szállítást, mely a tengerhez, Angliába és Amerikába irányul. Ezt féltik? Kitél?

1942. jan. 26.

Még nem tudok semmi biztosat, de úgy hiszem Brazília is megszakította a három hatalommal az összeköttetést. Ha egyöntetűen nem tudták kimondani, most egyenként mondják ki. Mi lesz velünk és meddig tart ez a bizonytalan helyzet? – Tegnap voltam a 100. magyar rádióórán. Szedő ragyogott. Szép teljesítmény a mai világban. Azt hallom, az olasz órát már beszüntették. – Este a Zinner mérnökéknél voltunk. Művelt, józan emberek. Ismerik az életet. Két rosszul nevelt gyermekük van, de ők ezt nem veszik észre, vagy tudnak rá kifogást találni. Ablakukból egy karneváli felvonulás-töredéket láttunk, ez most így megy hetekig. A feketéket nem izgatja – ha karnevál van – a háború. Beszéltek arról, hogy a körmenetekben is milyen túlzásokat visznek itt végbe. Eléggé lehúztuk Stefan Zweig könyvét Braziliáról.

Anastación miséztem tegnap és a város védőszentjéről, Szent Pálról beszéltem. – A. egy hétre Santosba ment pihenni. Tegnap hallottam tőle, hogy a B. B. R. meg van sértve, Sz. megsértette vádjával, miszerint ő azt híreszteli rólunk, hogy Orbán féle ellenpropagandát űzünk. A. nyögéséből megértettem, hogy tulajdonképpen az egész bonyolult, de magyarázható históriának Anzelm úr egyik kijelentése az alapja. Ő mondta O-nak olyanfélét: mi is megesszük a magunkét. Sz. és A. nagyon okatlanul cselekedtek, de legalább eredményeztek vmit. – Mindenütt sok a rendőr és katona; mindenütt detektívek működnek.

1942. febr. 2.

– Gyertyaszentelő Boldogasszony – Én maradtam itthon reggel misézni. Ipojucáról többen jöttek át. Ők a legszorgalmasabb látogatóink. Emil és Anzelm Igua Brancára mentek. A. már megjött Santosból egy nappal előbb, mint vártuk. Ott sem érezte jól magát. A tenger zúgása miatt nem tudott aludni. Serra Negraról is előbb megjött, mint tervezte. Nem sikerülnek az útjai, mint ahogy előre remélné.

Tipikus trópusi zápor zúgott el a fejünk fölött. Előbb még a nap sütött. Olyan hirtelen jött, hogy a dörgés csak most hallatszik. Hihetetlen mennyiségű eső leesett ezen a héten. De ha fél nap nem esik, már felszárad minden. Másnap már fullasztó por van.

Esemény van bőven. Brazília 28-án szakított Németországgal, Olasszal és Japánnal. A nagynak kikiáltott Oswaldo Aranha külügyminiszter konferenciázaró beszédében ünnepelesen jelentette be. Némi vigasztalás Észak-Amerikának a sikertelenségért, hogy nem sikerült az egyöntetű szakítást a konferencián kimondatni. Felejthetetlen látványt, soha nem láttam itt olyan odaadással rádió beszédet hallgatni, mint azon a 28-i szerda este, mikor mi Pijneára mentünk magyar filmeket bemutatni. Ordított a külügyminiszter. Hirtelen nagyfiú lett. Pedig mennyi fonáság fedezhető fel pusztán a külsőségekben, a belső széthúzást nem láttam. 1. A megszüntetett riói képviselőházban (Palacio Tiradentes!) a demokráciák győzelméről eszméiről, szabadságáról szavaltak. Demokrácia szabad szólast rég nem hallott szavak minden mondatra feljajdulhattak volna. 2.) A világ egyik legfasisztább vezéré, aki a demokratikus törvények legtökéletesebb mellőzésével már több mint tíz éve tartja magát uralmon, melyhez forradalom útján jutott és még azóta sem kérdezte meg a nemzetet akarja-e az ő uralmát, ezt az elnököt most az egész Amerika diszpolgárává választották. Csak azt nem tudom elképzelni, kiben van kevesebb őszinteség, és ki látja kevésbé a tény fonáságát, az-e, aki felajánlotta, vagy az-e aki a fentebbiek ellenére ezt elfogadta! – Úgy hiszem, mindegyik érezte. A diszpolgári oklevél nem hiszem, hogy megéri a szakítást. A jutalomért a pénzügyminiszter utazott Északra. Ha az itteni elnök az első amerikai diszpolgár és nem Roosevel, nem hiszem, hogy lesz még kollégája, mert akkor az előbbit már nem lehet megtenni, viszont ő nélküle mások sem

lehetnek. A két elnök színes képe együttesen most ott díszeleg minden kirakatban. 3. Argentína ellenállásán bukott meg az együttes szakítás. Guinazu külügyminiszter a végletekig védte Castillo helyettes elnök felfogását, hogy Argentína teljes szolidaritása ellenére sem szakíthat. Elutazásakor Guinazu gépe a tengerbe zuhant. Az utasoknak szerencséjére semmi nagyobb bajuk nem lett. De a nagy szépséghiba okát kellőképp még mindig nem adták meg. Hol azt mondják, hogy a repülő túl volt terhelve, hol pedig azt, hogy az egyik kereke levált. Szerencse, hogy a szerencsétlenség még az út kellős kezdetén a riói partok mellett alacsonyról történt, mert különben a bátor kancellár holttestét most a hatalmas óceánban kereshetnék, hogy a végtisztességet megadhassák neki. 4. Oswaldo Aranha azt mondta, bámuljon a világ: ők 12 nap alatt megcsinálták azt, amit Európa népei évezredek óta keresztül nem tudtak elérni: összekovácsolták a kontinens népeit. Egy kis szépséghiba: nem tudni, mikor lesz legközelebb a drága áron kibékített Peru és Equator határán határvillongás. Az is szépséghiba, hogy a dél-amerikai futballbajnokságot vívott mérkőzések során Chile elhagyta a pályát az első félidő 44 percében és nem volt hajlandó Argentína ellen a mérkőzést tovább folytatni. Azt mondják, a bíró a hibás, természetes: nem lehet a rivalitás. Ép ez a két ország még nem szakított. (A mindenkit túllicitálni akaró uruguayi külügyminiszternek is volt egy érdekes megjegyzése a konferencián: a sajtó képviselői előtt az előkelő megsértett szerepét játszotta és mikor már nyilvánvaló volt, hogy déli szomszédjuk nem enged, azt mondta: „nyelvtani vitatkozás az egész, holnap haza is utazom!” – Mindez 4–5 nappal a bezárás előtt volt. (De azért szépen megvárta a móka végét.) Az itteni újságok megint elővették régi siralmaikat, hogy az ország nyelve az egyetlen a kontinens négy nyelve közül, mellyel nem lehet végigutazni az egységes kontinenset, míg a másik három nyelv (spanyol, angol, francia) az egész kontinensen ismert. Legyen tehát egyik konferenciái eredmény, hogy a brazilt a többi országokban is tanítsák és tanulják. – Használni itt most csak négy nyelvet lehet levelezésben, távirat, telefon, utca. Az utcán még a magyarért is rászólnak az emberre. A japán követ viszont nem volt hajlandó egyik nyelven, még portugálul sem megérteni a szakítást közlő közleményt. Az újságok szerint a portugálul folyékonyan beszélő kis sárgának kénytelenek voltak japánul tolmácsoltatni a döntést. A japánoktól nagyon félnek. Azt mondják róluk, hogy tifusz bacilusokkal fecskendezik be a zöldségféléket. Annyi biztos, hogy a sárgák nem húzódnak össze, inkább kissé arrogánsan viselkednek.

A németek, olaszok és japánokkal szemben igen szigorú intézkedéseket léptettek életben. Engedély nélkül (salvo conducto) nélkül nem utazhatnak, lakhelyüket be kell jelenteni, tilos a csoportosulás még magán házakban is, nyelvüket nem használhatják stb. A Fanfulla is becsukott, 31-én még volt német újság, de semmi külföldi hírt nem hozott, mert a Stefanit és J.? O-t még 29-én lezárták. Jan. 31-én jelent meg az utolsó brazil nyelvű magyar újság is és ezzel São Paulóban nem egész félévi brazil nyelvű küszködés után kihalt a hajdan példát nyújtó idegen nyelvű sajtó. Minek – mondják ők – annak a 725.000 idegennek, akit kimutatnak. Mindössze ennyi olasz, német, osztrák, jugoszláv, román és magyar van itt. A Tegnapi Folha da Manha hozza ezt a 700.000-es számot és ebbe beleértendő a hivatalos (?) 6.000 magyar is. Bár ne lenne tízszer ennyi magyar itt elveszésre itélve.

Ki írja le azt a heroikus küzdelmet, amivel itt vívódunk. Jan. 31-én este még magyar színdarabot (3 egyfelvonásos) játszottunk a Szent István egyesületben itt át az iskolában mikor pedig már az a hír futott végig, hogy egyesületünket becsukták. (30-án lecsukták a legrégebb São-Paulói sportklubot.

A múlt héten nekem is kellett a klub ügyében futkoznom. Ép hogy be nem csukták. (De ami késik, nem múlik). Megadják-e egyházközségünknek a működési engedélyt, mikor minden egyesületet szigorúan revideálnak? Az újságok tele vannak megszüntetett egyesületekkel. A szombati számban az anastaciói magyar sportegyesületről is szó volt, erre hivatkozva már arra, hogy a Santo André-i pap nagy dörgedelmet intézett az idegenek ellen. Nem engedte meg a magyar éneket, de Emil kifejtette neki, hogy az az egyesület nem a miénk és hogy mi hivatalos rendőri engedéllyel szombaton (31-én) magyar színházi darabot adattunk elő három pap asszisztenciájával, erre a népnek újra kijelentette, hogy a magyar pap magyarul beszélhet, mert írásos rendőri engedélye van. Ez ugyan nincs. – Tegnap a pompeiai Rózsafüzér Társulat imáját és titokcseréjét rendőrök hallgatták. De szó nélkül elmentek. Ma ugyanoda nekem kell este kimennem ájtatosságára.

Az eső miatt nem mentem, rá egy hétre voltam, de nem volt semmi kellemetlenség.

febr. 11.

Tegnap Emillel együtt dr. José levitt bennünket Santosba autóján. Pazar út, különösen a serrai-részlet, páratlan kanyarok. Még egy brazil ügyvédjelölt volt velünk. Jóképű, intelligens és hasonlóan vicces fiú mint szállítónk. De legjellemzőbb tulajdonságuk buzgóságuk. Az út elején hangosan a fiatalember vezetésével a rózsafüzért imádkoztuk. Gyönyörű gondolat: autó négy utasa rózsafüzérezik fennhangon. – Megérkezésünk után a festői fekvésű, Szent Terézke templomát néztük meg egy hegy tetején. A templomtól szép kilátás nyílik a tengerre és Santosra. Utána fürödtünk; először életemben tengerben. Kitérő volt, nem akartam a vízből kijönni. Drágán és rosszul ebédeltünk a Palace Hotelben már csak ketten, mert társaink visszatértek. Lám São Pauló-ból le lehet szaladni a tengerhez napközben néhány órára – akinek autója van. Délután a város nézésével telt el. Kimentünk São Vicentére, nem sokat láttunk, csak penziókat. Felmentünk a São Bentóba, ebbe a kicsike 1650-ből való kolostorba. A prior mutogatta végig. Minden értékük egyikét jellemző koloniális szobor. A kolostor most patrimonio nacional, vagyis állami régészeti szempontú védelem alatt áll, ami ellen a prior hevesen ki kelt. A bencések nem szeretik az idegen beavatkozást. A kolostornak Santos legnagyobb része fölött valami különös dominium van. Ez bizonyos anyagi szolgáltatásokkal jár. Santosnak a kikötő felé eső része valamikor a bencések chakarája volt. – A kolostorban van eltemetve frei Gaspar de Madre de Deno Deus bencés a koloniális idők egyik leghíresebb történetírója. Engem nagyon vonzott az alacsony, zömök torony alatti mélyen fekvő oszlopok bejárat.

Santos meglepett bennünket. Egész szép, nagy város. Nem is tűnt föl a kikötő jellege. Vagy talán más részeiben jártunk jórészt, ahol egészen nyaraló városnak látszik. De hiszen voltunk a kikötő felé is, de most a háború miatt kisebb a forgalom. Tiszta város. Sok a szobor: Gyönyörű a prefectura épülete; messze kimagaslik a kávébörze palotájának tornya. Az egész város jellemzően ezt uralja. Santos a kávé kikötője. Szépek a templomai, szebbek, mint São Pauló-é. Különösen elcsodálkoztunk a székesegyház gótikus belsejében. Nem nagy terű, de remekbe szabott, különösen kápolnáinak finom vonású magasra törő elválasztó kapui. Még nem láttam Braziliában (a São-Pauló-i São Bentón kívül) ennyire tetsző templomot. Alaprajza nem a hosszú hajós téglalap, hanem valami elvesző sokszög, de annál jobban kiemelkedik a felfelé törő magasság. – A PPR vasútállomása mellett van a ferencesek régi homlokzatú nagy temploma. Hosszan nagy lapos bolthajtásos hajó oldalához függesztve egy nagy kápolna a szenvedő Krisztus élethű szobrával. A karmeliták rendjének van a Rakpart közelében (a Companhia das Ducas emlékszobrához és központi házához közel) egy nagy kolostoruk és templomuk. A templom mellett

a barnaruhás 3. rendű társulatnak egy nagy kápolnája, mely nem rég belülről leégett. Van még itt vagy két másik kápolna. Egy kisebb a meghalt tagok felravatalozására. Az irmandade¹²⁴ kápolnája mellett két nagy gyűlés- és öltözőterem, külön a férfi és külön a női testvérek számára. Elképzelem ezek életét, gyűléseit, szertartásait. – Voltunk még a Rosarióban és messziről gyönyörködtünk a Santa Casa szép homlokzatában. A kármeliták temploma nem tetszett, nagy fakeretes oltárok, erős barna színre festve a fehérszínű falba beállítva igen izgató benyomást tettek.

Santosban a villamosok sokkal szebbek, jobbak mint itt, a vezetők és kalauzok rendezebben öltözöttek, tisztábbak. Ezt tapasztalhattuk rögtön visszaérkezésünk után az első itteni kalauznál. Talán sehol a világon olyan rendetlenül kinéző kalauzok nincsenek, mint Paulóban. Vastag sötétkék posztó ruhájuk foltos, az elmaradhatatlan nyakkendő sokszor madzagnál nem jobb, borotvátlanok stb. stb. – Láttunk Santosban egy koporsót szállító halottas kocsit: két koporsót vitt a temetőben: egy nagyot és a nagy végén egy kicsit, fehéret. Egy felnőtt és egy gyermek.

A São Bentóhoz közel a hegyoldalban igen szegény emberek lakhatnak a színes deszkaházakban.

A nagyvilágot most Singapur sorsa foglalkoztatja. Elestét már várják, a japán dinasztia évfordulójára. Az angolok egyik büszkesége dől ismét meg. Ennyi veszteséget! És ennyi sikert a japánoktól, egyuttal Jávát, másrésztől Birmániát is erősen támadják.

febr. 14.

Minden délután van egy jó kiadós eső. – Singapurban még mindig áll a harc. Három nagy német hadihajó megszőkött Brestből az angolok szemeláttára. Nagy légi harc volt, de a hajóknak nem árhattak. Tegnap São Caetanón temettem, kissé csepegett, most nem volt olyan nehéz a temetés, mint mikor a Speklánét temettem. Nagyon sirtak és kiabáltak a hozzátartozók. Az Humberto I-ban a Szedlacsek Janit gyóntattam, operálás előtt állt. Tíz perccel előbb az erős nap miatt alig tudtam fényképezni, most pedig a sűrű esőtől alig látni 50 méterre. Nagyon dörög és villámlik. – Pár napja táviratoztunk haza.

21 de Fev.

Nagy hullámokat ver fel két brazil hajó elsüllyesztésének a híre. A „Buarque” nevű hajót a németek New Yorkhoz közel 15-én süllyesztették el, de a brazil újságok csak 18-án hamvazószerdán a karnevál után írtak róla. Így most a brazilok hamarabb elfelejtik a karnevált. Az idén már egészen gyöngye volt. Minden évben vesz fényéből. – Még el sem ültek a Buargne elsüllyesztésének hullámai, tegnap a 18-án elsüllyesztett Olindáról kaptunk hírt. Kávét és kakaót szállított Északnak. A hajó kapitánya – aki elbeszélése szerint fent volt a német tengeralattjárón – a német hajó hihetetlenül kicsi, nem is értik, hogy tudott átjönni az Óceánon, ezt meg is kérdezte a németül, angolul, spanyolul és portugálul beszélő német kapitánytól, de az nem válaszolt, csak mosolygott. A legénységet – és az elsőnél az utasokat – mind megmentették. Mind a két hajót New Yorkhoz nagyon közel süllyesztették el. Nincs arról hír, hogy az amerikai repülőknél sikerült volna ártaniok a támadó hajóknak. A németek hihetetlen eredményeket érnek el tengeralattjáróikkal számos tankhajót elsüllyesztettek, olajfinomítókat bombáztak. Brazil most convojjal akarja szállítani áruit Amerikának. Az amerikai part nem sérthetetlen többé. Uruguayból zavarások híre érkezik, a parlamentet feloszlatják, a véderő miniszter lemondott. Az angol

124 Testvérület. Értsd: harmadrend.

kormányt Churchill állandóan toldozza, mert a kommunisták emberét Stafford Crippset vette be. – A japánok rendületlenül mennek előre minden téren diadalútjukon: Singaporé után most Birmániában a Filippi-szigeteken, Jávát, Szumatrát és már Ausztráliát (Port Darwint tegnapelőtt agyonbombázták, sok hajót elsüllyesztettek és 26 repülő tönkretettek) támadják.

16–17-én Emillel Cotián voltunk cserkész táborban. – Mindenfelé sok szerencsétlenséget okoz a rengeteg eső. Tegnap este Balóéknál voltunk, útközben valamit megfigyeltem.

febr. 26.

Amint naponta látom, az anastaciói kaszárnyában lázas munka folyik. Ahol tavaly még puska is alig volt, most minden reggel tele van az egész udvar ágyúkkal. Teherautókat nem tudják elhelyezni, annyi van nekik. A múltkor Cotiára menet egy hosszú sor vadonatúj tisztalakást láttunk a Dugne de Caxias kaszárnya előtt. Újság, rádió, újabb és újabb rendeletek mutatják, hogy az ország militarizálása óriási mértékben halad előre. A japánok már egész közelről fenyegetik Rangoont és Jávát, de azért a szövetségesek győznek ismét. Sok hajót süllyesztenek és repülő lőnek le. Tegnap japán repülők ennek ellenére amerikai szárazföld ellen hajtottak végre támadást Californiában. Az oroszok hevesen támadnak.

Benn voltam a Balázs P. üzletében, ahol egy könyvelő pusztán aláírásáért 100 milt kér egy hónapra. Csak egyszer kell neki aláírni. Azzal érvelt, hogy 15 évig tanult és kérhetne 500-at is. Ez az ország veszte. Anastáción a rendőrök karneválkor nem fogadták el egy éjszakára az 5–5 milt, tizet kellett nekik adni azon kívül, hogy ettek-ittak. A fiskálok is kaptak egy csomó pénzt, s mindezek mellett az engedély belekerült vagy három contóba. Az üzleti életet erősen nyomja a különféle könyvvitel és rengeteg bélyeg, adózás, illetve közvetve a vevőt nyomja, mert az üzlet ezt bőségesen beszámítja. Jól jövedelmeznek itt az üzletek még akkor is, ha sokan meglógnak adósságukkal.

Stefan Zweig, ki Brazíliáról könyvet írt *O país do futuro* címen, tegnapelőtt Petropolisban, a hortenziák gyönyörű városában, feleségével együtt megmérgezte magát, mondván hogy 60 éves fejjel nem tud új életet kezdeni. De hiszen itt mindent megadtak neki. Hiába: Európát – mint ő írta búcsúlevelében: szűkebb hazáját – érett fejjel nem lehet elfelejteni. A Struma nevű román hajó aknába ütközött és 700 zsidó menekült utasa tengerbe fullt. Ez már szörnyű dolog. – Papen német követ és felesége ellen Ankarában az utcán merényletet követtek el, de nem lett semmi bajuk, a pokolgép robbanása a földhöz csapta őket, de nem ártott neki, hanem csak a gyanúsított tettesnek, kit darabokra tépett.

A. mostanában úgy látszik sűrűbben jár oda, ahova azelőtt minket is hívtak, kikkel azonban már hónapok óta nem találkoztunk. Megállapítottuk, hogy fő tulajdonsága, hogy nem tud itthon maradni, még most sem, mikor maradhatna és olvashatna. Viszont mily örömmel olvasok én: most Selma Lagerlöf: *Wunderbare Reise des kleinen Nils Holgersson mit den Wildgänsen-t* olvasom. Nagyon tetszik, mily pompásan tud ő leírni egy természeti tüneményt: erdőpusztítást, tájkialakulást, városi történetet. A beállítás változatossága igazán csodálatos. A legaprólékosabb részleteket leírja az állatok életéről és úgy írja, hogy minden fontosnak látszik. Több számos jó tulajdonsága mellett a nyelvet is gyakorlom. Lehet, hogy itt is csak annyira jutok, hogy a nyelvet csak olvasásra bírom, de beszédre nem. Ez mindegyik nyelvnél a hibám. Hallásom bizonytalansága akadályoz a kiejtésnél s tesz bátortalanná a gyakorlásnál; pedig gyakorlat nélkül nem megy egy nyelv sem. Most olvasom Monteiro Lobatónak egyik könyvét *Cidades mortas* és ennél látom, hogy mennyire lehet még brazil nyelvkincseket a népies szólásmódokkal gyarapítanom.

Persze egyszeri elolvasással nem sok marad. Kellene ismételni kiírni, betanulni, de ehhez nincs türelmem. Ez a könyv sok helyen olyan nehéz, hogy nem mertem volna remélni. Ezt is és mostanában sok más könyvet antiquáriumban vettem. Napokban vettem szöveget egy hatalmas örmény házban a 24 de Marcón. Tele van ez az utca szirioval és mennyivel olcsóbban adják, mint másutt. A szirio igen barátságos az üzletben. A gyerekek megrohantak bennünket santinhóért.

Tegnap a várost ismét előntötte délután a zápor. Az Emil mondta, hogy a praça do Correio olyan volt, mint a tenger.

febr. 28.

Tegnap írtunk haza a Vöröskereszt útján. Mire kapják meg és jön-e válasz?

márc. 5.

Tegnap este jól megáztam Vila Marián. Nagy sárban mentem ki. A kápolnánál elkapott az eső és egy negyedóráig esett. Térdig sáros lettem. A híveket meg sem várva visszatértem, szinte biztos, hogy senki sem jött ebben a sötét, esős időben, vizes, sáros, csúszós uton. Rosszabb hely, mint egy közönséges magyar falu. Ha egy kicsit esik, már előnti a víz. Mily nehéz kijutni! A villamosban egymáson vannak az emberek. Milyen erkölcsös lehet mikor nők lányok beállnak az ülők közé. – A lassankint felcseperedő magyarok kezdik elhagyogatni.

A nagyon kedves Editora Anchiétánál vettem egy könyvet és már meg is kezdem olvasni: Cultura hispano-Americana. Olyankor, ha egy jobb fajta könyv jön a kezembe elfog a vágy, tudományosan és eredménnyel foglalkozni a kérdéssel, de aztán jönnek az elfoglaltságok és feldarabolják időmet és nem tudok egy sort se írni. – Most itt van az egyházközösség és az ifjúság, miket rendtársaim a nyakamba szabadítottak, most ezeknek vagyok futárja. A rengeteg utánjárás, igazgatóság igazoltatás (csak brazilok lehetnek) ezek összeverbuválása, zenészkérdés stb szinte már irtózikom tőlük. És mi az eredmény? Táncolhat az ifjúság még nagybőjtben is papi égisz alatt, talán futballozhat is majd, ha megírom a kiskoriúak számára a szülői beleegyezést. Ezek után foglalkozzák valamivel látható eredménnyel.

Az itteni iskolák egy-két szobából állanak, a 12 de Outubrón most építik egy kissé a nagyon látogatott kereskedelmi iskolát itt, ahol egy pinchelyiséghez hasonló teremben vannak a gépirói tanfolyamok. Ugy látszik az iskola már hozott a tulajdonosnak annyit, hogy udvara háttérben fel tud húzni egy emeletes szárnyat. –

márc. 7.

Mikor a mai intenciót beírtam, márc. 7-ről eszembe jutott, hogy az Engelbertnek születésnapja van. Milyen különös! Évekig nem jut az ember eszébe, és végül ráeszmél, hogy miért gondolt reggel óta, hogy ez a nap valamiről nevezetes. Igen kb. hét-nyolc éve még számtagtattam ezt a napot, hogy anyja hozzánk intézett kérésének eleget tegyek.

Mostanában Lapan sokat gyóntatok. – Tegnap a szomszédos kaszárnya kivonult néhány ágyuval, légelhárítóval, füstölő konyhakocsival vonult végig az Av. Hquen Brunein, a furcsának tetsző konyhakocsi után egy vöröskeresztes kocsi, ezután pedig egy autót kisértő socorro¹²⁵-kocsi zárta be a sort. De ha éppen ez a kocsi mondaná fel a szolgálatot. Arra mindenestre jó, hogy az ember azt mondhassa: lám milyen tökéletes egység:

125 Mentő, ill. kiszolgáló.

még erre is gondoltak. A kaszárnyában maradt katonák szabad időt kaptak, tehát mezítláb jártak.

Monteiro Lobatonak most olvasott könyvében a Cidades mortas-ban igen jellemző kis novellát olvastam, hogy fogtak el a világháború alatt egy német kémet a felizgatott, mindenkiben német kémet látó kis vidéki város telhatalmú vezetői.

Az egyesületnek a zenésszel van kellemetlensége: felmondtak neki és ő most feladta az egyesületet, most ebben az ügyben kell járni. Megismerhetem egymásután a brazil hivatalokat és hivatalnokokat. Mindenütt pazar berendezés, csodálatos irattömeg, egész fiatal emberek vezető állásokban, kik fellebbezhetetlenül döntenek. Munkájukról és munkásságukról most nem írok.

márc. 12.

– Tegnap és tegnapelőtt Emillel Guaruján voltunk pihenni és fürödni. Rövid időn belül másodszor tettük meg az utat az Oceánhoz. Az embert húzza a tenger. Mennyivel jobb fürödni partjain, mint utazni rajta. Különösen rossz lehet most utazni, mikor állandóan süllyeszti el a hajókat. Tegnapelőtt hozták az újságok az Arabután elsüllyesztését, tegnap már a negyedik brazil hajó elvesztéséről írnak. Vasárnap süllyesztették el a Caine nevű hajót. A hajó kettévált a torpedólövésre, utasai és legénysége közül többen életüket veszítették a viharban. Mintha lenne egy kis propaganda a hajósüllyesztéseknél. A 3. hajóról azt mondják, hogy olasz tengeralattjáró süllyesztette el, mert alacsony barna emberek voltak, akiket a tengeralattjáró tornyában az idevalók láttak. A negyedikről azt állítják, hogy német, mert az angol felszólítást a hajó kapitánya igen észrevehető németes kiejtéssel adta meg. A tengely harmadik hatalma ellen a legnagyobb most az izgatás, mert letartóztatta Brazília külképviseletét. Erre itt is letartóztatták a japán követet és konzulokat és megvonták a japán alattvalóktól (sőt még a naturalizáltaktól is) a mozgási szabadságot. Japán egyébkint továbbra is hihetetlen eredménnyel veri a szövetségeseket, elfoglalta Rangunt, kilenc nap alatt bevette egész Jávát és most Új-Guineába száll ki és Ausztráliát bombázza. Persze most minden újság azt írja, hogy most indul meg a nagy szövetséges támadás. – Az oroszok az itteni jelentések szerint az egész fronton verik a németeket. Staraya-Russánál megsemmisítették a tizenhatodik hadsereg 90.000 emberét, Rzssev és Vianma között áttörték a vonalat, Harkovot (már hányadszor) bekerítették, Kalinyin körül sok helységet visszafoglaltak, stb. stb. – Otthon sem lehet valami rózsás a helyzet: az öreg Horthy helyébe fiát tolták; az itteninek is készítgetik útját – hogyha a két ország között szakításra kerül a sor, Románia a napokban szakított – Chilébe nevezik ki követnek. Az első hírre azt gondoltam, hogy csak utazni akar megint egy kicsit, mert már régen utazott, de hamarosan jöttek a román szakításról a hírek, és a váratlan magyar kormányválság hírei. Bárdossy váratlanul betegségre hivatkozva lemondott, utóda Kállay Miklós. Ő meddig marad és mire viszi? Ő majd szakít?

Itt a háborús hangulat emelkedőben van. Mialatt ezeket a sorokat írom, ágyulövéseket hallok. Reggel óta (éjjel 2) gyakorlatoznak. Azelőtt nem volt ez így. Tegnap hozott az államelnök egy törvényt, hogy ostromállapotot kihirdetni, vagy háborút izenni az államelnök a parlament megkérdése és jóváhagyása nélkül (ilyen már 10 év óta nincs itt) is megteheti.

Ha az állam érdeke úgy kívánja, magán vagy közvagyon le lehet foglalni. (Emilnek írja Wild, hogy Porto Alegreben a magyar egyesület könyvtárát a legnagyobb titokban elvitték. Senki sem volt jelen.) Ki van biztosítva házkutatás ellen? Tegnap este hallom Szótól, hogy ifjúsági egyesületünket feladták kémkedés vádjával. Ilyent ki hallott? Ki lenne

ott ötödik oszlop? Egyszer majd csak miránk is ránsütik. – Bakosnak 150 milt fizettem lelépésért.

Tehát Guaraján voltunk. Elsőrangú volt, mert csak ketten voltunk az egész strand-részleten, szállóban. Körülöttünk lebegett néhány lélek. Nap alig volt, de a hullámok jók voltak. A háború itt is érezteti hatását, különben nem lenne olyan elhagyott ez a szép kis nyaralóhely. Santosból kis hajóval kell átmenni a szigetre, a kikötőtől villamos visz a praia-ra.¹²⁶ Útközben láttuk a lefoglalt hatalmas olasz „Nagy Gróf” lefordított nevű hajót, mellette horgonyzik egy másik hatalmas személyszállító, a másik oldalon egymás mellé állított két hatalmas teherhajó. A kikötő élete egyébként rendes, még csak nem is igazoltattak bennünket, csak az állomásnál nézték meg a Carteiránkat és vettek ki Emiléből egy szentképet.

Vasárnap, 8-ának a programját írom még ide: mise előtt négy keresztelés, két magyar és két brazil iker. Mise alatt a tékozló fiú példabeszédéről beszéltem, igen sokan sírtak ismételten. Délben Ipojucára mentem ebédre Csehékhez, akiknek kereszteltem. Igen jó hangulat volt. Cseh néni beszélt, hogyan vesztették el a tanyáról bevitt gyermeket a szánkóról visszafelé. Kerek novellának is beillett a mosolygós Cseh néni elbeszélése: hogyan helyezték az összecsomagolt dunyhát a kemence peremére. Hogy kívánták a nem létező kicsi egészségére a macskatüsszentést. Mikor végre kibontják és látják hogy az apróság kicsúszott, szaladnak keresésére. Mikor megfagyva megtalálják, egyikük azt mondja, milyen kár, pikulás lett volna belőle, mert még most is úgy állnak a kezei. Növelte az elbeszélés érdekességét, hogy aki nekik elbeszélte, egy a bő csizmaszárán leeső szikrától belül a csizmán meggyulladt.

A keresztelői ebédről a Nőszövetség gyűlésére mentem, mert Schneiderné megígérte az asszonyoknak, hogy kijön, de méltóztatott elfelejtenie. Így hát miután röviden meghánytuk-vetettük, hogy milyen nehéz most a Nőszövetség működése, szinte teljesen meg van bénítva, az asszonyok itteni siralmas életüket kezdték előhozni. Pintérné a konzult szidia, hogy elutasította őket. Vörösné említette, hogy valamikor bambuszrúddal mutogatták a vendában, hogy mit akarnak venni. (Valaki megjegyezte: no jegyző tessék ám ezt a jegyzőkönyvbe belevenni.) Nem akarták a cifrábnál cifrább történeteket abbahagyni. – Brankováné említette, hogy a púpos ispán figyelmeztette őket, ne jöjjenek ki, mert itt a férgek elevenen eszik az embert. Nem hitte el, de rá emlékezett, mikor egyik este Péter fia állából 4–5 férget szedett ki. Ekkor elsírta magát.

A gyűlés után Csr-ékhez néztem be, hol igen szívesen fogadtak mind az egész ház-nép... Vacsorára értem haza: egész breviáriumom hátra volt még. Magyar rádióból is kell hallgatni és jöttem az egyesülettel is.

Az utcán az előbb egy 2–3 éves gyerek alulról végignéz a reverendámon és azt mondja: palhazzo. Mellette van az anyja vagy kije és szó nélkül hagyja, hogy elkerülve egymást a gyerek még vagy háromszor visszanezve ismételve a szót, amit minden valószínűség szerint nem maga talált ki.

Érsek helynöki engedéllyel márc. 13-án, pénteken Emillel a Phambroic filmet néztük meg. Nagyon tetszett. Hallatlan művészet. Ez már szinte tiszta művészet. A délutáni előadáson alig voltak. Itt nincsenek számozott helyek és több előadáson benn lehet maradni. A Martinelli házban levő moziban voltunk, distinguált közönség volt.

Az újságok izgatnak a tengely ellen. Japán fiatalember esetéről írnak, aki itt született, tehát idevaló, de 36-ban hazament és Kína ellen harcolt a japán hadseregben s most itt

126 Tengerpartra.

lefogták. A zelinai omnibusz megállójánál két leány kommentálja az esetet: természetes, elment szülei hazájáért harcolni. Jellemző higgadt gondolkozás. Vagy ők nem voltak-e idegenek leszármazottjai. Most a Diario da Noite a német stb. országok nevét viselő utcák ellen küzd és fényképfelvételeket hoz az utca plakátokról. *(Ipojucán van egy magyar utca, Moinho velho pd. Budapest utca de ennek még nincs kinn a plakátja.)*

Egy fiatal ember, aki állítólag feladta az egyesületet és aki egyébként ügyvivőnk, ma nekem azt mondja, hogy itt még nagy dolgokat látunk. Őt is behívták elsejére (a 21–30 év közöttieket). Ő azt mondta, hogy az ország belső rendjének biztosítására másfélmillió katona kell. – Tegnap megint nem tudtunk átjönni a kaszárnya előtt: a híd alatt nagy volt a víz.

márc. 23.

– Veszélyes dolog ma még naplót is vezetni. Hamar ráfognak az emberre, hogy államellenes cselekedetet végez és az ötödik oszlop tagja. Pedig mi van ebben az írásban meg nem engedett? Hiszen ha nem egyéni ügyek kerülnek elő benne, akkor csak köztudomású és az újságok által szellőztetett dolgokat említek. Semmi titkos célok nem vezérelnek. Néha viszont – úgy kell, hogy valakivel elbeszélgessek. Most is olyan deprimált hangulatban vagyok. Örülök, ha egy kissé magamba vonulhatok. Néha úgy érzem, elég az emberekből. Ha matatom, fáj ha bánatanak. A múlt héten hallottam a pompeiai Nőegylet veszekedésével kapcsolatban, hogy az a Bora Néni, aki a tanítónének azt mondta: nem hiába tanult ez a kis pap olyan sokat, de van is esze, más alkalommal azt mondta Óh, az is egy paraszt. Íme, aki azt mondja: „aranyos drága jó tisztelendő úr”, máskor meg mit mond. Ő még csak jó, mert elég nyílt. De mennyit összebeszélhetnek azok, aki megkritizálták, hogy a hétfői vitatkozáskor „máskor mindig mosolygos kis ajkamat úgy összecscsorítottam?” – Bagi bácsi mondta a Szentistvánfalvaiaknak, hogy lám milyen hathatós mégis csak egy papnak az imája, mikor szép időért való imám után egy hétig nem esett az eső. Ők is imádkoztak már szép időért előtte többször, de őket nem hallgatta meg úgy a jó Isten. – Holló Bácsi Árpádfalván azt mondta, hogy neki azt mondja az az illető valaki, aki csendben állandóan súg neki, hogy az egész helység imája nem olyan erős, mint az enyém egymagában. – A múltkor Piritubán volt egy megindító élményem: este az ájtatosság után elhívnak egy haldokló asszonyhoz. Már eszméletlen kívül volt. Csak feltételesen oldhatom fel és csak az utolsó kenetet tudtam neki feladni és utána odatartottam a feszületet neki és ő megcsókolta. A körülállókon zokogva szaladt végig a megindultság: beijon... beijon. Ők is próbálták már előbb és nekik nem sikerült. Nem mutatott semmi figyelmet. – És most lever, hogy valahova nem hívtak meg, és még csak azt sem mondták, hogy üdvözlőnek, vagy pedig az illető nem merte átadni, mert hátha érdeklődtem volna.

A lustaság jelei mutatkoznak rajtam.

A múlt hónap végén és ennek a hónapnak első napjaiban interiorban, Paranában voltam. Mint mindig Londrinán (Bocskai-telep) igen jól éreztem magamat, míg a Bethlen-telepen mindig érezzük, hogy nincs meg ez a közvetlenség és szeretet irántunk. Panaszkodnak magyarjaink, rossz volt a termés a rizsából, (amiből pedig jó: az borzalmasan olcsó. Bab zsákja 5–8 mil, itt a városban 50–60 mil. Egy kapa 20 mil, egy kocsi engedély, mellyel nagyot mondok, ha hússzor bemennek a városba 100 mil.) Láttam egy kislányt aki száraz kukoricát a csőről rágott. Szarvas Mihályról mondták, hogy talán 200 reis sincs sokszor a házában.

Viszont Baloghék egyszerre kifizettek 13–14 kontót. A bocskai telepi kápolnában brazil oktatást is végeztem, igen sokan voltak virágvasárnap ágakkal.

Két epizód az uton: vonatunk $\frac{1}{2}$ 3 helyett, este 9-kor ért Londrinára, sáppadt holdvilágnál éjjel 11-ig lovagoltunk hármásban a kolóniáig. Ott már elszéledtek, nem győztek várni, már forradalomról, elnökváltásról beszéltek.

A vonaton a Brandeirantesi állomáson a brazil barátságosság megnyilvánult: egy fiatal leány megszólított: a Snr. não gosta conversar?¹²⁷ Ők már igen belemelegedtek. Persze nem gondolta talán, hogy én idegen vagyok. – Visszafelé nagycsütörtökön a 65 ülés első osztályú nagy közönségében nagy feltűnést keltett 5–6 diáklánynak mindent túlharagoló éneke. Gítározott is egyik nagycsütörtök este. A büfés fiú meg is kérdezte tőlem, milyen nap van ma és jelentőségteljes pillantást vetett feléjük, akik még ezen a napon is ilyen hangosak. Nagypéntek reggel (ápr. 3.) érkeztem haza. Húsvét vasárnap reggel 5-kor volt körmenet Anastación. Pompeiai misémen több mint 300–350 ember volt jelen. Utána három keresztelés Londrinán, 3 testvért kereszteltem, már mind tudott beszélni, a legnagyobb 6 éves, a legkisebb állandóan azt hangoztatta „Não quero.” Erre már előbb céloztam egy hasonló esetemet idézve és beteljesedett.

Mikor hazajöttem, asztalom fiókját nyitva találtam! Ki nyithatta ki?

Az ausztráliai miniszterelnök ma azt mondta, hogy a háborús hírek rosszak. Hát igaz van: a sárgák a Bengálai-öbölben tegnap elsüllyesztettek két db. 10 ezer tonnás angol cirkáló és a Hermes nevű repülőgép anyahajót, Burmában mennek előre, 40 km-re vannak az indiai határtól. Haffors-Crippó még mindig nem tudott megegyezni a hindu vezetőkkel, észak-amerikai közvetítés ellen a hinduk erősen kikeltek, a filippinákön, a Corragidor erődítményben küzdő amerikaiak megadták magukat. Bár jellemzően az itteni újságokban a hír közlésekor a főcím nem a megadás, hanem ép az ellenkezője, hogy ellen fognak állni. Az Ausztrália körüli fronton kissé nyugalom van. Bár ez csak a sárgák taktikája, berendezkednek a további ugrásra az elfoglalt területen. – Afrikában is kezdődik a mozgolódás és mintha az orosz fronton is megindult volna a napokban a támadás. Mindenesetben sokat kell mostanában a sorok közt olvasni, mert az újságok nagyon egyoldalúak lettek.

A napokban szabadították ki a Jobbágy bácsit a fogházból, akit azért vittek el, mert egy japán leánnyal barátkozott. Otthon házas, 60 körüli ember, aki puskapor gyárban dolgozik, nem tudott szakítani egy itten legveszedelmesebb fajnak tekintett faj gyermekével. A szenvedély vakká tesz. *Que estupidez!*¹²⁸

Hétfőn (ápr. 6.) meglátogatott bennünket az itteni főapát, én Szentistvánfalváról értem haza, szépen, udvariasan és nagyon diszkréten viselkedett. Még csak fel se jött a szobánkat megnézni. Úgy látszik – azonkívül, hogy nem sok köze van hozzánk – meg volt velünk elégedve. Házunk most jó csöndes: A. beteges, rossz kedvű, E. interiörba, Árpád és Boldogasszonyfalvára ment. Ápr. 2 – óta a magyaroknak is kell salvo conducto.

Megint eltűnt egy nemzeti hajó. Az idegenek elleni uszítás tovább folyik. Húsvét vasárnap Santa Theresinhán teljesen hangtalan kismise volt az ottani vigario felmutatott levele miatt. Az itteni tanítónő egymás után küldözgeti ide a magyar tankönyveket és egyéb magyar vonatkozású magyar dolgokat: ne legyen baja az iskolának és a tanítónőnek, ha kutatásra kerülne nála a sor; hogy a papokkal mi lesz, azzal senki sem törődik, míg talán maguk sem. – A városban hetek óta lát járvány dühöng, amit hosszú ideig nem tudtak felismerni. – Az Ipojucai Nők tányérokkal ajándékoztak meg bennünket.

127 Az Úr nem akar beszélgetni? (portugál)

128 Mely butaság!

1942. Ápr. 13.

Az egyesületet ismét megbüntették 200 milre, azzal az ürüggyel, hogy kiskorúak is résztvesznek a táncon. Valószínű az egész bevétel jóval kevesebb volt ennél. Érdemes így dolgozni? Anzelm úr szerint van a kiskorúakra engedély.

A szombati (ápr. 11.) *Diario da Noite* egy burii magyar patikus elfogatásáról ír. Nagyon jól ismerem a jó Winkler bácsit egész családjával, hiszen ha Buriba utaztam, mindig megfordultam a házukban és élveztem vendégszeretetét és jó narancsborait. Azzal vádolják, hogy monopolizálta az ottani gyógyszerészetet. Dehát ha sikerült neki, hisz itt szabadkereskedelem van. Ép utolsó ott tartózkodásomkor említették, hogy a másikkal nem megy, azt is megveszik. Az előbbi váddal homlokegyenest ellentmond a másik, hogy csak a magyarokat szolgálta ki. Valaki személyes ellenfele adta fel, semmi komolyabb államellenes cselekedetet nem vitt végbe. Sok brazil jóbarátja és vendége volt. Sokat dolgozott fiával együtt és most íme egész családja (felesége is) részes bűnében. Azt is írja az újság (és a hivatalos rádióóra is) hogy a magyar hadsereg tisztje. Ez persze olvasva nagyot mond, de meg kell gondolni, hogy csak volt valamikor 18–20 évnek előtte és most annyi köze van hozzá, mint pl. nekem a guarani indiánokhoz. A többi esetek is ehhez hasonlók, amiket és akiknek szereplőit az ember nem ismeri? Szegény jó Winkler bácsi! Ki tesz érte egy lépést is?

Az újságok hihetetlen orosz győzelemről írnak.

Stafford küldetése eredménytelenül végződött.

Serly az itteni zsidók ellen az argentin Magyar Életben szabadszájú cikkeket ír, és még mások ellen is ígér kompromittáló írásokat.

1942. ápr. 16. d. u. 5-kor

Egymás után búgnak körülöttünk a gyárak. Reggel ½ 7–7 valóságos hangversenyt rendeznek. São Paulo igen fejlett ipari város. Hatalmas iramban fejlődik a jelen helyzet ellenére is. Nemcsak a magánházak, hanem még nagy iparvállalatok is gomba módra keletkeznek. Az olajgyár, mely 2 és fél évvel ezelőtt még szinte nem volt, egy hatalmas teleppé fejlődött! Néhány hét alatt mellette az eddigi mocsaras mezőn egy nagy öntöde épült fel. És így megy ez mindenfelé. Azt mondják: Rióban az emberek úsznak a pénzben. Megjött a kölcsön? – A mellett olyan szegénységet lehet tapasztalni. Hol van a szociális igazság? Van ahol minden családtagnak külön autója van és mindig a legújabb típus. Ezek most is kapnak minden kocsira 10 liter benzint, mert nem a szükséglet szerint, hanem a kocsni szerint van kimérve az új adagolás. –

A legújabb hírek szerint már a németekkel és olaszokkal együtt a magyarok sem utazhatnak. Nem adnak „utazási engedélyt. s. c.” És még mindig fenn áll a diplomáciai összeköttetés. Képviselőink (egyik a kormányzó fia) nem sértődnek meg?

Már rég a bögyömben van a magyar rádióközvetítés. Néhány hónap óta olyan kitűnően lehet hallani, mintha itt történe a leadás. Az előtt ez nem volt Így, zúgott, érthetetlen volt, az ember minden kedve elment tőle, hogy hallgassa. Most hallgatnák szívesen, de most meg olyan dolgokat adnak le, ami kevés érdeket kelt a tengeren inneni hallgatóságban. Tegnapelőtt Arany János íróasztaláról beszéltek a híradásban öt percig, az erdélyi új vasutszakasz munkálatairól, a megmozgatott földmennyiségről minden héten kétszer-háromszor hallani. Máskor a legnagyobb újság, ha valamelyik faluban ezüstkalászos gazdákat avatnak. Mintha ennél nagyobb eseményeket nem tudnának közölni? Talán nem is harcolnak a magyar katonák vagy ha harcolnak, nincs semmi eredménye harcuknak. Lehetőleg vigyáznak, hogy erről még egy célzás se jöjjön a rádióban. Az archeológiai

ásatásokról beszélt tegnap (immár nem tudom hányadszor) a hírek között. Milyen fontos leletekre bukkantak az Alföldön, milyen sáncok történetét fedezték fel, amelyekről eddig a nép körében a legkülönbélebb mondák keringenek. No ne féljen a MH 4 hívójeles leadó (mennyiszer lopják ezzel a bemondással is az időt) az amerikai magyarság nem fog semmi különösebb magyarázatot fűzni ezekhez a sáncokhoz, bármily „korszakalkotók” is a legújabb ásatások.

Hasonló tünetre jöttem rá tegnap: a vichyi állami rádió délamerikai napi hivatalos műsorának 20 percében 6 percig Szent Benedek és Szent Skolasztika holttetemeinek kérdésével foglalkozik. Mint bencést érdekelt a kérdés, melyet először francia, majd spanyol nyelven is ismételték, de úgy hiszem máskor sokkal aktuálisabb lett volna. Szívesebben hallottunk volna az illetékes helyről valami biztosat a francia kormányátalakulásról, mikor itt most napok óta azzal vannak tele (a szó szoros értelmében) az újságok, hogy Laval szerepet vállal ismét a kormányban. Akkor a „voix de la France”¹²⁹ Fleury és Montecassino világhírű kolostor szerzeteseinek százados vitáját ismerteti. – Az itteni újságok azzal kezdték propaganda hadjáratukat, hogy a német kancellár lemondatta Pétaint, most már alább hagyták és már hasonlóról szó sincs (sokszor megtörténik, hogy egyik napról a másikra a feledés homályába süllyednek olyan kikiáltott események, melyek pedig természetüknél fogva legalább hetekig eltartanak pl.: a tegnapi előtti általános európai lázadás. Ma persze még az elfojtásáról sem írnak. Nemhogy a megnyilvánulásáról vagy lefolyásáról hoznának részleteket. Elég ilyent egy nagy ordító betűkkel közzétenni, másnapra már ki lehet találni mást például azt, hogy a másik európai vezető férfi megbolondult. „Mussolini asta louco – M. ficou loco” Ezt ordították tegnap az utcákon, és ezeket írták nagy címekben a lapok, ma már viszont minden cáfolat nélkül azt jelentik róla, hogy a magyar vezérkari főnökkel, Szombathelyvel maga vezette repülőgépen utaztak el Rómából az ejtőernyősök gyakorlatának megsejmlésére. – A mai csemege, hogy Hitler ismét békéért könyörög az angoloknál.

Egyet már a sorok között megtanultunk: ha a propaganda offenzívában van valahol újabb bajok vannak. A főcímeik tele vannak orosz győzelemmel (egyetlen remény) de nem veszik észre, hogy sokaknak szemet szúr az a szerényen elbújtatott hivatalos szöveg jelentés, amely most már 5–6 napja mindennap megismétlődik: „a mai nap folyamán nem történt lényeges változás a fronton.” Hát akkor mit hoznak a nagy győzelmek, áttörések, csapattmegsemmisítések?

A 16. hdseregnek már másfél hónappal ezelőtt (a nagy jelentések szerint) egyik napról a másikra meg kellett volna semmisülni és még mindig megállja a helyét Staraiá-Russában.

Ma láttam a Francisco Alves könyvkereskedésben egy egészen új könyvet a német ötödik oszlop rio grande-i működéséről az ottani rendőrfőnök tollából. Sok fénykép, dokumentum, sok vád a református lelkészek működése ellen. A könyvnek biztos lesznek utórezgésai.

14-én voltam egy érdekes helyen. Az itteni kiskorúak bíróságán, hogy az egyesületre kirótt büntetést kifizessem. Nem is látszik hivatalnak. A bírón érezni, hogy régi brazil nemes család leszármazottja Dr. Trasybulo Rinhoiro de Albuquerque. Ez az utolsó név előttem régi előkelőséget jelent ismeretlenül is. Szalonnak látszik a bíró csendes szobája. Mintha az egész hivatal tornyos magán házában rendezte volna be és úgy tetszik, hogy ő miatta van ott Vila Mariannán minden és nem ő van ott a hivatal miatt.

129 Franciaország hangja. (francia)

Csendes, szűkszavú, komoly, de nem rideg. A 150 mil büntetést 50-re szállította le. 18 éven aluliak voltak benn a vasárnapi bálon. No erről lehetne beszélni.

Egy másik látogatásomról is akarok néhány skizzet megereszteni. Moócának egyik házában voltam hogy a Rolandiáról itt benn lévő Zanyikuének átadjam a kiküldendő képeket. Rua Placidina 31. Egy a sok száz közül. Alig észrevehető kis ház. Keskeny utcai front, de annál mélyebben nyúlik befelé. Itt egy kis kövezett udvar körül 13 család lakik. Összepréselve. Akkora kis konyha + egy szoba, hogy alig lehet benne megfordulni. És mennyi gyerek. Nem sok titok lehet köztük egymás életéről, hiszen szinte beleütik egymásba az orrukat. Még szerencse, hogy itt nem kell annyit a lakásban a szobában tartózkodni, mint odaát. Most már jobban megértem, miért nem tartják furcsának, hogy az utcáról rögtön az ágyakkal telerakott szobába lép az ember. Legyen ágy, más nem fontos. És amint az első szobában ez van, a mellette levőben ugyanígy, de ez már másik családé.

Ezekbe még beláthat az ember a nyitva lévő ajtón az utca kellős közepéről, de mily titokzatosnak tűnnek fel az Angelica és tv. Paulista hatalmas palotái, ahol a gazdagságnak el nem képzelt megnyilvánulásait sejtí a benem avatott.

B. Sampaio könyvét olvasom: Falar Certo. Nagyon tetszik. Milyen szellemesen lehet írni a száraz nyelvtani kérdésekről. Olvasni igen jól olvasok és már tudom élvezni a portugált, de a beszéd bátorság hiánya miatt bizonytalan. Kevés a praktikus nyelvérzékem. Ha ez meg lenne a portugálon kívül szóbőségem birtokában szépen beszélhetnék németül és franciául és már sokat pötyöghetnék angolul. A könyvet a Melhoramentosban vettem, ezt csak azért említem, hogy feljegyezhessem, hogy 30 % kedvezményt adtak. Ugyanígy tesz az Editora Anchieta a saját kiadványaiból. Megtenné-e ezt a Szent István Társulat? Alig. Hát a MÁV megtenné-e, amit a Sorocabana megtett. Tavalý még minden feltétel nélküli évi szabadjegyet adott állomástól állomásig összes vonalára időre való tekintet nélkül. Nem eléggé használtuk ki. Ma már minden utazásra külön kell kérni. – Holnap már nem kell. Mert nem szabad utazni. Emil még visszajöhet Árpád- és Boldogasszonyfalváról, de Anzelm úr ma már nem kapott engedélyt a burii utra.

Szegény interiorbeli híveink teljes elhagyottságba süllyednek. Miért nekik kell szenvedni a miatt, amiben ők nem hibásak?

Ápr. 21.

Nemzeti ünnep – munkaszünet van, a brazil szabadság előharcosának, Tiradentesnek tiszteletére.

Anzelm úr mégiscsak kicsikarta az utazási engedélyt és kiment az interiorba. – Az itteni szabad magyarok nagyon mozgolódnak, a múlt szombaton bált tartottak, az elsüllyesztett brazil hajók áldozatainak felszegélyezésére, és most már nekünk is küldözgetik röpirataikat. A miniszterelnök otthon kijelentette, hogy nem józan eszű ember az, aki nem helyesli a jelenlegi politikát. (A rádió fogáson tegnap megint nagyon kacagtunk: arról a hírről számolt be hogy egy háborúba szállt magyar katonának két kis újszülött ikre tiszteletére milyen ünnepélyeket rendeztek a megyei és járási hatóságok egy magyar faluban. A program részletes ismertetése után a bemondó még azt is szükségesnek tartotta megemlíteni, hogy az ünnepély alatt a két kis iker szépen elaludt. No hát ilyet! Ki gondolná? Cuki lehetett!)

Az anastaciói omnibuszban tegnapelőtt (vasárnap) reggel egy rendetlen külsejű ember rászólt egy magyar fiatal emberre és egy magyar asszonyra, hogy portugálul kell beszélni. – Tótéknál a Tóthnéval vasárnap este nagy vitát folytattunk a nemzetesítési

problémákról. A Tarnóczy Növérök is ott voltak. Milyen furcsák ezek is, most a Kl-ra harangoznak rettenetesen, mert a művésznek indult N. M.-tal tart fenn viszonyt.

Brazil gyerekek csúfolják, kabátját ráncigálják a mindig részeg Nagyhálasi Miklósnak. Munkakerülő, rendetlen. Épp reggel is kért tőlem pénzt kávéra, de nem adtam neki. Legalább most nem bánt a lelkiismeret, hogy a tőlem kapott pénzen ivott. A múlt hetekben bevették a szemét. Nekem azt mondta, hogy azért, mert fiatal emberek kérésére nem adott azt, amit nő szokott kérni a férfitől. Milyen erkölcsök! Igen sok a csavargó leány. Tegnap Pompeián, mikor hittanon voltam (az egész napos eső miatt egy gyerek sem volt – a Gálos mégsem telefonálta meg) az öreg Horváth nénivel való beszélgetésből azt vettem ki, hogy nagy divat a magzatelhajtás. Ő is figyelmeztette leányait (ő 12-t hozott a világra, szemére is vetik), de egyik lánya azt mondta, ő itt nem akar, majd ha hazamegy, annak az országnak igen. Csak azok szaporodnak, akik benn az interiorban nem védekeznek ellene. Az előbb említett N. M.-tal kapcsolatban is már többször hallottam emlegetni az orvost. És mennyi hasonló eset. És ez nem lenne bűn?

Az ünnepre való tekintettel messziről mulatozó magyar emberek kurjongatását hallok. „Csak a régi szeretőmet sajnálom... Piros pünkösd napján... stb.” (Erről a stb-ről olvastam a napokban pazar humoros leírást a Falar certoban. Át lehetne magyarra dolgozni.) Erre a kurjongatásra itt most aztán igazán nincs semmi szükség.

Ma mesélte a D. Estevão a São Bentóban, hogy észak-amerikai létére a Luz-állomáson milyen zaklatásnak volt kitéve. Nem akarták engedni utazni, német kémnek titulálták. Biztos valami antiklerikális személy lehetett az illető rendőrségi ember.

19-én az államelnök születés napján mindenféle nagy ünnepségek voltak. A Carmo templomban a fiskálok mondtak a kormány nevében hálaadó szentmisét. Rióban hat ejtőernyős ereszkedett le, mind São Paulóból valók voltak, köztük ilyen nevekkal: Rugai Renát és Cserny Kázmér.

ápr. 24.

Szent György napja. A Henrikről álmodtam az éjtszaka, hogy vizsgázott, érdekes tegnap gondoltam rá Caruzzóval kapcsolatban. Ők a Gyurival együtt voltak. Innen az érdekes asszociáció. Mostanában sokat vizsgázom álmomban.

Anzelm úr elment, de tegnap váratlanul dolga végezetlen visszajött. Nem engedték ki Hararéről a kolóniára Mátyáskirályfalván is csak a Halcsik Jóskával beszélhetett a szegény buriakkal még nem is találkozhatott, s most hallom az Apostolnétól, hogy a férje minden nehézség nélkül kapott salvo conducto-t Paranában. – Serly már azt újságolta Apostolnak, hogy egyikünket a rendőrség letartóztatta. Ezzel a hírrel már a városban is jöttek elém. Serly azt mondja, hogy Pompeiáról a Mezei Lajostól hallotta. (Egy érdekesség: a Serly szerint az angolok és oroszok a németekkel békéről tárgyalnak. Nem igaz!)

A ceciliai parochián láttam egy szép képet: egy öreg paraszt hatalmas késsel bichont szed ki a lábából.

A protestáns irodalmi társaság népies kiadványának egyik száma („Koszorú” a sorozat neve) került a kezembe, Micsik bácsi hozta, hogy ilyen szépet még nem olvasott életében. Miért nincsenek nekünk hasonló jó olvasmányok, amiket híveink kezébe adhatnánk.

Tegnap a Zaharánszki kinn volt Anastación és követelte a segélyegylet részéről a két hónap házbért. Ilyen a segélyegylet! Az első eset, hogy hátra vannak és már nagy ügyukat süttögetnek: ma várják az országgyűléstől a diplomáciai viszony megszakítását.

Míg ezeket a sorokat írtam, jött ki a kiskorú bíróságtól egy megbízott, hogy kérvényem tárgyában a helyzetet kivizsgálja. Igen kedves, jó katolikus fiú. Panaszkodott az állami szervekre.

A gyapot termelés nagy krízissel küzd. Igen rossz termés van az idén. Sok helyen a költségeket sem fedezi.

ápr. 30.

– A nagybajuszú, jókinézésű Magyarai bácsi 3 kis lánykával beszél lenn az utcán magyarul. Ma az Emilre a rendőrséghez közel rászóltak, hogy az öreg Miglinszkiékkel magyarul beszélj.

Az újságok heccelődnek. Tegnap minden lap azt kiabálta nagy betűkkel, hogy Mussolinint letették. Helyébe Badoglio lett az olasz miniszterelnök. Tegnapelőtt arról írtak, hogy Olaszországban nagy a megdöbbenés Hitler beszédje miatt, mely az összes beszédjei közül a legpezzsimistább volt. A legutóbbiról is ezt írták – jól emlékszem rá. Viszont ma hallottam egy németet beszélni róla és mialatt idézgette, könnybelábadtak szemei. Egy nagy darab embernek. Tegnap beugrott egy fekete a Rogerio autójába melyben utaztunk és ő mondta, hogy hallott egy újságárust, aki ezt kiabálta: „Mussolini állást keres.” Én is láttam, hogy egy újságárust nagyon nevetnek szellemes rikoltozásáért, csak azt nem hallottam, mit mondott. A Lapai-omnibusz végállomásánál egy újságárus kiabálja nagyban a Diario da Noite utolsó kiadását és kissé halkabban hozzát teszi a címhez „a zsidók újságja.” Mozgalmas most az utca. Tegnap nagyot kacagtunk az Emillel egy jeleneten. Egyik legforgalmasabb belvárosi utcán egy jó kövér olasz néni beleütközött egy idősebb szőke úr. A kofa hangosan kiabál utána: „Hogy az ördög... Stupido. Átkozott német.” – Ma az utcák legnagyobb látványa a megrohant benzinkutak. Holnap életbe lép a céduarendszer és valószínű csak öt liter benzint adnak naponként a magánautóknak. Ezért ma korán reggel minden kútnál hosszú sorban vártak egymásra a kocsik az itatásnál. A fogyasztási korlátozás előtt jól beittak, valószínű sokan voltak, akik több helyen is. Mint aki szerencsés megfigyelő vagyok néha, egyik helyen azzal tápláltam humoromat, hogy folyt ki az autóból a benzin, miközben a valószínűleg még mindig kérő tulajdonosnak a posztos erősen bizonyítja, hiszen tele van, folyik ki.

A K. tanító 32 kontó fizetés pótlékot kapott kézhez egyszerre leolvasva. Hihetetlen! Eddig sem panaszkodhatott, de ez a tény egyenesen elképesztő. Alig dolgozik valamit. Napi három órát tanít egy brazil tanítónővel együtt (8–11-ig.) Alig van valamire való gyerek az iskolájában. (Lásd a felvételemet.) Ha harmincat mondok, sokra teszem tanulói számát. Sok közülük még beszélni is alig tud. Az iskolán kívül közmunkát nem végez. Ezért panaszkodhatik olyan mint a Német. A Gálos valamivel kevesebbet kapott, de legalább annak van valami formája az iskolájának és délután is tanít. Felesége is van, aki azelőtt dolgozott; most pedig már szakácsnét is tart. No lám innen a napokkal előtt felvetődött kérdés: honnan az autó annak nagy átalakítása (11 kontó összesen), a nagy husvéti tojás, a pazar öltözködés, a varrógép stb. De hát hova teszi a K? És hol van szocializmus és az igazságosság.

Szeleczet kedden Igoriék elvitték kocsikázni.

Búcsúzik áprilistól, ma Ipojucára egy májusi beszédet kell készíteni.

Máj. 2.

Az idén május 1-én a sŰlyos helyzetre való tekintettel nem rendeztünk közös kirándulást, sokan el voltak csoportokban, de mi nem mentünk sehova. Dr Josénál voltunk

kislányát lefényképezni. Mussolini letételéről elterjesztett hírekre jó válasz, hogy épp tegnapelőtt találkozott Salzburgban a német kancellárral.

Máj. 4.

Elég mozgalmas napjaink vannak mostanában. Tegnap vasárnap Freguezián miséztem, utána Moócán volt misém, ezután a Tencsik K.-ékhoz mentem ebédre, délután itt szentségimádás volt, a városiak számára, de a kimondott „városiak” közül csak négyen jelentek meg. Anzelm úr indítványára és nagy felhajtása nem sikerült. – Este a Lapos családnál voltunk vacsorán. Mindezek után az embernek nem sok ideje marad az összeszedettségre. (Tancsik Katiéknál ilyen nemzetközi társaság volt együtt: A Tancsik család 6 magyar tagja, a háziúr olasz, az egyik Toncsik lány ura naturalizált brazil német házaspár, egy Amerikában (észak)ban született magyar leszármazású hölgy (igazi amerikai) de skót férje mellett is beszél magyarul, egy angol kisfiú és csekélységem. Meg is jegyezte valaki az asztalnál hogy helybéli nincs is senki. Moócán prédikáltam, bár kissé nehezen ment és kevesen voltak. – A japánok máj. 1-én elfoglalták Birmániában Mandalayt. Úgy látszik nem is lassan, de biztosan haladnak előre.

Annyi biztos, hogy Magyarország szegény, nagyon szegény kis ország volt. És talán az is marad? – Hogy itt, akinek pénze van, milyen hihetetlen gazdagodási lehetőségek előtt áll! Telkekkel, a házakkal, gyárakkal való kereskedés, adás-vevés, csere százszázalékos hasznot hajt. Egy-egy mise intencióból 550 oldalas új könyvet vehetek. Most vettem meg az ország irodalmának panorámáját.

Május 8.

– Tegnap jött a hír: éppen vendégeink voltak a városból és benn ültünk az ebédlőben, mikor az Orbán telefonált, hogy a Gazetában és az esti lapokban benn van, hogy Magyarország megszakította a diplomáciai összeköttetést. Hát mégis bekövetkezett, már bízunk benne. A konzulátus is csak a lapokból értesült, de azt mondja, hogy a lapok közlését hivatalosnak lehet venni, mert hivatalos helyről jelenti. Este minden kommentár nélkül a magyar rádió is bement: Az ok: a hármashatalmi szerződéshez való szolidaritás. Hát eddig ez nem volt meg? Vagy most jöttek rá? A szakítás már máj. 2-án megtörtént, de mindkét részről csak most közölték. Jellemző, hogy ennyi idő (5 nap) a konzulnak halványan sejtelve sem volt róla, sőt már egész biztos volt abban, hogy nem fog bekövetkezni. – Az újsághírek között São Paulóban legfeltűnőbb volt a Diario da Noite tegnapi (máj. 7.) utolsó kiadásának közlése. Első helyen főcímben nagy betűkkel hozza a tény. Alatta kisebb címbetűkkel közli, hogy „Horthy a hajóhad nélküli tengerész kapitány teljesítette Hitler rendeletét.” H. és Horthyról közös képet is hoz, mely a két államférfit egymás oldalán ábrázolja, amint valamilyen parádé alkalmával egymás mellett ülnek. Szép a kép, de alatta ez a felírás: Horthy, a hajóhad nélküli admirális gazdája (amo) Hitler oldalán.

A mai rádió (itteni) szerint Moszkvából jelentik, hogy a 200. magyar divíziót az oroszok megsemmisítették. Az Estado pedig szerbiai magyar atrocitásokról ír. Ha elkezdnek egy országot, akkor azt végi cséplik.

Mi lesz most velünk? És mi lesz azokkal az ezer és ezer támogatásra szoruló magyarral? A zsidók most kezdhetik munkájukat. A kommunistákkal karöltve. Orbánétól hallottam tegnap, hogy Orbán a konzullal tárgyal. Jókor kezdték.

Kedden a brázi templomban asszisztenciás gyázmisét mondtam. Ez volt Brazíliában az első énekes nagymisém. Mondhatom megvoltam ijedve. Subdiaconus a templom plébánosa: egy monsenhor volt.

Nagy tengeri csata van a Uj-Guinea körül, melyről egyenlőre nagy amerikai sikereket jelentenek.

Egy nagy könyv olvasását kezdtem el, melyről eddig még nem alakult ki a véleményem. Állítólag kémkönyv, de úgy hiszem, inkább propaganda.

Az autók hosszú sorokban állnak még mindig a benzinkutaknál. Az autóbuszok túlsúlyosan mennek. Az államelnök máj. 1-i szerencsétlenségének – hála Isten nem lett semmi komplikációja. – Kezdem érezni a fogamat. Ugy látszik csináltatásra szorul.

A mult csütörtökön (tegnap egy hete) valaki azt kérdezte a telefonon, hogy igaz, hogy a sacristia a Christus szóból származik. Egy női hang volt. Az Emil adta meg neki az adequat választ. Tegnap megint viccelt valaki. Szeretnek telefonban bolondozni: Micsik bácsitól már kérdezték, hogy hány perc van egy esztendőben. – Tegnap egy kis lány az Emilnek arra a kérdésére, hogy katolikus-e azt felelte, hogy nem: ő portugál. Ez már Moócán is megtörtént. – Record idő alatt elolvastam Sampaio könyvet Falar certo. A Livraria Alvesben az ismerős kiszolgáló fiú egy kért könyvet ajándékban adott oda, mert már kissé szakadt volt és ez volt az utolsó példány. Pedig egy híres nyelvészeti könyv.

Tegnap hallottam itt először – rendtársaim már tudtak róla – hogy belo horizontei ismerőseimet valami autószerencsétlenség érte. Érdekes, miért nem említették? És most is elterelték róla a szót.

Szent Terézia írásaiból olvasgatok spanyol nyelven, de érzem ez nem elég, többet kellene olvasnom. Különösen lelki könyveket.

Május 10.

– Vasárnap este 11. Bircsákéknál voltunk Emillel. Előtte a magyar nyelvű pasztorációról tárgyaltunk. Két idősebb rendtársunk százszázalékig a mellett vannak hogy a magyar nyelvű szentbeszédet, éneket, litániákat továbbra is fenn kell tartani, mint a szakítás előtt. Milyen kellemetlenségek lesznek ebből. Ha az újságok majd kikészítenek bennünket. Ha otthon is azt mondják majd, oktalanság volt tőlünk. De őket valami elvakultság ülte meg. Többször lehet náluk tapasztalni. A konzul is azt említette, hogy hagyjuk abba. Hiszen lelkipásztorokodhatunk anélkül. Sőt még talán nagyobb eredménnyel. Szelecz még azt is mondta, hát akkor miért vagyunk itt? E szerint jogosabban kérdezhetnénk, hogy ő miért van itt, hisz a magyarokért nem sokat tesz már. Valamikor igen. Horváth iudicium nélküli.

Ma délután formában volt: nagy közös Mária-Leány-gyűlést tartott.

Búcsúzom a 20-as évektől. Holna születésnapom lesz és ha Isten segít, a 30.-évbe lépek. Sehogysem akarom elhinni. Egész gyereknek érzem magam. Az Isten szent kegyelme kíséretben további életutamon.

[Más színű tintával:]

Floridán 1964. dec. 28–29-én újra átolvastam. Egyes részei már homályosnak tűntek fel, mások viszont teljes színbőségükben élnek bennem. Szerettem magyarjainkat. Azok is engem. Ennek a füzetnek van egy főszereplője, aki még él de egész más körülmények között. A szakítást köztlenül dolgozik most. A többi főszereplő ismerős.

AURELIAN HETS

FROM THE DIARY OF THE BENEDICTINE FATHER AURELIAN HETS, OSB,
PANNONHALMA–SÃO PAULO, BRASIL, 1939–1942

Aurelian Hets (1913–1985) was a Benedictine of Pannonhalma (Hungary), who defended his doctoral degree in history at Prof. Dr. László Erdélyi, OSB, at the University of Szeged, Hungary. 1939 he travelled to São Paulo, Brasil, to join the Hungarian Benedictine foundation and remained over there because of the Second World War, as his adoptive and his native land became enemies. He began to write his Diary during the naval trip and continued it until the end the War. As historian, his interest was focused not only to the daily life of the Hungarian community in São Paulo, but also to the accidents of the War, including some facts e. g. the use of the Hungarian language was forbidden during the War, as the use of the German one, in Brazil. The first part of the Diary is here published, until the end of the year 1942.

MAGYAR EGYHÁZTÖRTÉNETI VÁZLATOK

ESSAYS IN CHURCH HISTORY IN HUNGARY

2014/1–4

MAGYAR EGYHÁZTÖRTÉNETI ENCIKLOPÉDIA MUNKAKÖZÖSSÉG
BUDAPEST, 2015

Kiadó — Publisher

**MAGYAR EGYHÁZTÖRTÉNETI ENCIKLOPÉDIA MUNKAKÖZÖSSÉG
(METEM)**

Pannonhalma–Budapest

**METEM INTERNATIONAL SOCIETY FOR ENCYCLOPEDIA
OF CHURCH HISTORY IN HUNGARY**

Toronto, Canada

HISTORIA ECCLESIASTICA HUNGARICA ALAPÍTVÁNY

HEH

Szeged

www.heh.hu

Alapító

† Horváth Tibor SJ

Főszerkesztő — General Editor

CSÓKA GÁSPÁR

Szerkesztőbizottság – Board of Editors

*HUNGARY: Balogh Margit, Barna Gábor, Beke Margit, Csóka Gáspár,
Érszegi Géza, Kiss Ulrich, Lakatos Andor, Mészáros István, Mózes György,*

Rosdy Pál, Sill Ferenc, Solymosi László, Szabó Ferenc,

Török József, Várszegi Asztrik, Zombori István;

AUSTRIA: Szabó Csaba; GERMANY: Adriányi Gábor, Tempfli Imre

ITALY: Molnár Antal, Németh László Imre, Somorjai Ádám, Tóth Tamás;

USA: Steven Béla Várdy

Felelős szerkesztő – Editor

ZOMBORI ISTVÁN

Felelős kiadó – Publisher

VÁRSZEGI ASZTRIK

ISSN 0865–5227

Nyomdai előkészítés:

SIGILLUM 2000 Bt. Szeged

Nyomás és kötés:

EFO Nyomda

www.efonyomda.hu

TARTALOM

TANULMÁNYOK, STUDIES

MIKLÓS Péter	Fejezetek a szőregi plébánia történetéből <i>Chapters from the history of the parish of Szőreg</i>	5
SZÉKELY Tibor	A Magyar Katolikus Püspöki Kar papnevelési konfliktusai, állami beavatkozások és célkitűzések a forradalom bukása után (1957–1959) <i>Educational conflicts among the Hungarian Catholic Bishops; State Intentions and Interventions after the Fall of the Revolution (1957–1959)</i>	21
TEMPFLI Imre	A katolikus egyház Romániában a kommunizmus ideje alatt (1945–1990) <i>Die Katholische Kirche in Rumänien in der Zeit des Kommunismus (1945–1990)</i> <i>Biserica Catolică în timpul comunismului (1945–1990)</i> <i>The Catholic Church in Romania during the Communism (1945–1990)</i>	60
MARTON József	A gyulafehérvári papnevelde a kommunizmus idején <i>The Theology College in Gyulafehérvár during the Communism</i>	121

FORRÁSOK – SOURCES

VÁRSZEGI Asztrik OSB	500 éves a Magyar Bencés Kongregáció (1514–2014)	133
	A pannonhalmi főmonostor apátjai, főapátjai és kormányzói	139
SOMORJAI Ádám OSB	Bencés szerzetesség <i>Benedictine Monachism</i>	141
RIMELY Mihály	pannonhalmi főapát az első pannonhalmi főapátról <i>Archabbot Mihály Rimely (1842-1865) on the first Archabbot of Pannonhalma (Hungary), Máté Tolnai (1500-1535)</i>	144
HETS Aurelián OSB	naplója, 1939–1942 <i>From the Diary of the Benedictine Father Aurelian Hets, OSB, Pannonhalma–São Paulo, Brasil, 1939–1942</i>	164
CSÍKY Balázs	Barátságtól az ellentétékig: Kelemen Krizosztom és Serédi Jusztinián kapcsolata <i>From Friendship to Controversies: Archabbot Chrysostom Kelemen Osb and Cardinal Primas Justinian Seredi OSB</i>	244

NAGY Töhötöm	Az arcvonalon való átszökés naplója (1944. november–december) <i>Journal of Crossing the Front(November-December 1944)</i>	251
SOMORJAI Ádám, OSB	Mindszenty József és a brit diplomácia jelentései, II. rész <i>József Mindszenty and the british Diplomacy, Part II, October-December 1945</i>	297
BÁLINT László	Lakos Endre atya ismeretlen írása <i>An Unknown Text by Pater Endre Lakos</i>	318
MÓSZERTAN ADATTÁR, SZEMLE METHODOLOGY, DATA STORE, SURVEYS		
BOHÁN Béla SJ	Szerzetesek Szegeden (1920–1990) <i>Monks in Szeged (1920-1990)</i>	325
FEJÉRDY András	Új perspektívák a vatikáni keleti politika kutatásában	353
Pro Ecclesia et Pontifice	pápai kitüntetésben részesült Somorjai Ádám	358
BODRITS István	Viczián János élete és munkái 1940–2013	359
VINCZE Gábor	Szatmár hűségese tudósa: dr. Bura László (1932–2014)	362
EGYHÁZTÖRTÉNETI KÖNYVEK ÉS KIADVÁNYOK BOOK REVIEW		
FEJÉRDY András:	<i>Magyarország és a II. Vatikáni Zsinat 1959–1965</i> (Ism. Somorjai Ádám OSB)	365
FÁY Zoltán:	<i>A Gyöngyösi Ferences Könyvtár.</i> (Ism.: Bodrits István)	367
	<i>Örökség és küldetés. Bencések Magyarországon</i> (Ism.: Kanász Viktor)	368
BURA László:	<i>Sakkfigurák. A Scheffler János – Bogdánffy Szilárd koncepciók kirakatper.</i> (Ism.: Vincze Gábor)	370
LAKATOS Adél (szerk.):	<i>Patachich Ádám Érsek 1784-es hagyatéki leltára.</i> (Ism.: Vajda Tamás)	377
	<i>Isten házában, közösségben. Bencés monostor ezer éve Bakonybélben</i> (Ism.: Somorjai Ádám OSB)	379
Marco LAVOPA:	<i>La diplomazia dei “piccoli passi”. L’Ostpolitik vaticana di Mons. Agostino Casaroli.</i> (Ism.: Somorjai Ádám OSB)	380
SOMORJAI Ádám (szerk.):	<i>A bencés konföderáció</i>	382